

Svenskan i den finska skolan och högre utbildningen

Om kunskaper och motivation genom olika utbildningsstadier

Taina Juurakko-Paavola & Åsa Palviainen (red.)

Svenskan i den finska skolan och högre utbildningen

Om kunskaper och motivation genom olika utbildningsstadier

Taina Juurakko-Paavola & Åsa Palviainen (red.)

Taina Juurakko-Paavola & Åsa Palviainen (red.)
SVENSKAN I DEN FINSKA SKOLAN OCH HÖGRE UTBILDNINGEN
Om kunskaper och motivation genom olika utbildningsstadier

ISBN 978-951-784-560-1
ISSN 1795-4231
HAMKin julkaisuja 11/2011

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA – PUBLISHER

Hämeen ammattikorkeakoulu
PL 230
13101 HÄMEENLINNA
puh. (03) 6461
julkaisut@hamk.fi
www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu ja taitto: HAMK Julkaisut

Hämeenlinna, marraskuu 2011

Innehåll

FÖRORD	5
FÖRFATTARPPRESENTATIONER	6
Taina Juurakko-Paavola och Åsa Palviainen	
SVENSKANS PLATS I DEN FINSKA UTBILDNINGEN	
Lagstiftning och utbildningssystem	9
Eeva Tuokko	
HUR BEHÄRSKAR ELEVER SVENSKA I DEN FINSKA GRUNDLÄGGANDE	
UNDERVISNINGEN?	
En utvärdering av inlärningsresultat i B-svenska i årskurs 9 våren 2008	23
Ritva Kantelinen	
KAN YRKESSTUDERANDE SVENSKA OCH VILL DE ALLS LÄRA SIG DET?	41
Taina Juurakko-Paavola	
YRKESHÖGSKOLESTUDENTERS KUNSKAPER I OCH MOTIVATION FÖR ATT STUDERA	
SVENSKA	61
Camilla Jauhajärvi-Koskela och Åsa Palviainen	
”JAG STUDERAR GÄRNA SVENSKA MEN ÄR INTE NÖJD MED DET JAG KAN”	
Motivation, attityder och färdigheter i svenska hos finska universitetsstudenter	81

FÖRORD

Svenskans ställning i Finland diskuteras mycket i olika medier. De här diskussionerna – inte minst gällande svenskans plats i den finska utbildningen – väcker starka känslor, både bland dem som är för svenska som obligatoriskt skolämne och dem som är emot. Det är dock sällan argumenten baseras på vetenskapliga fakta. Syftet med denna publikation är därför att presentera forskningsresultat på vilka man sedan kan basera argument. I boken presenteras fyra omfattande kartläggningar som alla behandlar finskspråkiga elever och studerandes kunskaper i svenska och deras inställning till att studera svenska. De fyra studierna täcker (frånsett gymnasiet) alla utbildningsstadier där svenska ingår som en obligatorisk del av studierna: grundskolan, den grundläggande yrkesutbildningen, yrkeshögskolorna och universiteten. En sammanställning av det här slaget som sträcker sig över flera utbildningsstadier – och som baseras på liknande datainsamlingsmetodologier – är så vitt vi känner till unik i den finländska kontexten.

För närvarande pågår flera processer där svenskans roll i undervisningen behandlas. Detta gäller t.ex. förnyelser av läroplaner och timfördelningar liksom utvecklandet av en nationell språkstrategi. Vi hoppas att denna sammanställning utgör en god grund för beslutsfattande. Som kommer att framgå av de olika studierna finns det såväl glädjeämnen som mer problematiska aspekter kopplade till svenskkunskaper och motivation att studera svenska. Artikelförfattarna kommer med konkreta förslag till åtgärder för att komma till rätta med sådant som kanske fungerar mindre bra i systemet. Samtidigt kvarstår en hel del att göra som mångsidigt måste få diskuteras och vi hoppas att denna bok fungerar som en bra utgångspunkt för detta.

Boken är skriven på svenska. En anledning bakom beslutet att publicera på detta språk är att svenskans ställning i Finland är något som även angår våra nordiska grannar. Bland annat med tanke på dem inleds boken med ett kapitel som översiktligt beskriver lagstiftningen och utbildningssystemet i Finland, med särskilt fokus på svenska som läroämne i finskspråkig utbildning.

Tavastehus och Jyväskylä den 28 oktober 2011

Taina Juurakko-Paavola och Åsa Palviainen

FÖRFATTARPRESANTATIONER

Redaktörer

Taina Juurakko-Paavola jobbar som direktör för Språkcentret vid Tavastlands yrkeshögskola. Hon har också tidigare arbetserfarenhet av andra skolstadier. Under de senaste åren har hon fortbildat språklärare i samband med olika projekt. Hon har varit en aktiv medlem i många arbetsgrupper som har t.ex. utvecklat språkundervisningen vid yrkeshögskolorna. Hennes specialområde är bedömning av språkfärdigheter, speciellt tillämpning av CEFR och bedömning av skriftlig produktion. Hon har bl. a. varit projektledare i AMKKIA- och KORU-projekten och gett ut böcker om dessa projekt. Sedan 2003 har hon varit medlem i student-examensnämnden.

Åsa Palviainen är född i Sverige och lektor i svenska vid institutionen för språk vid Jyväskylä universitet. Hon blev doktor i lingvistik vid Göteborgs universitet 2001 och docent vid Jyväskylä universitet 2007 och har gedigen erfarenhet av undervisning på olika nivåer på universitet i både Sverige och Finland. Hennes forskning har alltid på ett eller annat sätt behandlat språkinläring och under de senaste åren mer specifikt finskspråkigas inläring av svenska som andraspråk samt bedömning av språkfärdigheter. Hon är också intresserad av språkutbildningspolitiska frågor och gjorde 2011 utredningen *Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser* för Finlands svenska Tankesmedja Magma.

Andra artikelförfattare

Camilla Jauhojärvi-Koskelo är lektor i svenska på Språkcentret vid Jyväskylä universitet. Hon har undervisat i svenska och norska på olika stadier sedan 1999. Hon är också doktorand på institutionen för språk vid Jyväskylä universitet. Hon är speciellt intresserad av motivation för och attityder till att studera svenska på obligatoriska svenskkurser som leder till språkexamina för statsförvaltningen. Hon har varit medlem i olika arbetsgrupper som har utvecklat bl.a. nätbaserad svenskundervisning på universitetsnivå.

Ritva Kantelinen arbetar vid Östra Finlands universitet (Filosofiska fakulteten, institutionen för tillämpad pedagogik och lärarutbildning) som professor i pedagogik, speciellt språkpedagogik. Hon utbildar både språklärare och klasslärare och handleder avhandlingar på olika nivåer, från kandidat- till doktorsavhandlingar. Hennes egen forskning fokuserar nuförtiden på yrkesorienterad språkundervisning och forskningsbaserat utvecklingsarbete inom högre utbildning, vad gäller såväl yrkeshögskolor som universitet. Hon medverkar flitigt i utvecklings- och forskningsprojekt som syftar till att utöka och utveckla tillämpandet av Europeisk språkportfolio.

Eeva Tuokko arbetar för närvarande som frilansare för Educode och skriver en uppföljningsrapport om Utbildningsstyrelsens Språktivoli-projekt. De senaste åren har hon också producerat innehåll för nätundervisning i engelska och svenska på gymnasienivå i Utbildningsstyrelsens regi. Hennes specialområden är bedömning av språkfärdigheter, speciellt i relation till CEFR. Hon har arbetat som specialplanerare vid Utbildningsstyrelsen och ansvarat för de nationella utvärderingarna i svenska och engelska i den grundläggande utbildningen. Hon har lång erfarenhet som lärare i främmande språk vid den grundläggande utbildningen och gymnasiet. Hon har också fungerat som censor i engelska för studentexamensnämnden under åren 1998 – 2008.

SVENSKANS PLATS I DEN FINSKA UTBILDNINGEN

Lagstiftning och utbildningssystem

Taina Juurakko-Paavola och Åsa Palviainen

1 Inledning

I Finland har två språk officiellt status som *nationalspråk* – finska och svenska. På så vis skiljer sig situationen en del från de övriga nordiska länderna. Situationen skiljer sig på flera punkter också från andra tvåspråkiga nationer (se McRae 2007 för en jämförelse mellan Belgien, Schweiz, Kanada och Finland). Andelen finländare med svenska som modersmål är drygt 5 % jämfört med 91 % som har finska som modersmål. Svenskan och finskan har dock en helt likvärdig status i lagstiftningen. Vidare läser alla elever i svenskspråkiga skolor finska liksom eleverna i finskspråkiga skolor läser svenska.

I denna artikel berättar vi översiktligt om den finländska lagstiftningen och om svenskans plats i utbildningssystemet i Finland. Det är tänkt att fungera som en allmän bakgrund till de övriga artiklarna i denna bok. Mer detaljerad bakgrundsinformation ges sedan i anslutning till de enskilda studierna.

2 Lagstiftning

Enligt grundlagen (731/1999) är Finlands nationalspråk finska och svenska. Detta innebär i praktiken att alla finländare har rätt att använda finska eller svenska i sina kontakter med statliga och tvåspråkiga kommunala myndigheter (se följande avsnitt). Dessutom har alla rätt att bli hörda på finska eller svenska även hos enspråkiga myndigheter. De språkliga rättigheterna garanteras i grundlagen, medan språklagen (423/2003), som förnyades år 2003 och trädde i kraft 2004, anger hur dessa rättigheter tillgodoses i praktiken. I lagreformen var det inte frågan om att öka eller minska någons språkliga rättigheter utan att fokusera på hur den språkliga servicen ordnas i praktiken. (Palmgren 2007, 9–12.)

Syftet med språklagen är att se till att både den finsk- och svenskspråkiga befolkningen har möjlighet att leva ett fullödigt liv på sitt eget språk. I språklagen ingår exakta bestämmelser om rätten att använda finska och svenska hos domstolar, statliga och kommunala myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. (Justitieministeriet 2011.) Språklagen innehåller

minimikraven som gäller myndigheternas skyldigheter för att uppfylla kraven på god förvaltning, men de kan också ge bättre service (Palmgren 2007, 11).

I anslutning till förnyelsen av språklagen förnyades lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) (den så kallade *språkkunskapslagen*). I språkkunskapslagen förpliktas varje myndighet att säkerställa sig om personalens språkkunskaper. När det t.ex. anställs personal i någon myndighet ska den förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver och myndigheten måste också se till personalen upprätthåller sina språkkunskaper. I språkkunskapslagen anges närmare bestämmelser om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper och om examina i finska och svenska för statsförvaltningen. (Justitieministeriet 2011.) Det viktiga är att lagen fokuserar på att de som verkligen behöver språkkunskaper i sitt arbete måste ha dem och också ha en positiv attityd till användningen av sina kunskaper (Palmgren 2007, 15).

Närmare definieras språkkunskaper och språkexamina för statsförvaltningen i statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003) (den så kallade *språkkunskapsförordningen*). I förordningen ingår bl.a. bestämmelser om hur språkkunskaper visas i samband med högskolestudier eller genom språkexamina. Dessutom finns det närmare bestämmelser om språkkunskaper i många andra lagar och förordningar och också i kommunala stadgar. (Justitieministeriet 2011.)

Man följer också upp hur språklagstiftningen fungerar i praktiken. Enligt språklagen ska statsrådet varje valperiod lämna en berättelse till riksdagen om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligats. Syftet med berättelsen är ge beslutsfattarna, myndigheterna och medborgarna information om förhållandena för olika språkgrupper, om språkets betydelse för enskilda individer och om hur situationen ser ut gällande finska, svenska och andra språk i dagens Finland. I berättelsen behandlas huvudsakligen hur språklagstiftningen fungerar i de statliga myndigheterna och de tvåspråkiga kommunerna. (Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009.)

3 Utbildningssystemet i Finland

Grunden för det finländska utbildningssystemet utgörs av en nioårig allmänbildande grundskola (se figur 1). Grundskolan omfattar årskurserna 1–9. Man börjar i årskurs 1 vid sju års ålder och är 16 år när man avslutar grundskolan i årskurs 9. I årskurserna 1–6 sköts undervisningen i regel av en klasslärare som undervisar eleverna i alla (eller i de flesta) ämnena. I årskurserna 7–9 undervisas eleverna i huvudsak av ämneslärare. (Utbildningsstyrelsen 2011.)

Efter grundskolan kan eleverna välja att gå antingen en gymnasieutbildning eller en yrkesutbildning eller också kombinera dessa båda. År 2008 fortsatte hälften av eleverna sina studier i gymnasiet medan drygt fyrtio procent valde en yrkesinriktad utbildning. Kvinnor valde i högre grad gymnasiet än en

yrkesutbildning (59 % vs. 33 %) medan fallet var det omvända för män (42 % vs. 50 %). Tendensen under åren 2007 och 2008 var en ökad popularitet av yrkesutbildningar på bekostnad av gymnasiestudier. (Statistikcentralen 2009b.)

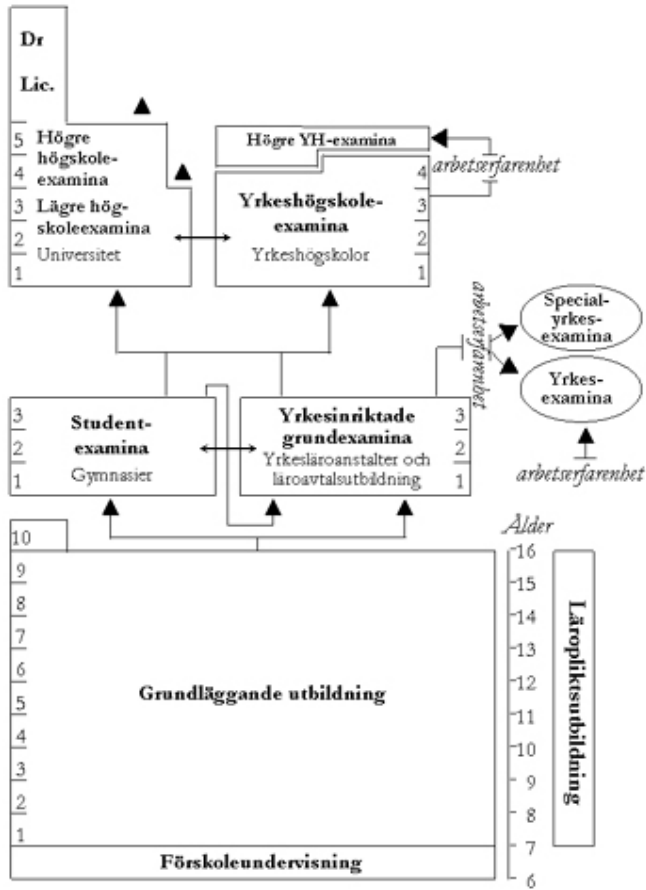
Gymnasiets lärokurs är treårig, men studietiden kan också vara kortare eller högst fyra år. Gymnasieutbildningen är allmänbildande och förbereder studerande för studentexamen. Yrkesinriktade grundexamina ger däremot studeranden grundläggande yrkesfärdighet inom en viss bransch. Studietiden är tre år. (Utbildningsstyrelsen 2011.)

I Finland består högskolesystemet av två parallella sektorer: universiteten och yrkeshögskolorna. Kännetecknande för universiteten är vetenskaplig forskning och undervisning som baserar sig på forskning, medan yrkeshögskolorna fokuserar på arbetslivet och dess krav på hög yrkeskompetens. Från och med 1 januari 2010 finns det 16 universitet och 27 yrkeshögskolor i Finland. År 2008 hade universiteten sammanlagt 164 068 studenter (Statistikcentralen 2009a). Vid universiteten finns det 21 utbildningsområden, av vilka de största är det tekniskt-vetenskapliga, det humanistiska och det naturvetenskapliga området. Universitetens examensstruktur är tvådelad: inom de flesta områden avläggs först en lägre högskoleexamen eller kandidatexamen och efter det kan man fortsätta till högre examen, d.v.s. magisterexamen. (Utbildningsstyrelsen 2011.) Vid yrkeshögskolorna fanns det år 2008 sammanlagt 127 479 studerande och sju utbildningsområden. Det högsta antalet studenter fanns inom teknik och kommunikation, inom det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området samt inom social-, hälso- och idrottsområdet. (AMKOTA 2008.)

Finlands utbildningssystem presenteras som helhet i figur 1 (se sida 12).

3.1 Läroplansgrunder

Undervisningen i hela det finländska utbildningssystemet regleras av lagstiftningen. Grundskolan, gymnasiet och den yrkesinriktade grundutbildningen regleras dessutom av de nationella grunderna för läroplanen och av de lokala läroplanerna. Även om de lokala läroplanerna, oftast utarbetade av kommunen, spelar en roll, så är det framför allt de riksomfattande *utbildningsstyrelsens läroplansgrunder för den grundläggande utbildningen* (GLGU) och *grunderna för läroplanen i gymnasieutbildning för ungdomar* (GLGY) som styr den enskilda skolans verksamhet. Dessa läroplansgrunder förnyas med ca 10 års mellanrum och de senaste är från år 2003 (gymnasiet) och 2004 (grundläggande utbildning). Dessa anger bl.a. skolans uppgift, grundläggande värderingar, syn på undervisning och inlärning, arbetssätt och information om undervisningens innehåll och målen för de enskilda läroämnena och temaområdena. När det gäller yrkesinriktad utbildning, finns det riksomfattande läroplaner för de obligatoriska gemensamma studierna, dvs. också för språkstudierna. Universiteten och yrkeshögskolorna har däremot större autonomi: de kan själva fatta beslut om läroplaner i olika ämnen som dock regleras av lagstiftningen i ett undantagsfall, dvs. när det gäller studierna i svenska (se närmare nedan).

Figur 1. Finlands utbildningssystem (Utbildningsstyrelsen 2011)

3.2 Bedömning av språkkunskaper

Centralt för språkundervisningen på olika utbildningsnivåer i Finland, från grundskolan till yrkehögskole- och universitetsnivå, är att de formella målen som sätts upp, och bedömningar som görs av en individs språkkunskaper, relateras till *Gemensamma europeiska referensramen för undervisning, inlärning och bedömning av språk*, ofta förkortad till CEFR (efter engelskans *Common European Framework of Reference for Languages*) (se Skolverket 2009). I CEFR anges en skala med sex olika färdighetsnivåer: A1, A2, B1, B2, C1 samt C2. Den lägsta nivån (A1) motsvarar nybörjarfärdigheter och C2 närmast inföddlika färdigheter i målspråket.

I läroplansgrunderna finns en finländsk, modifierad och anpassad version som benämns *nivåskala för språkkunskaper* (denna finns som bilaga till GLGU). Skalan innehåller totalt tio nivåer: A1.1, A1.2, A1.3, A2.1, A2.2, B1.1, B1.2, B2.1, B2.2 och C1. Denna mer finindelade skala har definierats för att det skall vara lättare för elever att se hur deras kunskaper utvecklas från en viss nivå till nästa nivå. Beskrivningarna ges för fyra olika delområden: hörförståelse, läsförståelse, muntlig produktion och skriftlig framställning (se närmare Bilaga 2 i GLGU 2004).

4 Svenska som läroämne

Svenska och finska är alltså Finlands nationalspråk och omnämns i allmänhet som de två inhemska språken. I grundskolereformen från 1968 (467/1968), då 9-årig skolgång blev obligatorisk för samtliga barn i Finland, fattades också ett politiskt beslut om att alla elever skulle läsa (minst) två främmande språk, varav det ena skulle vara det andra inhemska språket (Språklagskommittén 2000). Reformen genomfördes gradvis under åren 1970 – 1977 och innebar i praktiken att alla elever i svenskspråkiga skolor skulle läsa finska medan alla elever i finskspråkiga skolor skulle läsa svenska. I följande avsnitt redogör vi för läroämnet svenska som det andra inhemska språket under de olika utbildningsstadierna.

4.1 Grundläggande utbildning

I vissa kommuner kan man börja läsa svenska redan i årskurs 3 eller 5 men i de flesta kommuner är undervisningen beroende av att ett tillräckligt antal elever anmäler sig. Detta betyder i praktiken att svenska sällan ges. Istället är det klart vanligast att börja med engelska. År 2010 valde 95 % av de finskspråkiga eleverna att börja med engelska i årskurs 3 medan motsvarande siffra för svenska var ca 1 % (WERA 2010). De allra flesta börjar med svenska först i årskurs 7 (ca 90 %). Då majoriteten av eleverna börjar läsa svenska i sjunde klass (s.k. medellång svenska eller B-svenska¹) kommer beskrivningen i detta avsnitt koncentrera sig på denna lärokurs.

I Utbildningsstyrelsens läroplansgrunder för den grundläggande utbildningen (GLGU 2004) finns följande formulering gällande undervisningen av svenska som det andra inhemska språket:

Undervisningen i svenska skall ge eleven färdigheter för växelverkan och samarbete med den svenskspråkiga befolkningen i vårt land och för nordiskt samarbete. Undervisningens uppgift är att vänja eleven vid att använda sin språkfärdighet och fostra honom eller henne till att värdesätta tvåspråkigheten i Finland och det nordiska levnadssättet. Eleven skall också lära sig att förstå att språket som färdighetsäm-

1 B i beteckningen ”B-svenska” har dock inget att göra med språkfärdighetsnivåerna i CEFR.

ne och kommunikationsmedel förutsätter långsiktig och allsidig kommunikativ träning. Som läroämne är svenskan ett färdighets- och kulturämne. (GLGU 2004, 127.)

Som särskilt syfte för undervisningen som inleds i årskurs 7 sägs att "eleven skall uppnå grundläggande färdigheter i svenska med tyngdpunkt på muntlig interaktion" samt att undervisningen skall "främja elevens språkinlärningsfärdigheter och utveckla hans eller hennes interkulturella förmåga" (GLGU 2004, 132). De temaområden som skall tas upp i undervisningen är exempelvis närmiljön, fritid, skollivet, resor och att kunna utföra ärenden (så som att handla i en affär). Vad gäller färdigheter skall man för betyget 8² i årskurs nio ha uppnått nivå A1.3 (" fungerande elementär språkfärdighet") i tal och skrift och A2.1 ("den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekedje") i läs- och hörförståelse. (GLGU 2004, 143 – 144.)

I grundskolans sjunde till nionde årskurs läser man totalt 6 årsveckotimmar (1 ävt = 38 undervisningstimmar) svenska, vilket innebär 228 timmar fördelat på tre år. Detta är en minskning med en tredjedel jämfört med tidigare. Före år 1985 hade man 342 timmar svenska under årskurserna 7 till 9. En nästan lika dramatisk minskning kan man se på gymnasiet, där man under åren 1985 – 1994 gick från 7 till 5 årsveckotimmar (vilket motsvarar en minskning från 266 till 190 timmar).

4.2 Gymnasieutbildning och studentexamen

Majoriteten av studenterna i gymnasierna läser medellång svenska, d.v.s. har börjat med sina studier i svenska i sjunde klass. Därför behandlas här bara läroplansinnehåll och bedömning av kunskaperna för den här lärokursen.

Enligt Grunderna för läroplanen i gymnasieutbildning för ungdomar (GLGY 2003, 94) ska undervisningen i medellång svenska "utveckla de studerandes färdigheter i interkulturell kommunikation. Den skall ge dem kunskaper och färdigheter i det svenska språket och dess användning samt erbjuda dem möjligheter att utveckla sina insikter i, förståelse för och uppskattning av de nordiska samhällena och deras kulturer. Den skall hjälpa de studerande att fördjupa sina kunskaper om det tvåspråkiga Finland."

I gymnasiet finns det fem obligatoriska kurser i svenska vars teman är följande: Kurs 1. *Skola och fritid*, Kurs 2. *Vardagsliv i de nordiska länderna*, Kurs 3. *Finland, Norden och Europa*. Kurs 4. *Att leva ensam och tillsammans med andra*, samt Kurs 5. *Vår livsmiljö*. Dessutom kan studenterna välja två fördjupade kurser: Kurs 6. *Kultur i ord och handling* och Kurs 7. *Globalisering och internationalisering*. Studenterna skall i varje kurs träna sina kunskaper i att lyssna, läsa, tala och skriva för olika ändamål men prioriteringarna varierar kursvis. I alla kurser behandlas också strukturer och ordförrådet utvidgas. (GLGY 2003, 94 – 98.)

2 Betygsskalan är 4 – 10, där 4 är det lägsta värdet och 10 det högsta.

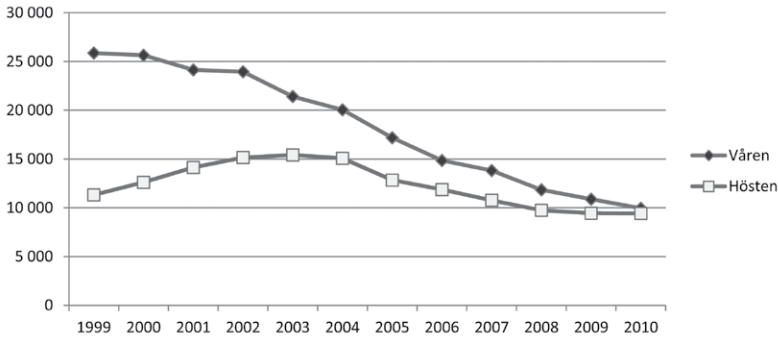
Varje kurs kan sägas motsvara 38 undervisningstimmar. Om man läser enbart de obligatoriska kurserna innebär det alltså 190 undervisningstimmar, medan deltagande i fördjupningskurserna innebär upp till 266 undervisningstimmar i svenska under gymnasietiden. Skolorna kan utöver det nationella kursutbudet också erbjuda valfria kurser i svenska, men det finns ingen närmare information om hur många skolor som utnyttjar den möjligheten.

Vid bedömningen skall alla delområden inom språkfärdigheten beaktas enligt prioriteringarna i kursbeskrivningarna (GLGY 2003). Från och med hösten 2010 har också den studerandes muntliga språkfärdighet kunnat bedömas utöver de övriga delområdena i språkfärdigheten i ett särskilt prov (Lag om ändring av gymnasielagen 1116/2008).

Den s.k. *studentexamen* spelar en viktig roll i den finländska gymnasieutbildningen. Studentexamen saknar motsvarighet i t.ex. det nutida sverigesvenska utbildningssystemet. Studentexamens syfte är "att pröva i vilken mån eleverna har tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som är inskrivna i läroplanen för gymnasiet och i vilken mån de nått den mognad som är målet för studierna på gymnasiet" (Studentexamensnämnden 2011a). Studentexamen ordnas av studentexamensnämnden två gånger om året och avläggs vid gymnasier. Den ger allmän kompetens för fortsatta studier vid universitet. (Studentexamensnämnden 2011a.)

Från och med våren 2005 ökade valfriheten i studentexamen. Före reformen 2005 fanns det fyra obligatoriska prov i examen: modersmålprovet, provet i det andra inhemska språket, provet i ett främmande språk, provet i matematik eller provet i ett realämne. Efter reformen består examen fortfarande av minst fyra prov, av vilka dock endast modersmålsprovet är obligatoriskt för alla. För de tre övriga obligatoriska proven kan examinanden välja bland de ovannämnda fyra övriga proven. Dessutom kan man komplettera sin examen med ett eller flera extra prov. (Studentexamensnämnden 2011a.) I praktiken innebär denna reform att t.ex. provet i andra inhemska språket inte längre är obligatoriskt. Detta har haft som följd att antalet studenter som har deltagit i provet i svenskan som det andra inhemska språket har sjunkit sedan reformen (figur 2) (se också Undervisningsministeriet 2010).

Enligt studentexamensnämndens beräkningar var andelen examinander som deltog i svenska provet 83,2 % år 2005, medan andelen var 55,8 % år 2009. Det fanns också stor variation mellan könen och mellan olika landskap. År 2009 deltog 79,0 % av de kvinnliga examinanderna i svenska provet, medan de manligas andel var betydligt lägre, 49,4 %. Andelen deltagare i olika landskap varierade från 81,1 % (Österbotten) till 61,5 % (Norra Karelen). (Undervisningsministeriet 2010.)

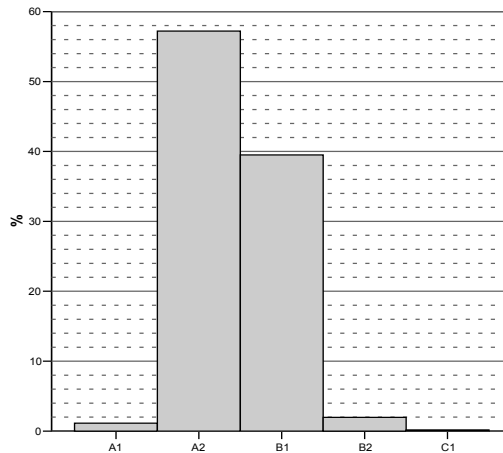
Figur 2. Antalet examinander som deltagit i provet i medellång svenska (B-svenska) i studentexamen (Studentexamensnämnden 2011b)

Språkproven i studentexamen mäter språkfärdighet i sådana språksituationer som anges i läroplanerna. Man mäter både receptiva (hör- och läsförståelse) och produktiva språkkunskaper (ordförråd och strukturer, skriftlig framställning). Muntlig produktion testas däremot inte i studentexamen. Provet sammanställs så att de olika ämnesområden som nämns i läroplanerna täcks så mångsidigt som möjligt. (Studentexamensnämnden 2007.) Speciell hänsyn tas också så att texterna och uppgifterna i provet motsvarar den målnivå som definierats i läroplanerna: cirka 50 % av dem ska vara på målnivån, cirka 25 % lättare än målnivån och cirka 25 % svårare än målnivån.

Proven består av dels ett hörförståelseprov och dels en skriftlig del. I hörförståelseprovet ska examinanderna lyssna på en text och besvara frågorna som gäller dess innehåll. Den största andelen av frågorna är flervalsfrågor medan andra möjliga provtyper är öppna frågor, ifyllnadsfrågor och sammanfattning av innehållet i en avlyssnad text. Den skriftliga delen består av tre prov som mäter läsförståelse, behärskning av ordförråd och grammatikstrukturer och färdighet i skriftlig framställning. I läsförståelseprovet är flervalsfrågor de vanligaste medan andra möjliga provtyper är öppna frågor, sammandrag och översättning. Behärskning av ordförråd och grammatiska strukturer mäts till största delen med hjälp av flervalsluckuppgifter, men också med produktiva luckuppgifter, översättning och omformuleranden. Skriftlig framställning mäter examinandens förmåga att producera text i olika kommunikativa situationer. Examinanden skall skriva 2 eller 3 texter vars längder varierar mellan 50 och 100 ord (det totala antalet ord 150 – 200 ord). Texterna bedöms enligt följande angivna kriterier: kommunikativ förmåga, uppgiftsbeskrivning och språklig bredd och exakthet. (Studentexamensnämnden 2007.)

Examinandernas prestationer i studentexamen granskas och bedöms preliminärt av lärarna vid gymnasierna och slutgiltigt av studentexamensnämndens censorer. De allmänna principerna och kriterierna för bedömningen ges i Studentexamensnämndens föreskrifter och anvisningar för språkproven (2007). Dessutom får censorerna vid varje prov detaljerade anvisningar med exempel

hur de ska bedöma de enskilda uppgifterna. Det slutgiltiga vitsordet för provet ges enligt studentexamensnämndens instruktioner på det sättet att en viss andel examinander kan få ett visst vitsord³. Skalan är alltså relativ och innebär i praktiken att vitsorden inte har en direkt länkning till den europeiska referensramen. En sådan länkning har dock gjorts vid ett tillfälle, hösten 2004 (Takala 2005). Resultaten från den länkningen visas i figur 3.

Figur 3. Fördelningen av vitsorden i medellång svenska enligt referensramens nivåer i studentexamen hösten 2004 (Takala 2005)

Figur 3 visar att största delen av examinanderna hösten 2004 hade färdigheter i svenska som motsvarar referensramens nivåer A2 eller B1. Knappt 42 % (41,7 %) uppnår lägst nivå B1, som är målnivån för studierna i medellång svenska i gymnasiet.

4.3 Yrkesinriktad utbildning

Istället för att gå gymnasiet kan man välja en yrkesinriktad utbildning. En yrkesinriktad grundexamen skall ge studerande de kunskaper och färdigheter som de behöver för att de skall kunna uppnå yrkesskicklighet och utöva ett yrke. Yrkesinriktade grundexamina kan avläggas inom åtta utbildningsområden, inom vilka det finns sammanlagt 53 olika examina. (Utbildningsstyrelsen 2011.)

3 I studentexamen används följande vitsord: laudatur, eximia cum laude approbatur, magna cum laude approbatur, cum laude approbatur, lubenter, approbatur, improbat. Laudatur (L) är det högsta vitsordet medan improbat (I) är det lägsta. Enligt normaldistributionen får 5 % av examinanderna vitsordet L och 5 % vitsordet I (se närmare www.ylioppilastutkinto.fi/sv/studentexamen/info).

Det finns riksomfattande grunder för den yrkesinriktade grundexamen som under åren 2006 – 2010 har förnyats av Utbildningsstyrelsen. I grunderna står det om bestämmelser om målen för och uppbyggnaden av examina samt om målen och kraven för yrkesskicklighet för en viss examensdel. Det finns också beslut om föremålen och kriterierna för bedömningen av de olika examensdelarna. (Utbildningsstyrelsen 2011.) T.ex. när det gäller studier i det andra inhemska språket svenska står det i bestämmelserna om målen på följande sätt: Studeranden skall klara sig i rutinmässiga arbetsuppgifter och i vardagliga situationer i sin egen bransch och förstå betydelsen av båda nationalspråken och kultur i det mångkulturella Finland. Vidare finns det närmare anvisningar om bedömningen av kunskaper i svenska. Det finns fem föremål för bedömningen av språkkunskaper: informationssökning; textförståelse samt skriftlig kommunikation; interaktion och att fungera i språkbruksituationer i arbetslivet; språk- och kulturkännedom; samt språkstudier. Tre möjliga bedömningskategorier finns: nöjaktiga, goda och berömliga kunskaper. (Grunder för yrkesinriktad grundexamen 2010.)

Det krävs bara en (1) studiepoäng svenska enligt de allmänna grunderna för yrkesinriktad utbildning. I praktiken innebär detta att de flesta studerande vid yrkesläroanstalter har cirka 20 – 30 timmar undervisning i svenska totalt. Jämfört med gymnasiet är antalet undervisningstimmar således betydligt mindre. Målnivån för studierna i svenska är enligt nivåbeskrivningarna A1.3 – A2.1 för hör- och läsförståelse samt A1.3 – A2.1 för skriftlig och muntlig produktion. (Grunder för yrkesinriktad grundexamen 2010.)

4.4 Universitets- och yrkeshögskoleutbildning

I alla högskoleexamina ingår studier i svenska. När det gäller yrkeshögskolor, finns närmare information om antalet studenter och antalet erbjudna kurser enligt studiepoäng. År 2008 deltog sammanlagt 48 494 studenter i svenskundervisning vid yrkeshögskolorna och totalt arrangerades det undervisning motsvarande 5 805 studiepoäng i svenska (AMKOTA 2008).

Alla studenter deltar i en kurs eller åtminstone i ett prov där de måste visa att deras kunskaper i svenska är på en viss nivå. Denna nivå kan inte bestämmas av en enskild högskola, utan den regleras i lagstiftningen. Både i förordningen om universitetsexamina och i förordningen om yrkeshögskoleexamina bestäms att studenterna måste kunna svenska så bra som krävs enligt förordningen 424/2003 av de offentligt anställda. Enligt förordningen om universitetsexamina (794/2004, 6 §) skall en studerande ”i de studier som ingår i lägre eller högre högskoleexamen eller på annat sätt visa sig ha förvärvat 1) sådana kunskaper i finska och svenska som enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) krävs av statsanställda vid tvåspråkiga myndigheter, och som är nödvändiga med tanke på det egna området”. Enligt statsrådets förordning om yrkeshögskolor (497/2004, 6 §) ska en yrkeshögskolestuderande ha ”sådana kunskaper i finska och svenska som enligt lagen om de språkkunskaper, som krävs av de offentligt anställda (424/2003) krävs för en tjänst inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt för vilken

högskoleexamen är ett krav, och som behövs med tanke på studerandens yrkesutövning och utveckling i yrkesmässigt avseende”.

I samband med lagreformerna som gäller språkkunskaper i statsförvaltningen (se avsnittet Lagstiftning, ovan) förnyades också kriterierna för bedömningen av högskolestudenternas kunskaper i svenska. Undervisningsministeriet finansierade ett projekt, det så kallade KORU-projektet (Korkeakoulujen ruotsin kielen suorituksen yhteismitallisuuden kehittäminen = Att enhetliggöra bedömningen av svenskkunskaper vid högskolorna; se närmare Elsinen & Juurakko-Paavola 2006), där svensklärare från universitetens språkcentra och yrkeshögskolorna tillsammans bearbetade kriterier för bedömning av studenternas kunskaper i skriftlig och muntlig interaktion och framställning. Den godkända nivån (*nöjaktig förmåga*) definierades som nivå B1 enligt den gemensamma europeiska referensramen. Denna definition baserar sig på förordningen 481/2003 där det bestäms att nivå 3 i allmänna språkexamina motsvarar nöjaktig förmåga i språkexamina för statsförvaltningen. Det står också i alla högskoleexamensbetyg om studenten har visat sig ha nöjaktig eller god förmåga i tal och skrift i svenska. Vid *god förmåga* har man då uppvisat färdigheter motsvarande lägst nivå B2. (Elsinen & Juurakko-Paavola 2006.)

Universiteten och yrkeshögskolorna har sina egna läroplaner för kurserna i svenska: i dem definieras närmare målen för kurserna, hur studenternas färdigheter bedöms, vilka material och metoder som används osv. Det finns dock nationellt samarbete, speciellt bland svensklärarna vid yrkeshögskolorna. Det som är gemensamt för alla högskolorna är att det är frågan om områdes- eller yrkesspecifika språkstudier såsom det bestäms i förordningarna. I praktiken innebär detta att studenterna oftast får undervisning i grupper där alla deltagare tillhör samma utbildningsområde och/eller samma utbildningsprogram/studieinriktning och att läromaterialet som används är specifikt för fackområdet.

5 Avslutning

Den finländska versionen av språknivåskalan spelar en central roll i läroplanen på alla utbildningsstadier i Finland såsom det konstaterats ovan. Målen för kurserna sätts upp enligt den och bedömningarna bör utgå ifrån nivåbeskrivningarna. För varje utbildningsstadium har man definierat närmare vad *god förmåga* motsvarar. I tabell 1 beskrivs målnivåerna för de olika utbildningsstadierna som behandlades ovan.

Tabell 1. Målnivåer för svenskundervisningen i olika skolstadiet: målen för god förmåga

Färdighetsområden Utbildningsstadium	Hör- och läsförståelse	Muntlig och skriftlig produktion
Grundskolan	A2.1	A1.3
Yrkesinriktad utbildning	A1.3 – A2.1	A1.3 – A2.1
Gymnasiet	B1.2	B1.1
Yrkeshögskolorna/ Universiteten	B1.1 – B1.2 (nöjaktig förmåga) B2.1 → (god förmåga)	B1.1 – B1.2 (nöjaktig förmåga) B2.1 → (god förmåga)

En intressant fråga är i vilken mån elever och studerande på olika utbildningsstadiet når upp till den nivå som definierats som målnivå för det enskilda stadiet. Vidare är det av intresse att få veta hurdan motivation elever och studerande har att lära sig svenska och vilken inställning de har till svenska språket. Och vad anser lärare på olika nivåer? Dessa frågor går som en röd tråd i denna bok. En annan röd tråd är den omfattande empiriska basen som bygger på liknande datainsamlingsmetodologier. I samtliga kartläggningar som presenteras har elever och studerande fått ge bakgrundsuppgifter om sig själva och besvara enkäter och ta ställning till olika påståenden som speglar inställningen till svenska. Detta möjliggör att relatera motivation och attityder gentemot svenska till bakgrundsvariabler såsom kön, (tidigare/planerad) utbildning och utbildningsområden. Bedömningar av färdigheter har sedan antingen gjorts genom analys av provprestationer (se Tuokkos artikel), genom elevers/studenters självbedömningar eller lärares bedömningar av kunskaper (Kantelinens respektive Juurakko-Paavolas studier) eller genom expertbedömningar av skriftliga produktioner (Jauhojärvi-Koskelo & Palviainens studie).

Boken har en kronologisk disposition: I Eeva Tuokkos artikel fokuseras på niondeklassares kunskaper och attityder såsom de kartlagts i en större nationell utvärdering år 2008. Ritva Kantelinen redogör sedan för en kartläggning utförd 2008 gällande elever i den grundläggande yrkesutbildningen och deras svenskkunskaper, motivation och attityder, Taina Juurakko-Paavola presenterar en motsvarande kartläggning utförd vid yrkeshögskolorna samma år och boken avslutas sedan med en studie utförd vid ett finskspråkigt universitet av Camilla Jauhojärvi-Koskelo och Åsa Palviainen 2006 – 2007. Samtliga data är således insamlade mellan 2006 – 2008.

Litteratur

- AMKOTA 2008. Amk-tietopalvelu. Opetusministeriö. <http://www.minedu.fi> [Hämtad: 19.10.2011]
- Elsinen, R. & Juurakko-Paavola, T. 2006. Korkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen taidon arviointi. HAMKin julkaisuja 4/2006.
- Finlands grundlag (731/1999)
- GLGU 2004 = Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Utbildningsstyrelsen. <http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf> [Hämtad 1.10.2011]
- GLGY 2003 = Grunderna för läroplanen i gymnasieutbildning för ungdomar. Utbildningsstyrelsen. <http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlpg.pdf> [Hämtad 1.10.2011]
- Grunder för yrkesinriktad grundexamen 2010. Utbildningsprogrammet/Kompetensområdet för sjukvård och omsorg. Utbildningsstyrelsen. Föreskrift 17/011/2010. http://www.oph.fi/download/126564_Grundexamen_inom_social_och_halsovradsbranschen. [Hämtad 27.10.2011]
- Justitieministeriet 2011. <http://www.om.fi/sv/Etusivu/Perussaannoksia/Kielilaki> [Hämtad 1.10.2011]
- Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)
- Lag om skolordningens grunder (467/1968)
- Lag om ändring av gymnasielagen (1116/2008)
- McRae, K.D. 2007. Toward language equality: four democracies compared. *International Journal of the Sociology of Language*, 187/188, 13 – 34.
- Palmgren, S. (2007) Finlands språklagstiftning och kraven på språkkunskaper i stat och kommun. I: T. Leblay & M. Reuter (red.) *Valtionhallinnon kielitutkinnot – Språkexamina i reviderad form*. Opetushallitus/Utbildningsstyrelsen, 9 – 15.
- Skolverket 2009. Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2144> [Hämtad 1.10.2011]
- Språklag (423/2003)

Språklagskommittén 2000. Kansalliskielten historiallinen, kulttuurinen ja sosiologinen tausta / nationalspråkens historiska, kulturella och sociologiska bakgrund. <http://www.om.fi/sv/Etusivu/Perussaannoksia/Kielilaki/Arkisto> [Hämtad 1.10.2011]

Statistikcentralen 2009a. Antalet universitetsstuderande. http://www.tilastokeskus.fi/til/yop/2008/01/yop_2008_01_2009-04-20_tie_001_sv.html [Hämtad 27.10.2011]

Statistikcentralen 2009b. Sökande till utbildning. http://www.tilastokeskus.fi/til/khak/index_sv.html [Hämtad 27.10.2011]

Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009. Justitieministeriet.

Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003)

Statsrådets förordning om universitetsexamina (794/2004)

Statsrådets förordning om ändring av statsrådets förordning om yrkeshögskolor (497/2004)

Studentexamensnämnden 2007. Språkproven. Föreskrifter och anvisningar. <http://www.ylioppilastutkinto.fi/sv/foreskrifterna/ainekohtaiset/20080218161834.html> [Hämtad 25.10.2011]

Studentexamensnämnden 2011a. <http://www.ylioppilastutkinto.fi/sv/studentexamen/info/> [Hämtad 25.10.2011]

Studentexamensnämnden 2011b. <http://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/ylioppilastutkinto/tilastoja> [Hämtad 25.10.2011]

Takala, S. 2005. Ylioppilastutkinnon B-ruotsin arvosanojen ja kielten euroopalaisen viitekehysten vastaavuutta koskeva tutkimus. Memorandum 1.2.2005.

Undervisningsministeriet 2010. Ylioppilastutkinnon koevalinnat. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/lukiokoulutus/liitteet/ylioppilastutkinnon_valinnat.pdf [Hämtad 27.10.2011]

Utbildningsstyrelsen 2011. Utbildning och examina. <http://www.minedu.fi> [Hämtad 27.10.2011]

WERA 2010. Webb-rapporteringstjänst. Utbildningsstyrelsen 2010. <http://www.data.oph.fi/wera/wera?page=frameset&lang=sv> [Hämtad 8.10.2011]

HUR BEHÄRSKAR ELEVER SVENSKA I DEN FINSKA GRUNDLÄGGANDE UNDERVISNINGEN?

En utvärdering av inlärningsresultat i B-svenska i årskurs 9 våren 2008

Eeva Tuokko

1 Inledning

Utbildningsstyrelsen utvärderar, i egenskap av expertnätverk (Statsrådets förordning om utvärdering av utbildning 150/2003), vartannat år hur målen i *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004* i modersmålet (finska/svenska) och matematik har uppnåtts vid den grundläggande utbildningens slutskede (årskurs 9). Andra ämnen utvärderas omväxlande enligt behov och svenska som andra inhemska språket är ett av dessa.

Utvärderingarna är sampelbaserade och sampelstorleken är fastställd som minst 5 % av årskullen. Syftet med dessa utvärderingar är att *få tillförlitlig, nationell information om elevernas kunskaper i det skede då de avslutar den grundläggande utbildningen*. Det insamlade materialet används för att utvärdera undervisningen, utveckla den och läroplanen samt för att utvärdera jämlikheten i utbildningen. Enskilda skolor, lärare eller elever rangordnas inte och enskilda resultat som gäller skolor eller individer publiceras heller inte.

Utbildningsstyrelsen genomförde våren 2008 den andra nationella utvärderingen i B-svenska som gällde eleverna i årskurs 9 i den grundläggande utbildningen (Tuokko 2009). Denna utvärdering, liksom den första (Tuokko 2002), genomfördes med stöd av § 21 i lagen om den grundläggande utbildningen (628/1998) och utarbetades med *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004 (=GLGU 2004)* som utgångspunkt.

I denna artikel ingår de mest centrala resultaten i hela provet relaterade till *nivåskalan för språkkunskaper*¹ som anges i GLGU samt i vissa fall som lösningsprocent (dvs. andelen rätta svar i en viss uppgift). Resultaten granskas också utifrån elevernas kön samt elevernas planerade fortsatta studier. Elevernas attityder till svenska kommer också att behandlas. Till sist diskuteras resultaten och vilka slutsatser som kan dras av dessa resultat samt vilka rekommendationer som kan ges inför framtiden.

1 Färdighetsnivåerna i den finländska läroplanen, från den lägsta till den högsta: A1.1, A1.2, A1.3, A2.1, A2.2, B1.1, B1.2, B2.1, B2.2, C1.

2 Bakgrund

År 1990 genomfördes omfattande förändringar inom Utbildningsstyrelsen (f.d. Skolstyrelsen) angående nationella prov. Dittills hade provverksamheten utförts av Pedagogiska forskningsinstitutet i Jyväskylä, och merparten av proven arbetades fram och resultaten bearbetades av professor Sauli Takala med bistånd av lärare från experimentsskolorna (Takala 1993). År 1990 övertog Utbildningsstyrelsen organiserandet av nationella utvärderingar av olika ämnen. År 1994 genomfördes ett prov, som i själva verket var Språkläraryrkesförbundets i Finland (SUKOL rf) riksomfattande språkprov, i både A- och B-svenska. Följande färdigheter testades: hör- och läsförståelse, reaktion, ordförråd och grammatiska strukturer samt skriftliga färdigheter. Karppinen och Sarkkinen (1995) sammanställde resultaten, utifrån vilka några tydliga slutsatser som kunde hjälpa till att förnya läroplanen ändå inte kunde dras.

Utvärderingen av inlärningsresultat i A- och B-svenska i åk 9 våren 2001 (Tuokko 2002) var den första utvärderingen i ämnet svenska, som genomfördes som en del av det nya nationella utvärderingssystemet gällande inlärningsresultat (Utbildningsstyrelsen 1998). Provet baserade sig på *Grunderna för grundskolans läroplan 1994* (Utbildningsstyrelsen 1995) som i sin tur utgick från lagen om grundläggande utbildning (628/1998). Denna lag stadgade:

Den som ordnar utbildningen skall också utvärdera den och bedöma vilken verkan utbildningen har samt delta i sådan extern utvärdering av verksamheten som nämns i 3 mom. I enlighet med de grunder som vederbörande ministerium beslutat om sörjer utbildningsstyrelsen för utvecklingen av utvärderingen och för verkställandet av extern utvärdering.

Detta betydde, att det var obligatoriskt för de skolor som valdes ut till samplet att delta i utvärderingen.

I denna artikel rapporteras emellertid resultat från det tredje nationella provet som anordnades av Utbildningsstyrelsen år 2008.

2.1 Allmänt om grundskolan och dess språkstudier

I princip kan grundskoleleverna studera många främmande språk och beroende på vad kommunen beslutat om språkligt utbud, kan de välja mellan olika språk. Det s.k. A1-språket studeras som ett gemensamt och obligatoriskt ämne för alla och inleds senast i årskurs 3. De flesta eleverna väljer engelska som A1-språk, men i princip är det också möjligt att studera svenska som A1-språk. Eleverna kan också läsa ett extra frivilligt språk som s.k. A2-språk fr.o.m. årskurs 5. Om man inte har valt svenska som A1- eller A2-språk, börjar man studera det i årskurs 7 som s.k. B-språk. Det är också möjligt att välja ett frivilligt B2-språk fr.o.m årskurs 8.

I tabell 1 presenteras lärokurser som kan studeras i grundskolan samt vilken färdighetsnivå som ska uppnås vid slutet av sjätte och/eller nionde klassen.

Tabell 1. Färdighetsnivåer och timfördelning gällande olika språk och lärokurser (GLGU 2004)

Språk	Färdighetsnivån vid slutet av årskurs 6				Åvt ¹⁾	Färdighetsnivån vid slutet av årskurs 9				Åvt ¹⁾
	HF ²⁾	Tal	LF	Skr		HF	Tal	LF	Skr	
A1/2-ENG	A2.1	A1.3	A2.1	A1.3	8	B1.1	A2.2	B1.1	A2.2	8
Andra A-språk	A1.3	A1.2	A1.3	A1.2	8	A2.2	A2.1	A2.2	A2.1	8
B1-SVE	-	-	-	-	4	A2.1	A1.3	A2.1	A1.3	6

1 Minimiantal årsveckotimmar av undervisning (=38 timmar)

2 HF = Hörförståelse; LF = Läsförståelse, Skr = Skrivning

2.2 Svenskstudier i grundskolan

Emedan denna artikel handlar om inlärningsresultat i B-svenska, koncentreras här på svenska som lästs sedan årskurs 7. I läroplansgrunderna anges syftet med B-svenska på följande sätt: ”Syftet med undervisningen är att eleven skall uppnå grundläggande färdigheter i svenska med tyngdpunkt på muntlig interaktion. Undervisningen skall också främja elevens språkinlärningsfärdigheter och utveckla hans eller hennes interkulturella förmåga.” (GLGU 2004, 143.)

Läroplanen anger att man ska utveckla kunskaper inom såväl språkfärdighet, kulturell kompetens som inlärningsstrategier. Dessa ska tas hänsyn till då man behandlar s.k. centralt innehåll. Innehållet har i sin tur fördelats på situationer och ämnesområden, strukturer och kommunikationsstrategier som skall tas upp i undervisningen och tillägnas av eleverna. (GLGU 2004, 143.)

För betyget 8 i årskurs nio ska man ha uppnått nivå A1.3 i produktiva färdigheter (tal respektive skrift) och A2.1 i receptiva färdigheter (hör- respektive läsförståelse) (GLGU 2004, 144). I tabell 2 återfinns kriterierna för nivå A1.3 i tal- och skriftproduktion och i tabell 3 kriterierna för A2.1 gällande receptiva färdigheter.

Tabell 2. Kriterierna för färdighetsnivån A1.3 i produktiva färdigheter (begränsad kommunikation i de mest bekanta situationerna) i GLGU (2004, Bilaga 2)

Tal	Skrivning
* Kan berätta kort om sig själv och sin närmaste krets. Reder sig i de allra enklaste dialogerna och servicesituationerna. Behöver ibland hjälp av samtalspartnern.	* Reder sig i enkla lätt förutsebara skrivuppgifter i de mest bekanta situationerna som anknäver till vardagliga behov och erfarenheter.
* Kan uttrycka sig flytande om det mest bekanta, annars är pauser och avbrott mycket vanliga.	* Kan skriva enkla texter (ett enkelt postkort, personuppgifter, enkel diktamen).
* Uttalet kan ibland orsaka förståelseproblem.	* Behärskar de allra vanligaste orden och uttrycken som har att göra med detaljer eller konkreta behov i elevens eget liv. Kan skriva några meningar som består av enkla satser.
* Behärskar ett begränsat antal korta utantillärdade uttryck, det mest centrala ordförrådet och grundläggande satsstrukturer.	* Många slags fel förekommer i elementär fri skrivning.
* Elementära grammatikaliska fel förekommer i hög grad också i mycket enkelt tal.	

Tabell 3. Kriterierna för färdighetsnivån A2.1 i receptiva färdigheter (grundförutsättningar för direkt socialt umgänge samt kort redogörelse) i GLGU (2004, Bilaga 2)

Hörförståelse	Läsförståelse
* Kan förstå enkelt tal eller följa med i en diskussion om ämnen som är direkt viktiga för honom eller henne.	* Förstår enkla texter som innehåller det allra vanligaste ordförrådet (privata brev, korta nyhetsartiklar, vardagliga bruksanvisningar).
* Förstår det mest centrala innehållet i korta, enkla diskussioner som intresserar (anvisningar, meddelanden) och upptäcker när man på teve övergår från ett ämne till ett annat.	* Förstår huvudtankarna i texter och vissa detaljer i en text på några stycken. Kan lokalisera och jämföra enskilda uppgifter och klarar lätt av enkel slutledning utgående från sammanhanget.
* Förståelse av också ett enkelt budskap förutsätter tydligt standardspråk i normalt tempo, och kräver dessutom ofta upprepning.	* Läser och förstår också korta textstycken långsamt.

Det finns ingen separat nivåskala för grammatiska strukturer i läroplanen, utan de få kommentarer som finns där om strukturer, ingår i kriterierna över tal eller skrift.

3 Forskningsfrågor

I det nuvarande decentraliserade statliga/kommunala styrsystemet betonas utvärderingens roll som en garanti för utbildningens kvalitet (Utbildningsstyrelsen 1999a, 11). ”En viktig uppgift för utbildningens resultat är att producera aktuella utvärderingsdata av riksomfattande betydelse” (Utbildningssty-

relsen 1999a, 7–8). Elevprestationer bedöms då i första hand för att få information om hur väl de mål som ställts för utbildningen har uppnåtts (Utbildningsstyrelsen 1999a, 58).

I utvärderingen av inlärningsresultat i B-svenska för elever i årskurs 9 år 2008, söktes svar bl. a. på följande frågor:

1. Vilka nivåer uppnår eleverna i produktiva respektive receptiva färdigheter?
2. Finns det skillnader mellan pojkars och flickors resultat?
3. Finns det skillnader mellan pojkars och flickors vitsord i relation till deras resultat?
4. Finns det skillnader mellan elevernas färdighetsnivåer i relation till deras planer för fortsatta studier?
5. Finns det skillnader mellan pojkars och flickors färdighetsnivåer i relation till deras planer för fortsatta studier?
6. Finns det skillnader mellan pojkars och flickors vitsord i relation till resultat och deras planer för fortsatta studier?
7. Hurdana är elevernas attityder gentemot svenskstudier?
8. Finns det attitydskillnader mellan olika grupper och i så fall hurdana?

4 Data och metod

Till samplet för utvärderingen hörde sammanlagt 5 306 elever (9 % av populationen) från 107 finskspråkiga skolor. Dessa skolor valdes ut så att de representerade olika län, kommunområden och EU-stödområden (Utbildningsstyrelsen 1998, 9). Av provdeltagarna var 2 606 flickor och 2 693 pojkar. I det muntliga provet deltog 795 elever (365 pojkar, 369 flickor), dvs. 15 % av de testade eleverna. I samband med provet samlades också bakgrundsinformation in från elever och lärare.

De testade färdigheterna inbegrep läs- och hörförståelse, muntlig produktion och skriftlig framställning samt grammatikstrukturer. Uppgifterna i provet var av både flervals- och rätt/fel-påståendetyper, flervals- och produktiva luckuppgifter samt öppna frågor. Den skriftliga delen av provet, dvs. då alla svar gavs skriftligen, tog två pass å 45 minuter. Däremellan hölls en paus på 10–15 minuter, under vilken eleverna fyllde i sina personuppgifter. Varje elev hade en optisk svarsblankett. På ena sidan av blanketten angav de sina personuppgifter, svarade på attitydpåståenden enligt en Likert-skala och kryssade för alternativ som gällde senaste betyg i svenska, modersmål och matematik samt om de planerade fortsätta sina studier i gymnasiet eller söka till en yrkesut-

bildning. På den andra sidan av blanketten gav eleverna själva svaren på flervalssuppgifterna genom att svärta den bokstav eller siffra som motsvarade deras svar. Lärarna bedömde de öppna svaren, uppsatser och muntliga prov och överförde resultaten till samma blankett.

Under det första passet svarade eleverna på frågor i hörförståelse- och strukturprovet och under det andra passet gjorde de läsförståelseprovet samt skrev en uppsats (antingen ett kort stycke i ens dagbok eller ett e-postmeddelande till en vän). Följande dag gavs det muntliga provet, som varade 25 – 30 minuter och genomfördes som pararbete. Under de första 15 minuterna bekantade sig paret med uppgifterna och övade sig i sina roller. Den lärarledda talsituationen tog ungefär 10 minuter, efter vilken två² närvarande lärare utvärderade elevernas prestationer. Om de inte var eniga om elevernas färdighetsnivå, återkom de till bandet senare för en ny bedömning.

Skolorna hade två veckor på sig att skicka blanketterna, uppsatspapper, C-kassetterna som elevernas tal hade bandats in på samt provhäftena till Utbildningsstyrelsen. Respons på utvärderingarna i form av skolans resultat och nationellt jämförelsematerial skickades ut till skolorna i slutet av vårterminen 2008.

I utvärderingen användes två olika bedömningsstrategier: den ena baserade sig på nivåskalan för språkkunskaper och den andra på lösningsprocent (dvs. andelen korrekta svar). Eftersom endast 15 % av eleverna deltog i provet i muntlig framställning, kunde inte hela den undersökta gruppens helhetskunnande uppges. För att få en mer exakt uppfattning om elevernas färdigheter kan följande tillvägagångssätt tillämpas:

1. Helhetskunnandet i B-svenska bedöms så att lösningsandelarna i det receptiva provet omvandlas till färdighetsnivåer (se Bilaga 8 i Tuokko 2009).
2. I GLGU (2004) slås det fast att kunskapsnivån som motsvarar vitsordet 8 i elevbedömningen inte är densamma i receptiva och produktiva prov. Nivån ”god” för receptiva färdigheter motsvarar färdighetsnivå A2.1 medan den motsvarande nivån för produktiva färdigheter är A1.3.
3. Definitionen av vitsordet 8 i GLGU (2004) utnyttjas. De övriga färdighetsnivåerna ställs i förhållande till definitionen av vitsordet 8: färdighetsnivån under 8 motsvarar vitsordet 7, medan färdighetsnivån ovanför 8 motsvarar vitsordet 9. Nivåskalan är inte exakt men den ger en grov uppfattning om kunskapsnivån i förhållande till vitsordet 8.

Slutrapporten publiceras vanligen inom ett år, i detta fall skedde det under hösten 2009.

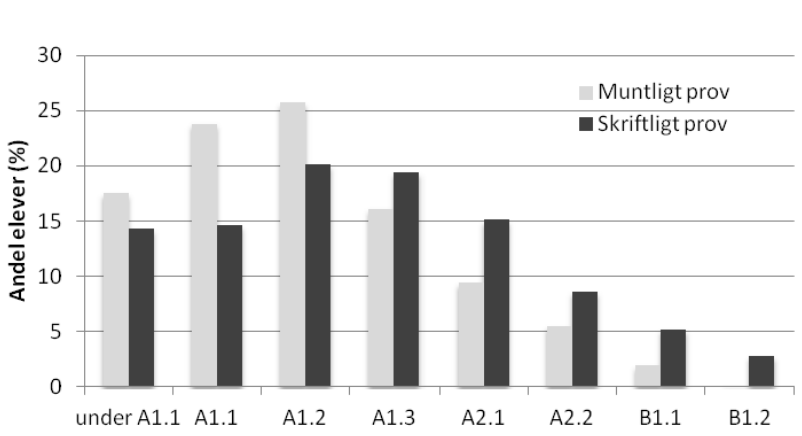
2 Rekommendation.

5 Resultat

Att uppge provresultat enligt färdighetsnivåer är i princip mer pålitligt än att ange dem som lösningsprocent (andel korrekta svar). Det som gör användningen av färdighetskriterier svår är att man ännu har begränsad erfarenhet av dessa och det därför är särskilt svårt att bedöma förståelseuppgifternas svårighetsgrad. Att överföra vanliga provresultat till färdighetsnivåerna kräver också expertis, som inte så många ännu har. Metoden som användes i bearbetningen av provresultaten beskrevs i avsnittet ovan (se närmare Tuoko 2009, Bilaga 8).

5.1 Produktiva färdigheter

Elevernas fördelning enligt nivåskalan vad gäller produktiva (skriftliga respektive muntliga) färdigheter framgår av figur 1. Av figur 1 kan man utläsa att eleverna presterade bättre när det gäller skriftliga färdigheter än muntliga. I skriftlig produktion befann sig 20 % av eleverna på nivå A1.2, medan 19 % av eleverna hade färdigheter motsvarande A1.3. Den senare nivån motsvarar vitsordet 8. Vad gäller muntliga färdigheter uppnådde 26 % A1.2, medan 24 % endast uppnådde A1.1 (den lägsta nivån). Sexton procent bedömdes i sina muntliga färdigheter befinna sig på nivå A1.3, vilken motsvarar vitsordet 8.

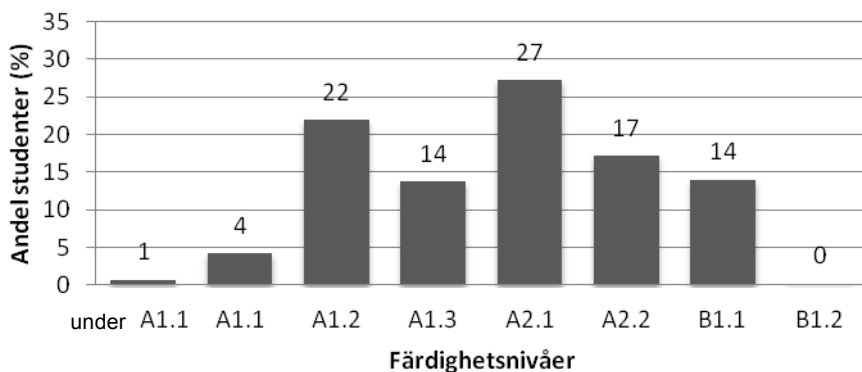
Figur 1. Fördelning av provresultat vad gäller skriftliga och muntliga färdigheter på nivåskalan för språkkunskaper

Uppmärksamhet borde fästas vid det antal elever som inte ens uppnådde en nivå, som var möjlig att bedöma (här i figuren angivet som *under A1.1*). Andelen elever vars skriftliga färdigheter ansågs vara under mätbar nivå var 14 % och för muntliga färdigheter 18 %. Det var också så att de som redde sig dåligt i tal också presterade svagt i skriftlig kommunikation. Å andra sidan hade endast 58 % av dem som redde sig dåligt skriftligt också svaga muntliga fär-

digheter. Därför kan man konstatera att svaga skriftliga färdigheter förutsäger svaga muntliga färdigheter, men inte nödvändigtvis tvärtom.

5.2 Receptiva färdigheter

I begreppet ”receptivt prov” ingår här både förståelse- och strukturproven. Vanligen brukar man med receptiv färdighet bara inbegripa hör- eller läsförståelse. Nivåfördelningen baserar sig på råpoäng (totalpoäng) i hela det receptiva provet. Av figur 2 framgår således inte prestationerna enligt olika delområden (dvs. strukturprov, hör- respektive läsförståelse).

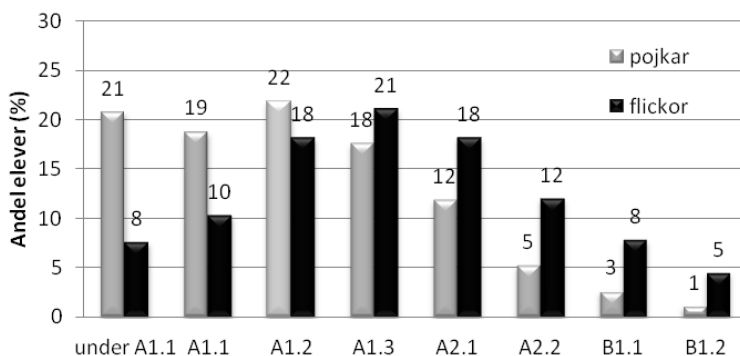

Figur 2. Fördelning av provresultat i receptiva färdigheter (strukturprov, hörförståelse samt läsförståelse) enligt nivåskalan för språkkunskaper

Av eleverna uppnådde 58 % nivå A2.1 eller över (27 % var på nivå A2.1 och 31 % på A2.2 eller över). 41 % befann sig på nivå A1.3 eller lägre. Till vänster i diagrammet kan en avvikelse till normalfördelningen iakttas: stapeln för A1.2 sträcker sig utanför normalfördelningskurvan. I genomsnitt motsvarar provets resultat ändå en god språkfärdighetsnivå.

5.3 Flickor versus pojkar

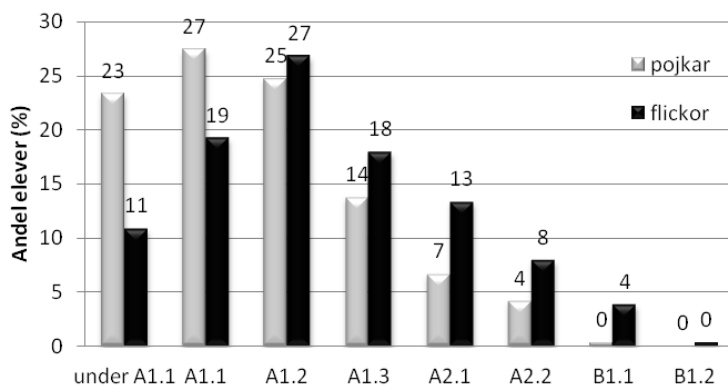
Av figur 3 kan man utläsa att 21 % av flickorna och 18 % av pojkarna befann sig på nivå A1.3 i skriftlig framställning, vilken motsvarar vitsordet 8. Flickorna presterade dock bättre generellt än pojkarna: 64 % av flickorna och 39 % av pojkarna uppnådde nivå A1.3 eller högre. Anmärkningsvärt är att en femtedel (21 %) av pojkarna var på en så låg nivå att deras skriftliga framställning inte kunde bedömas på nivåskalan.

Figur 3. Fördelning av flickornas och pojkarnas provresultat i skriftliga färdigheter enligt nivåskalan för språkkunskaper

Då man närmare granskade de elevers resultat, som hörde till den svagaste gruppen, kunde man notera att deras resultat såväl i det receptiva provet som i matematik och i modersmål var betydligt svagare än de elevers, som hade uppnått nivå A1.3.

Figur 4 visar provresultaten vad gäller muntlig framställning, fördelat enligt nivåerna i språknivåskalan.

Figur 4. Fördelning av flickornas och pojkarnas provresultat vad gäller muntliga färdigheter enligt nivåskalan för språkkunskaper

Den enskilt största andelen av flickorna, 27 %, bedömdes prestera enligt nivå A1.2, i muntlig kommunikation. Totalt 57 % av flickorna befann sig under nivå A1.3, vilken är den som motsvarar vitsordet 8. Pojkarna var svagare än flickorna. Den vanligaste bedömningsnivån för pojkar var A1.1 (27 %). En del av elevernas muntliga produktioner var så pass svaga att de inte ens kunde bedömas enligt nivåskalan: 23 % av pojkarna och 11 % av flickorna befann sig

sålades *under A1.1*. Det fanns ett samband mellan olika prestationer så att de elever som presterade svagast när det gällde skriftliga färdigheter också var också svagast i muntlig framställning. För dem var lösningsandelen på det receptiva provet 34 %, medan den var 62 % i den grupp som bedömdes vara på nivå A1.3. Och på samma sätt som i fråga om skriftlig kommunikation var de här eleverna betydligt svagare i matematik och modersmål.

I tabell 4 framgår det tydligt, att det finns skillnader mellan flickors och pojkars vitsord (givna av lärarna) å ena sidan, och deras provresultat enligt nivåkategorierna å andra sidan. Pojkarna tycks ha bedömts ganska systematiskt på en högre nivå av deras lärare, än vad deras färdigheter i skrift och tal påvisat i proven. I skriftlig produktion, till exempel, var pojkarnas genomsnittliga vitsord 7,7 på nivå A2.1, medan det motsvarande medeltalet för flickor var 8,2.

Tabell 4. De genomsnittliga vitsorden i förhållande till provresultaten i skriftlig och muntlig framställning: pojkar vs. flickor (vitsordsskala från 4–10 där 10 motsvarar det högsta vitsordet)

Nivåskala	Genomsnittliga vitsord i relation till provresultaten i skriftlig och muntlig framställning			
	Skrift		Tal	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Under A1.1	5,6	6,0	5,5	6,0
A1.1	6,0	6,3	6,5	6,8
A1.2	6,6	7,0	7,1	7,8
A1.3	7,2	7,6	7,5	8,1
A2.1	7,7	8,2	8,0	8,7
A2.2	8,4	8,8	8,9	9,1
B1.1	9,1	9,1	10,0	9,2
B1.2	9,3	9,6	-	10,0
Genomsnittligt vitsord (alla skolor)	6,7	7,7	6,8	7,8

Om man jämför flickor och pojkar på samma färdighetsnivå gällande muntliga färdigheter, märker man en skillnad på sju tiondelar. Det är ett känt faktum, att ett vitsord inbegriper mycket annat än bara provresultat, men dock är det svårt att inse att pojkar belönas med högre vitsord än flickor trots sämre provresultat. Samma tendens observerades i utvärderingen av svenska 2001 (Tuokko 2002) samt i bedömningar av matematik och modersmål (finska och svenska).

Tabell 5 visar att flickor presterade betydligt bättre än pojkar inom alla receptiva färdigheters delområden. Störst var skillnaden för grammatiska strukturer och minst för hörförståelsen. I relation till vitsord tycks pojkar få bättre vitsord än flickor också för receptiva färdigheter.

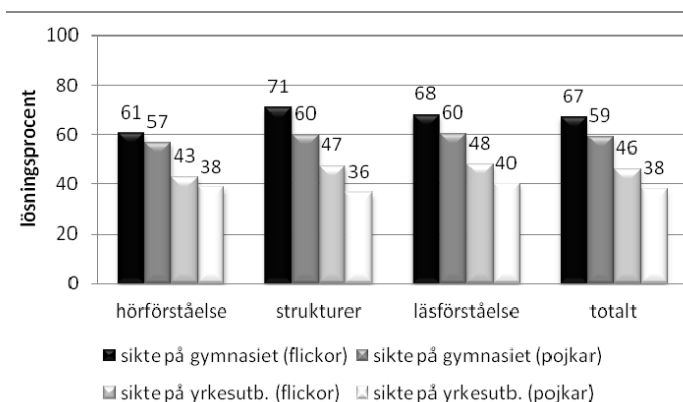
Tabell 5. Lösningsprocent (andel korrekta svar) i receptiva färdigheter enligt delområden: pojkar vs. flickor

Prov	Pojkar (%)	Flickor (%)
Hörförståelse	47	51
Läsförståelse	49	60
Grammatiska strukturer	47	62
Receptiva färdigheter: totalt	48	59

5.4 Receptiva färdigheter enligt planer för fortsatta studier

Elever som efter den grundläggande utbildningen planerade fortsätta i gymnasiet klarade sig allra bäst i provet. Skillnaden mellan dem och elever som siktade på yrkesutbildning var inom delområdet grammatikstrukturer 25 %, i läsförståelse 22 % och i hörförståelse 19 %.

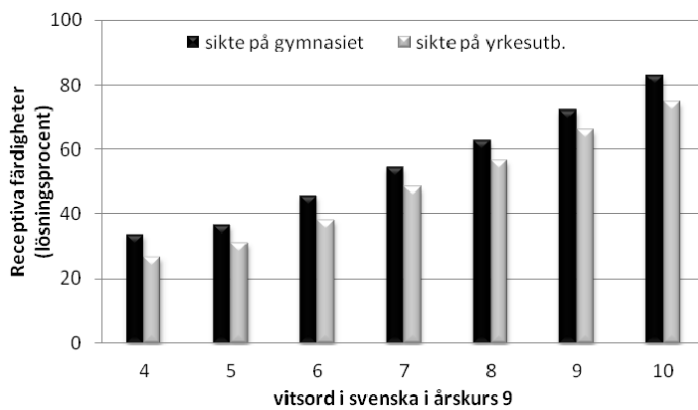
Av figur 5 kan man utläsa att flickor och pojkar som tänkte söka till gymnasiet presterade bättre resultat (lösningsprocent på 67 respektive 59) än flickor och pojkar som sökte till yrkesutbildningen (lösningsprocent 46 respektive 38). Flickorna presterade bättre än pojkar i båda grupper.

Figur 5. Fördelning av resultat i det receptiva provet (läsförståelse, hörförståelse samt grammatiska strukturer) av de elever som planerade fortsätta i gymnasiet respektive yrkesutbildning

Skillnaderna mellan gymnasie- och yrkesutbildningsorienterade pojkars provresultat enligt olika delområden var i grammatik 24, läsförståelse 20 och hörförståelse 19 procentenheter. Flickor som planerade fortsätta i gymnasiet presterade bäst i grammatik (lösningsprocent 71), vilket var det svåraste delområdet för yrkesutbildningsorienterade pojkar (lösningsprocent 36).

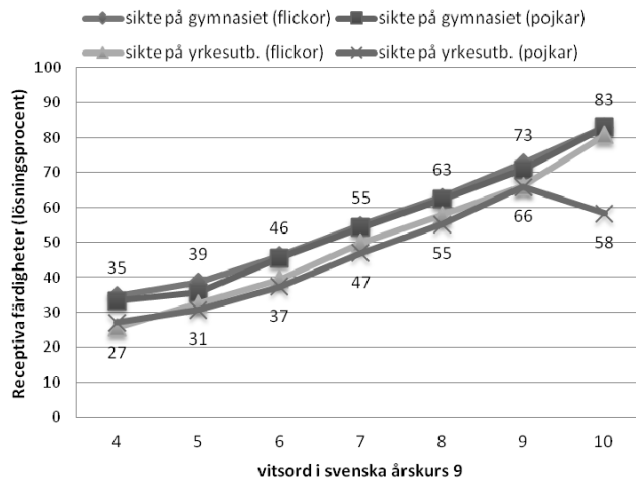
I figur 6 jämförs elever som siktade på gymnasie- respektive yrkesutbildningsstudier utifrån vitsord och resultat i det nationella provets receptiva del. Elever med sikte på gymnasiestudier fick 5–8 procentenheter högre resultat i provet i relation till varje vitsordskategori, jämfört med elever som planerade fortsätta med yrkesutbildningar.

Figur 6. Vitsord i årskurs 9 i relation till resultat (lösningprocent) i det receptiva provet (läsförståelse, hörförståelse samt grammatiska strukturer) samt planerade fortsatta studier

Det tycks således vara så att det krävts sämre färdigheter av dem som siktade på yrkesutbildning än av dem som ämnade fortsätta med gymnasiestudier för att få samma vitsord. Samma tendens fanns också gällande skriftliga och muntliga färdigheter.

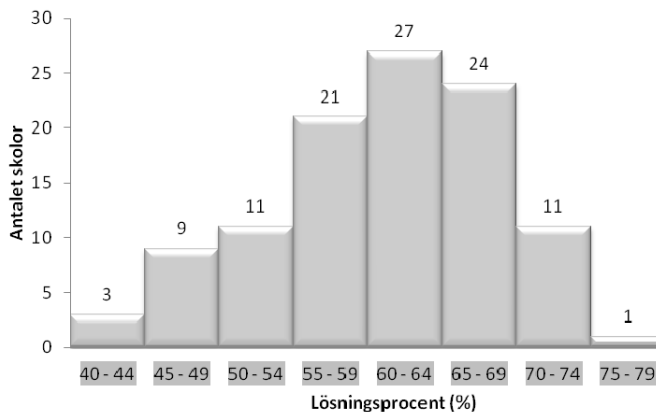
Liknande diskrepanser fanns vid jämförelser mellan flickor och pojkar. Figur 7 visar, att det krävdes högre receptiva färdigheter av de flickor och pojkar som siktade på gymnasiestudier, för att uppnå samma vitsord än av dem som siktade på yrkesutbildning. För t. ex. betyg 5 förutsattes av gymnasieriktade elever i genomsnitt en lösningprocent på 39 medan motsvarande för yrkesutbildningsinriktade elever var 31 %. För dem som siktade på gymnasie-studier och hade en lösningprocent på 34, gavs vitsordet 4.

Figur 7. Flickors och pojkars provresultat (lösningsprocent) i det receptiva provet (läsförståelse, hörförståelse samt grammatiska strukturer) enligt framtidsplaner och vitsord

Figur 7 visar vidare att den största skillnaden i lösningsandelar mellan gymnasie- och yrkesutbildningsinriktade elever gäller för vitsordet 7 (åtta %). Skillnaderna är stora för alla vitsord. Figur 7 visar också att det är speciellt yrkesutbildningsorienterade pojkar med ganska svaga kunskaper som lättare får högre vitsord trots begränsade färdigheter. I fråga om vitsordet 10 måste man dock konstatera att antalet pojkar med sikte på yrkesutbildning i samplet bara var tre.

Figur 8 visar, att elever med vitsordet åtta har fått mycket varierande resultat i det receptiva provet. I en skola var medeltalet 80 % av maximipoängen, medan tre skolors medeltal låg under 41 %. Provresultat hos enskilda elever med vitsordet åtta varierade mellan 18–96 %. I genomsnitt uppnådde elever med vitsordet åtta 61 % av maximipoängen.

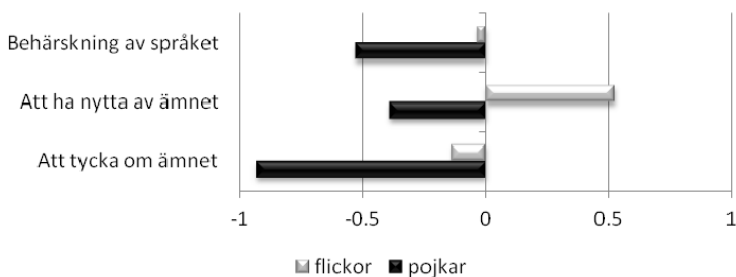
Figur 8. Skolvis fördelning efter lösningsprocent på det receptiva provet (läsförståelse, hörförståelse samt grammatiska strukturer) hos elever med vitsordet åtta

Å ena sidan visade provresultaten i det receptiva provet ett statistiskt signifikant samband med vitsord. Å andra sidan visade det sig att lärarna i olika skolor hade gett samma vitsord för mycket varierande färdighetsgrader. För vitsordet 7 varierade provresultaten vid enskilda skolor mellan 66 % och 45 % av maximipöängtalet. I vissa skolor motsvarade lösningsprocenten 55 ett genomsnittligt vitsord på 6,5 medan det i andra var över 8. Med tanke på fortsatta studier leder detta till en odemokratisk situation.

5.5 Studiemotivation för svenska

Med den enkät som provdeltagarna ombads besvara i samband med själva provet kartlades elevernas inställning till ämnet svenska. Påståendena var indelade i grupperna *Att tycka om ämnet*, *Att behärska ämnet* och *Att ha nytta av ämnet*. De enskilda påståendena skiljde sig i någon mån från dem som användes i kartläggningen år 2001, även om gruppindelningen var densamma.

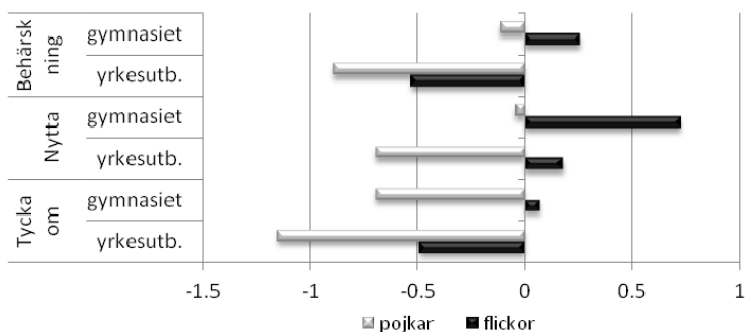
I figur 9 anger ett värde under 0 på skalan -2 – +2 ett negativt värde, medan ett värde som överstiger 0 innebär att attityden är positiv. Av figur 9 framgår, att pojkarnas attityder genomgående var negativa. Mest negativ var inställningen till *Att tycka om ämnet*.

Figur 9. Flickornas och pojkarnas attityder till svenska, medelvärden

Flickor ansåg att ämnet är nyttigt, men var inte så intresserade av det (jfr. *Att tycka om ämnet*). Pojkarna uttryckte sig dock klart mer negativt i relation till att tycka om ämnet än flickorna. Vad gäller behärskande av ämnet, uttryckte sig lika många flickor positivt som negativt. Skillnaden till pojkar var här stor, då de uttryckte sig negativt om sina egna kunskaper.

Figur 10 visar, att flickor som siktade på gymnasiet var positiva gentemot alla påståenden. I synnerhet tyckte de att ämnet var nyttigt. Oberoende av sina fortsatta studieplaner hade pojkar en negativ attityd till svenska. Mest negativ var inställningen gentemot *Att tycka om ämnet* bland yrkesorienterade pojkar.

Figur 10. Elevernas attityder till svenska enligt deras framtidsplaner (gymnasiestudier eller yrkesutbildning) samt kön

Då man jämförde elevernas attityder med provresultaten, kunde man se att elever som befann sig under A1.1 gällande produktiva färdigheter, hade en mycket realistisk bild av sina färdigheter: medelvärdet för påståendet *Att behärska språket* beträffande skriftliga färdigheter var $-1,1$ vilket var ett klart lägre värde än hos de elever som hade färdigheter motsvarande nivå A1.3. Där var medelvärdet $-0,2$. Liknande koppling fanns mellan den egna uppfattningen av de egna färdigheterna och provresultaten i muntliga färdigheter.

6 Sammanfattning

27 % av eleverna visade sig ha receptiva färdigheter (läsförståelse, hörförståelse samt grammatikstrukturer) motsvarande färdighetsnivå A2.1, vilket motsvarar vitsordet 8. 31 % av eleverna befann sig på en högre nivå än denna, medan 41 % var på en lägre nivå än A2.1. I genomsnitt motsvarar det receptiva provets resultat den för årskurs 9 förväntade färdighetsnivån.

I skriftlig produktion befann sig 26 % av eleverna på nivå A1.2, medan 19 % av eleverna hade färdigheter motsvarande A1.3. Den senare nivån motsvarar vitsordet 8. Av alla elever låg 14 % i skriftliga färdigheter under nivå A1.1, vilket betyder att man inte ens kunde bedöma deras texter. Skriftliga färdigheter kan på basis av provresultaten i genomsnitt motsvara vitsordet 7.

I muntlig produktion var de mest typiska nivåerna A1.2 (26 %) och A1.1 (24 % av eleverna). Sexton procent bedömdes befinna sig på nivå A1.3, vilken motsvarar vitsordet 8. Andelen elever som inte ens uppnådde en nivå som var möjlig att bedöma enligt skalan var 18 %. De muntliga färdigheterna kan i genomsnitt sägas motsvara vitsorden 6–7.

Det var också så, att de som redde sig dåligt i tal också presterade svagt i skriftlig kommunikation. Å andra sidan hade endast 58 % av de som presterade svagt i det skriftliga provet också svaga muntliga färdigheter. Därför kan

man konstatera att svaga skrivfärdigheter förutsäger svaga färdigheter i tal, men inte nödvändigtvis tvärtom.

Flickorna fick liksom i tidigare utvärderingar bättre resultat än pojkarna inom alla delområden. Flickornas genomsnittliga nivå i skriftlig produktion var A1.3 (vitsord 8), medan pojkarnas nivå var A1.2. Noterbart är att 21 % av pojkarna inte kunde skriva texter som ens var möjliga att bedöma i skalan. Flickornas mest typiska nivå i muntlig produktion var A1.2 och pojkarnas A1.1. Nära en fjärdedel (23 %) av pojkarna befanns vara under nivå A1.1.

Resultaten visar på att pojkars attityder till svenska (fortfarande) är negativa. Speciellt de som siktar på yrkesutbildning tyckte att svenska inte är intressant eller nyttigt. Detta reflekteras också i det faktum att den genomsnittliga lösningsprocenten bland elever, som tänkte söka till yrkesutbildning var 41, medan den för dem som planerade fortsätta till gymnasiet var 63. Detta måste anses vara en mycket stor skillnad.

7 Avslutning

Då man strävar efter en mer exakt uppfattning om elevernas färdigheter som helhet i B-svenska, måste lösningsandelarna i det receptiva provet omvandlas till färdighetsnivåer. Metoden är ganska komplicerad, och den har beskrivits i Tuokko (2009, 118).

Följande aspekter borde, på basis av denna utvärdering, tas i beaktande:

- Grunderna för läroplanen poängterar kommunikativa språkfärdigheter. På basis av denna utvärdering bör hörförståelse och muntlig kommunikation spela en större roll i undervisningen.
- Lösningar för att förbättra pojkars resultat måste sökas aktivt. Utökande av kommunikativa övningar kunde vara åtminstone en dellösning. Man måste också se till att det i läromaterialet ingår tillräckligt med motivkretsar som intresserar pojkar, och undersöka deras arbetsätt och inlärningsstilar.
- Uppmärksamhet måste fästas vid undervisning som rör centrala muntliga situationer och hur man på bästa sätt får övning i dem.

Utvärderingsresultaten visade vidare att det fanns skillnader i bedömningen av elever. Dels fanns det stora variationer i provresultat (färdighetsnivåer) mellan elever som fått ett och samma vitsord. Dels visade skolvisa vitsordsmedelvärden inte något nämnvärt samband med den kunskapsnivå som eleverna i genomsnitt visade i provet (jfr. Toropainen 2010, 76). Det framkom också, att pojkar systematiskt presterade sämre än de flickor som hade samma vitsord. Detsamma gällde också de elever som tänkte söka till yrkesutbildning jämfört med elever som sökte till gymnasiet: den förra gruppen hade fått samma vitsord men med svagare färdigheter.

Utvärderingsresultaten visar att bedömningspraxis varierar i skolorna, och att vitsorden i årskurs 9 inte alltid är nationellt jämförbara. Det kan accepteras att vitsord och färdighetsnivåer inte helt motsvarar varandra eftersom kriterierna angår delområden medan vitsordet är ett helhetsomdöme. Den observerade variationen var dock betydande.

Läroplansgrunderna (1994, 2004) och *Kriterier för goda kunskaper och färdigheter (vitsordet 8) i slutbedömningen* (Utbildningsstyrelsen 1999b) förutsätter att avgångsvitsorden i årskurs 9 är jämförbara, inte minst därför att eleverna söker vidare till andra stadiets läroanstalter (dvs. gymnasier och yrkesutbildningar) på basis av dem. Det finns ett brådskande behov av fastare riktlinjer för elevbedömningen som införts genom de nya läroplansgrunderna och genom införandet av färdighetsnivåskalan. Följande rekommendationer ges därför:

- I läroplansgrunderna borde det definieras, vilken slags text- och hör-förståelse (språkliga operationer) som förutsätts av eleverna.
- Mer övning i att använda färdighetsnivåer i bedömningen skulle inkluderas i lärarutbildning/-fortbildning.
- Läroboksförfattarna borde förse materialet (texter, övningar och prov) med anteckningar om svårighetsnivån på nivåskalan. Då kan bedömningens transparens ökas bland elever, föräldrar och utbildningsanordnare.
- I lärarutbildningen och lärarfortbildningen måste elevbedömningen och bruk av färdighetsnivåerna beaktas i högre grad för att likvärdigheten mellan eleverna skall öka.
- Kännedom hos lärare och utbildningsanordnare om elevbedömning och färdighetsnivåer bör stödjas effektivare av Utbildningsstyrelsen.

Litteratur

- GLGU 2004 = Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Utbildningsstyrelsen. <http://www.o2.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf> [Hämtad 27.10.2011]
- Karppinen, M. & Sarkkinen, R. 1995. Ruotsin kielen oppimistuloksia peruskoulun 9. luokan valtakunnallisessa kokeessa 1994. Monistesarja 23/1995. Helsinki: Opetushallitus.
- Lag om grundläggande utbildning (628/1998)
- Statsrådets förordning om utvärdering av utbildning (150/2003)
- Takala, S. 1993. Suullinen kielitaito ja sen arviointi. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 77. Jyväskylän yliopisto.
- Toropainen, O. 2010. Utvärdering av läroämnet finska i den grundläggande utbildningen. Inlärningsresultaten i finska enligt A-lärokursen och den modersmålsinriktade lärokursen i årskurs 9 våren 2009. Uppföljningsrapporter 2010:1. Utbildningsstyrelsen. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino.
- Tuokko, E. 2002. Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen oppimistulosten kansallinen arviointi 2001. Oppimistulosten arviointi 3/2002. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tuokko, E. 2009. Miten ruotsia osataan peruskoulussa? Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen B-oppimäärän oppimistulosten kansallinen arviointi 2008. Oppimistulosten arviointi 2/2009. Opetushallitus. Helsinki Edita Prima Oy.
- Utbildningsstyrelsen 1995. Grunderna för grundskolans läroplan 1994. Tredje upplaga. Helsingfors: Tryckericentralen.
- Utbildningsstyrelsen 1998. Det nationella utvärderingssystemet gällande inlärningsresultat. Utvärdering 5/1998.
- Utbildningsstyrelsen 1999a. Hur utvärdera utbildning? Modell för utvärdering av utbildningens resultat Utvärdering 6/99. Helsingfors: Yliopistopaino.
- Utbildningsstyrelsen 1999b. Kriterier för slutbedömningen i den grundläggande utbildningen. Helsingfors: Universitetstryckeriet.

KAN YRKESSTUDERANDE SVENSKA OCH VILL DE ALLS LÄRA SIG DET?

Ritva Kantelinen

1 Inledning

Yrkesutbildningen ska enligt lagen vara inriktad på arbetslivet och basera sig på arbetslivets behov. Det andra inhemska språket svenska hör, som en obligatorisk del, till alla yrkesinriktade grundexamina. Huvudmålet med studierna i svenska är att studeranden ska klara sig i rutinmässiga arbetsuppgifter i sin egen bransch och i vardagliga situationer och ytterligare förstå de båda nationalspråkens och kulturernas betydelse i det mångkulturella Finland. På den gemensamma europeiska referensramens skala har målnivån satts till A1 – A2.

I detta kapitel presenterar jag undersökningsresultat angående finskspråkiga yrkesstuderandes färdigheter i och studiemotivation för det andra inhemska språket svenska. Jag beskriver också den variation som framkommer då man undersöker skillnader i färdigheter och motivation angående följande tre bakgrundsfaktorer: kön, tidigare utbildning och utbildningsområde. Resultaten baserar sig på materialet som samlades in under vårterminen 2008 i samband med den så kallade Nationalspråksutredningen (2011, Kansalliskieliselvitys 2011).

2 Bakgrund

2.1 Allmänt om yrkesutbildningen och dess språkstudier

Den grundläggande yrkesutbildningen och dess syfte, grundexaminans struktur och omfattning regleras på den nationella nivån både av lagstiftningen och yrkesinriktade examensgrunderna. Enligt lagen (630/1998, 2 §) är syftet med yrkesutbildningen att ”höja befolkningens yrkeskunnande, utveckla arbetslivet och svara mot på dess behov av kunnande samt främja sysselsättningen”. Målet med yrkesinriktade examina är att ge studerandena de kunskaper och färdigheter som de behöver för att förvärva yrkeskicklighet samt för att utöva ett självständigt yrke. Utbildningen ska enligt lagen om yrkesutbildning vara inriktad på arbetslivet och grunda sig på arbetslivets behov. För att säkerställa detta skall utbildningen anordnas i samarbete med näringslivet och arbetslivet i övrigt. (Lag om yrkesutbildning 630/1998.)

Yrkesutbildning ordnas enligt åtta utbildningsområden: det humanistiska och pedagogiska området; kultur; det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området; det naturvetenskapliga området; teknik och kommunikation; naturbruk och miljöområdet; social-, hälso- och idrottsområdet; samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen. Inom dessa områden finns det över 50 grundexamina (t.ex. grundexamen inom bilbranschen) och inom dem vidare över 100 utbildningsprogram (för bilbranschen t.ex. utbildningsprogrammet för bilteknik, utbildningsprogrammet för bilplåtslagning, utbildningsprogrammet för billackering, utbildningsprogrammet för bilförsäljning, och utbildningsprogrammet för reservdelsförsäljning). (Se närmare Lag om yrkesutbildning 630/1998, Förordning om yrkesutbildning 811/1998, Yrkesinriktade grundexamina.)

Som inträdeskrav till yrkesutbildningen gäller att studeranden har slutfört den grundläggande utbildningens lärokurs eller inhämtat motsvarande kunskaper. Som studerande kan också antas någon annan som av utbildningsanordnaren anses ha tillräckliga förutsättningar för att klara av studierna. Yrkesutbildningen, dvs. de yrkesinriktade grundexamina, ger i sin tur behörighet för fortsatta studier vid yrkeshögskolor och universitet. (Lag om yrkesutbildning 630/1998.) (Se vidare figur 1 i Juurakko-Paavola & Palviainen i denna volym.)

Omfattningen av en yrkesinriktad grundexamen är 120 studieveckor¹. Grundexamen kan slutföras på tre (3) år. De studier som leder till examen består av yrkesinriktade examensdelar (motsvarande 90 sv), examensdelar som kompletterar yrkeskompetensen (s.k. gemensamma studier, motsvarande 20 sv) samt fritt valbara examensdelar (10 sv). Språkstudierna hör till de så kallade gemensamma studierna, och obligatoriska ämnen bland dessa är *modersmålet, det andra inhemska språket* (svenska eller finska), *ett främmande språk, matematik, fysik och kemi, samhälls-, företags- och arbetslivkunskap, gymnastik och hälsokunskap* samt *konst och kultur*. De fritt valbara studierna kan vara yrkesinriktade studier eller gemensamma studier inom det egna utbildningsområdet eller något annat område. Alternativt kan de vara gymnasiekurser, kurser som förbereder inför studentexamen eller fortsatta studier, arbetserfarenhet eller handledda fritidsintressen som stöder de allmänna och yrkesinriktade målen i utbildningen samt studerandes personlighetsutveckling. (Lag om yrkesutbildning 630/1998, Förordning om yrkesutbildning 811/1998, för konkreta exempel se Yrkesinriktade grundexamina som godkänts 2008 och senare.)

2.2 Svenskstudier i den grundläggande yrkesutbildningen

Omfattningen av de språkstudier som skall ingå i de yrkesinriktade grundexamina har fastställts enligt statsrådets beslut om examinas uppbyggnad och de gemensamma studierna i den grundläggande yrkesutbildningen (213/1999).

1 Med 1 studievecka (sv) avses 40 timmars arbetsinsats.

Omfattningen av de obligatoriska studierna i det andra inhemska språket, dvs. svenska om man går i finskspråkig skola, är 1 studievecka. Dessutom är det – åtminstone i princip – möjligt för de finskspråkiga yrkesstuderandena att läsa mer svenska inom ramen för yrkesinriktade valfria studier och som helt valbara studier. I praktiken verkar det dock oftast bara vara en formell möjlighet: det är ganska sällsynt inom vissa utbildningsområden att det verkligen anordnas svenskstudier utöver den obligatoriska kursen. Det finns vidare viss variation mellan olika utbildningsområden, både vad gäller omfattningen av obligatoriska svenskstudier och angående praxis att ordna valfria svenskstudier (t.ex. Kantelinen 2009).

I de examensgrunder som godkänts år 2008 och senare, förutsätts kunskaper i det andra inhemska språket också som en del av kraven på yrkesskicklighet, framför allt inom branscher där kundbetjäning utgör ett centralt kompetensområde, t.ex. inom handel, turism, hotell- och restaurangbranschen, social och hälsovård. I dessa examensgrunder fastställs bedömningskriterier för det andra inhemska språket också inom de yrkesinriktade examensdelarna. (Se Yrkesinriktade grundexamina, t.ex. Grundexamen i turism 2009.)

Studierna i det andra inhemska språket svenska är alltså obligatoriska för alla studerande i den finskspråkiga yrkesutbildningen. Målet med studierna är klart och tydligt yrkesorienterat och praktiskt: att studeranden klarar av rutinemässiga arbetsuppgifter inom branschen i fråga och också kan delta i vardagssituationer på svenska. Studeranden ska också förstå de båda nationalspråkens och kulturernas betydelse i det mångkulturella Finland. (Se närmare Yrkesinriktade grundexamina.)

Svenskstudierna inom yrkesutbildningen är en fortsättning på dem i den grundläggande utbildningen, dvs. i grundskolan. De som antas till yrkesutbildningen förmodas sålunda ha minst A1 – A2² som utgångsnivå i svenska. Det förutsätts inte inom yrkesutbildningen att yrkesstuderandenas färdigheter i svenska utvecklas till högre nivåer på CEFR-skalan än så, utan närmast att kunskaperna utvecklas för arbetslivsbehov. Målen är således för hör- och läsförståelse A1.3 – A2.1 och för muntlig och skriftlig produktion A1.3 – A2.1. Det kan orsaka problem om studeranden efter yrkesutbildningen vill fortsätta sina studier t.ex. vid yrkeshögskolan. De yrkesinriktade grundexamina ger nog behörighet för fortsatta studier vid yrkeshögskolor och universitet, men där förmodas att studenter har minst B1 (=Att reda sig vardagslivet) som utgångsnivå i svenska. Yrkesutbildningens målnivå i svenska är alltså inte tillräcklig i relation till vad det krävs som utgångsnivå i yrkeshögskolan.

Det är utbildningsanordnaren som ansvarar för att yrkesstuderandena har möjlighet till de ovan beskrivna studierna och att målen som är beskrivna i examensgrunderna uppnås.

2 A1 – Begränsad kommunikation i de mest bekanta situationerna, A2 – Grundförutsättningar för direkt socialt umgänge samt kort redogörelse

3 Forskningsfrågor

I den här artikeln beskriver jag yrkesstuderandenas svenskstudier utifrån två synvinklar: *färdighetsnivå* respektive *studiemotivation*. Jag undersöker de här temana utifrån två forskningsfrågor (se nedan). För båda frågorna undersöks först alla yrkesstuderandena allmänt som grupp och efter det undersöks eventuella skillnader i både färdigheter och studiemotivation med hänsyn till tre olika bakgrundsfaktorer: *kön*, *tidigare utbildning* och *utbildningsområde*.

1. Hur mycket svenska kan yrkesstuderande före och efter sina svenskstudier i utbildningen för yrkesinriktade grundexamina?

Finns det några skillnader mellan

- kvinnliga och manliga studerande?
- studerande som avlagt grundskolan, studentexamen eller någon annan utbildning?
- studerande som representerar olika utbildningsområden?

2. Hurdan motivation har yrkesstuderande för att studera svenska?

Finns det några skillnader mellan

- kvinnliga och manliga studerande?
- studerande som avlagt grundskolan, studentexamen eller någon annan utbildning?
- studerande som representerar olika utbildningsområden?

4 Data och metod

Undersökningsmaterialet som jag använder i den här artikeln är från en mer omfattande undersökning vars utgångspunkter och datainsamlingsmetoder har planerats tillsammans med Taina Juurakko-Paavola (se Juurakko-Paavolas artikel i denna volym). Vårt samarbete i sin tur härstammar från den så kallade Nationalspråksutredningen som har genomförts på Utbildningsstyrelsens initiativ (Kansalliskieliselvitys 2011, Nationalspråksutredningen 2011). I utredningen har vi undersökt svenskstudier i den yrkesorienterade utbildningen (Kantelinen 2009) och vid yrkeshögskolorna (Juurakko-Paavola 2009). I detta projekt har vi granskat svenskfärdigheter, upplevt behov av svenskfärdigheter i arbetslivet, studiemotivation samt uppfattningar om svenskstudiernas mängd och innehåll. I den här artikeln behandlas bara svenskfärdigheter och studiemotivation (för övriga delar hänvisas till Kansalliskieliselvitys 2011, Nationalspråksutredningen 2011 och Juurakko-Paavola 2009, Kantelinen 2009).

Datainsamlingen gällande den yrkesorienterade utbildningen utfördes med två separata elektroniska enkäter under vårterminen 2008. Den ena enkäten riktade sig till studerande och den andra till svensklärare i yrkesutbildningen.

I datainsamlingen tillämpades klusterurvalets principer. Avsikten var att få så representativa data som möjligt å ena sidan länsvist och å andra sidan vad det gäller yrkesstuderandenas utbildningsområde. Sammanlagt 152 svensklärare från olika delar av Finland och från alla åtta utbildningsområden kontaktades via e-post och ombads svara på lärarenkäten. Lärarna ombads också att förmedla kontakt till studerandena och att uppmana dem att fylla i studerandeenkäten. De studerande som eftersöktes var sådana som antingen hade slutfört eller just stod i begrepp att avsluta sina obligatoriska svenskstudier. De flesta studerandeenkäter besvarades sedan under svensklektionerna på läroanstaltens ADB-lektion.

Lärarna bedömde studerandenas färdigheter enligt nivåskalan för språkfärdigheter som utarbetats i *Gemensamma europeiska referensramen för språk* (CEFR 2003). Färdigheterna kunde uppskattas enligt nivåerna A1, A2, B1, B2, C1 samt C2 (där A1 står för nybörjarkunskaper och C2 närmast inföddlik språkbehärskning). Svensklärarna värderade yrkesstuderandenas genomsnittliga färdighetsnivå i svenska i början och i slutet av yrkesutbildningens svenskstudier. Yrkesstuderandena utförde även självbedömning av färdighetsnivåerna i svenska vid tidpunkten för enkäten. Färdigheterna bedömdes dels holistiskt och dels inom fyra olika delområden: *hörförståelse, läsförståelse, muntlig produktion* och *skriftlig framställning*. Förutom detta bedömdes svenskfärdigheterna i relation till arbetslivsbehov.

Vad gäller *motivation* tog studerande ställning till 20 påståenden rörande inlärningsmotivation enligt en femgradig Likert-skala: 1=annan åsikt, 2=delvis av annan åsikt, 3=delvis av annan och delvis av samma åsikt, 4=delvis av samma åsikt, 5=samma åsikt. På det sätt påståendena formulerats motsvarar 1 och 2 en negativ inställning och 4 respektive 5 en positiv inställning.

Både studerande- och lärarenkäten bestod av strukturerade och öppna frågor. Svaren har analyserats dels kvantitativt och dels kvalitativt. Kvantitativa analyser har utförts med hjälp av statistikprogrammet SPSS. Förutom frekvens- och procentuella fördelningar, angivande av median-, mod- och medelvärden har Kruskal-Wallis test använts för att undersöka skillnader på grupp-nivå. I de fall statistiskt signifikanta skillnader har visat sig ($p > 0,05$) har Mann Whitney U-testet applicerats för att hitta var, närmare sagt mellan vilka grupper, skillnaderna uppkommit. Kvalitativa undersökningsdata analyserades manuellt med hjälp av innehållsanalys och tematisering.

Bakgrundsuppgifter om informanterna

Studerandeenkäten besvarades av 748 yrkesstuderande och lärarenkäten av 64 svensklärare. Trots att det inte är fråga om ett slumpmässigt urval, uppfyller både studerande- och lärardata de krav som hade satts upp för datainsamlingen och dess representativitet, vad gäller studieort och de åtta utbildningsområdena. Ett undantag utgörs av naturbruk och miljöområdet som inte alls är representerat i studerandematerialet. Hösten 2006 studerade 5,5 % av alla yrkesstuderande inom naturbruk och miljöområdet (WERA 2008).

Könsfördelningen bland studerandena är ganska jämn då de alla (N=748) betraktas som en grupp: 55 % (n=414) är kvinnliga och 45 % (n=334) manliga studerande. Om könsfördelningen ändå betraktas inom enskilda utbildningsområden är variationen tydlig: andelen kvinnliga yrkesstuderande inom olika utbildningsområden varierar mellan 22 – 90 %. (Se tabell 1.)

Vad gäller utbildningsbakgrunden i studerandematerialet är fördelningen väntad: de flesta av yrkesstuderandena hade genomfört den grundläggande utbildningen (87 %, n=647). En mindre andel av studerandena hade genomfört gymnasiet (8 %, n=59) eller någon annan utbildning (oftast en yrkesutbildning; 5 %, n=41).

De data som har samlats in från studerandena kan anses vara representativa i förhållande till den nationella fördelningen angående antal studerande inom olika utbildningsområden i yrkesinriktad grundutbildning (WERA 2008). De fyra största utbildningsområdena är mest representerade också i undersökningsmaterialet.

Tabell 1. Bakgrundsuppgifter om studerandedata: kön och utbildningsområde

Utbildningsområde	Antal/Andel yrkesstuderande i data (Antal/Andel kvinnliga studerande inom parentes)	
	f	%
Teknik och kommunikation	275 (61)	37 (22)
Social-, hälso- och idrottsområdet	215 (195)	29 (91)
Det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området	123 (86)	16 (70)
Turism-, kosthålls- och ekonomibranschen	59 (39)	8 (66)
Övriga (det humanistiska och pedagogiska området, kultur)	76 (33)	10 (43)
Sammanlagt	748 (414)	100 (55)

Nästan 80 % av alla yrkesstuderande i Finland studerar inom något av de fyra största utbildningsområdena *teknik och kommunikation; social-, hälso- och idrottsområdet; turism-, kosthålls- och ekonomibranschen; samt det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området* (WERA 2008, situationen på hösten 2006). Som framgår av tabell 1 har också dessa fyra utbildningsområden den största representationen (cirka 90 %) i materialet som analyseras i denna artikel. Kvantitativa analyser rörande eventuella skillnader i språkfärdigheter och studiemotivation mellan olika

utbildningsområden, har i denna studie enbart utförts mellan de fyra största utbildningsområdena.³

Lärarna (N=64) som besvarade enkäten representerade 34 olika läroanstalter i olika delar av landet och alla de åtta utbildningsområdena. Kön fördelning bland lärarna återspeglar hur tydligt kvinnodominerad branschen är: 91 % av lärarna som besvarade enkäten var kvinnliga. Nästan 80 % av lärarna hörde till åldersgrupper 31 – 40 år (15 %), 41 – 50 år (36 %) eller 51 – 60 år (27 %).

5 Resultat

5.1 Färdigheter i svenska

Både utgångsnivån och målet med språkfärdigheter i det andra inhemska språket svenska inom den grundläggande yrkesutbildningen är nivån A1–A2 enligt den europeiska referensramen (CEFR 2003). Som konstaterats ovan förutsätts alltså inte i yrkesutbildningens svenskstudier att nivån på språkfärdigheter utvecklas från en nivå till en annan under utbildningen, utan främst att språkkunskaperna utvecklas för arbetslivsbehov. Detta innebär att språket får yrkesorienterat innehåll på den A1 – A2-nivå som eleverna förutsätts ha uppnått redan i den grundläggande utbildningen (se Yrkesinriktade grundexamina, t.ex. Grundexamen inom byggnadsbranschen 2008).

Yrkesstuderandenas utgångsnivå i svenska bedömdes endast av lärarna och de färdigheter som uppnåddes under studiernas gång bedömdes av både lärarna och studerandena. Av lärarna bedömde 98,4 % att den genomsnittliga utgångsnivån i svenska hos yrkesstuderandena motsvarade A1 – A2-nivå. I fråga om den genomsnittliga språkfärdighetsnivån i svenska hos studerandena i slutet av studierna bedömde 76,2 % av lärarna att nivån motsvarade A1 – A2, medan 23,8 % av lärarna uppskattade nivån till B1 – B2 (se tabell 2). Lärarnas bedömning visar alltså att en del av studerandena lyckas utveckla sina färdigheter i svenska från färdighetsnivå A till färdighetsnivå B under tiden för yrkesutbildningen.

Tabell 2. Svensklärarnas (N=63) bedömning av yrkesstuderandenas genomsnittliga färdigheter i svenska i början och i slutet av svenskstudierna inom yrkesutbildningen

Lärarens bedömning av yrkesstuderandenas genomsnittliga färdighetsnivå i svenska	Nivåskala för språkfärdigheter enligt CEFR						Median
	A1 %	A2 %	B1 %	B2 %	C1 %	C2 %	
I början av studierna	79,4	19,0	1,6	0	0	0	A1
I slutet av studierna	15,9	60,3	20,6	3,2	0	0	A2

3 I resultatdelen har de fyra största utbildningsområdena förkortats på följande sätt: **teknik** (teknik och kommunikation), **social & hälso** (social-, hälso- och idrottsområdet), **turism** (turism-, kosthålls- och ekonomibranschen), samt **företagsekonomi** (det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området).

Lärarna bedömde studerandenas uppnådda färdigheter i svenska i slutskedet av yrkesstudierna också enligt olika delområden av språkfärdigheterna och med fokus på ett visst utbildningsprogram för respektive lärare. I lärarnas bedömningar var medelvärdet såväl som medianen A2 inom alla delområden av språkfärdigheterna. I fråga om framställningsförmåga, både muntlig och skriftlig, koncentrerades lärarnas bedömning av studerandenas kunskaper i svenska från A2-nivån neråt mot nivå A1. I fråga om den receptiva förmågan koncentrerades bedömningarna däremot från A2-nivån uppåt mot B1-nivå. Detta betyder alltså att produktiva färdigheter värderades som svagare än receptiva.

Som framgår av studerandenas holistiska bedömningar av de egna kunskaperna i svenska (se tabell 3), bedömde 62,9 % språkfärdigheterna i svenska vid tidpunkten för enkäten ligga på färdighetsnivå A1 – A2. Inom en tredjedel (30,1 %) av studerandena bedömde sina språkfärdigheter motsvara nivå B1 – B2 och en liten andel av studerandena (6,7 %) nivå C1 – C2. Studerandenas självbedömning av färdigheterna i svenska inom de olika delområdena motsvarade generellt nivå A2 (=medianvärde). Muntlig kommunikation och interaktion visade ett avvikande mönster där medianvärdet var A1. Detta är också det delområde man särskilt borde koncentrera sig på att utveckla i svenskstudierna (se Hämmäläinen, Väisänen & Latomaa 2007). I fråga om både den muntliga och skriftliga framställningsförmågan bedömde merparten av studerandena ändå sina färdigheter i svenska ligga på A1-nivå. Studerandenas bedömningar av de receptiva färdigheterna på delområdena hör- och läsförståelse fördelade sig jämnare på färdighetsnivåerna A1, A2 och B1. (Se närmare i tabell 3.)

Tabell 3. Yrkesstuderandenas (N=747) självvärderingar av sina färdigheter i svenska

Delområde inom språkfärdigheter	Nivåskala för språkfärdigheter enligt CEFR						
	A1 %	A2 %	B1 %	B2 %	C1 %	C2 %	Median
Muntlig produktion och interaktion	50,3	25,3	11,5	9,7	1,3	1,9	A1
Skriftlig produktion och interaktion	45,4	25,3	18,3	7,6	2,3	1,1	A2
Läsförståelse	37,2	25,8	22,9	9,5	3,2	1,3	A2
Hörförståelse	34,5	27,7	22,8	8,6	3,6	2,8	A2
Genomsnittliga kunskaper (holistiskt)	40,6	22,3	21,3	8,8	2,8	3,9	A2

Utifrån de resultat som beskrivs ovan föreföll studerandenas färdigheter i svenska befina sig på färdighetsnivåerna A1 – A2, som också är de nivåer som antas vara såväl utgångs- som målnivå inom yrkesutbildningen. Trots det ansåg merparten av lärarna, 74,6 %, att studerandenas kunskaper i svenska var otillräckliga i förhållande till arbetslivets behov då dessa studerande utexamineras från yrkesutbildningen. Av studerandena ansåg 40,8 % detsamma om sina egna språkfärdigheter. (Se närmare tabell 4.)

Tabell 4. Yrkesstuderandenas (N=747) självvärderingar av sina färdigheter i svenska samt hur färdigheterna räcker för att klara sig i arbetsuppgifter

Självvärdering av färdighetsnivå	Samtliga	Nivåskala för språkkunskaper enligt CEFR					
		A1	A2	B1	B2	C1	C2
	N=747	n=303	n=169	n=159	n=66	n=21	n=29
Inte tillräckligt bra för att klara sig i arbetsuppgifter (%)	40,8	50,2	37,3	32,7	25,8	28,6	51,8
Tillräckligt bra för att klara sig i arbetsuppgifter (%)	49,4	37,6	55,6	64,2	66,7	57,1	10,3
Bättre än vad som behövs för att klara sig i arbetsuppgifter (%)	9,8	12,2	7,1	3,1	7,6	14,3	37,9

Av materialet framgår flera faktorer som förklarar denna inkonsekvens mellan uppnådda färdigheter och färdigheternas tillräcklighet i arbetslivet. För det första har en del av studerandena efter den grundläggande utbildningen en utgångsnivå i svenska som i praktiken inte når upp till A1-nivå (jfr. Tuokko i denna volym). Så många som 79 % av svensklärarna angav att en del av studerandena inte har uppnått nivå A1 i grundskolan. Alla studerandena klarar inte ens av att nå A1-nivån i svenska under sina studier inom yrkesutbildningen. Många studerande uppgav att de i enkäten saknade möjligheten att självvärdera sina svenskfärdigheter sämre än nivå A1.

För det andra räcker den språknivå som ligger på den förutsatta miniminivån A1–A2 inte nödvändigtvis till i arbetslivet, eftersom språkfärdigheterna enligt både lärarnas och studerandenas beskrivningar är allmänspråkliga och den yrkesmässiga fördjupningen saknas eller är för snäv. Med tanke på arbetslivet är den inom studierna uppnådda och visade A1 – A2-nivån inte tillräcklig heller i de fall då studerandena inte vågar använda sina språkfärdigheter i en autentisk kommunikationssituation.

Särskilt för att klara sig i arbetsuppgifter räcker språkkunskaperna inte till. De kan beställa kaffe och småfranska och nämna verktyg men kommunikationen störs av begränsat ordförråd. Det är beklagligt många som är rädda för att använda svenska ”Jag talar hellre engelska med svenskar.” (svensklärare)

Då färdighetsnivåerna är så pass låga orsakar detta problem för merparten av studerandena ifall de sedan vill fortsätta med högskolestudier vid yrkeshögskola eller universitet. Svenskstudierna vid högskolorna är i allmänhet korta och vid avslutandet av dessa skall man ha uppvisat muntliga och skriftliga färdigheter motsvarande lägst nivå B1. Endast 23,8 % av yrkeslärarna bedömde att studerandenas färdigheter i svenska var minst på B1-nivå, medan motsvarande procentandel av studerandenas självbedömning var 36,8 %. I gymnasiet är målnivån för färdigheter i det andra inhemska språk svenska i fråga om framställning B1.1 och i fråga om receptiva färdigheter B1.2 (Lukion opetusuunnitelman perusteet 2003). Eftersom både yrkesinriktad grundutbildning och gymnasieutbildning medför behörighet för fortsatta studier i yrkeshögskolor och vid universitet, leder detta till att den ovan nämnda skillnaden i fråga om kravnivåer försätter dem som via den allmänbildande gymnasieutbildningen och utbildningen för yrkesinriktad grundexamen övergår till högskolenivå i en sinsemellan ojämlig ställning och medför tydliga problem även för högskolor och deras språklärare som ordnar studier i det svenska språket. (Se t.ex. Jaatinen 2005, Juurakko-Paavola i denna volym, Palviainen 2010.)

5.1.1 Skillnader mellan manliga och kvinnliga studerande

Vad gäller självbedömningen av den holistiska synen på språkfärdigheter i svenska fanns det inte några statistiskt signifikanta skillnader mellan könen. Detta gäller även de muntliga språkfärdigheterna (muntlig produktion och kommunikation samt hörförståelse). Däremot fanns det statistiskt signifikanta skillnader mellan könen gällande de skriftliga språkfärdigheterna, nämligen textförståelsen ($p=0,014$) och den skriftliga produktionen och interaktionen ($p=0,003$): kvinnliga studerande bedömde sina svenskfärdigheter som bättre än manliga studerande gjorde.

Kvinnor bedömde sina svenskfärdigheter i textförståelse och skriftlig produktion och interaktion ligga på nivå A1 mera sällan än män. Kvinnor bedömde oftare än män att deras skriftliga språkfärdigheter låg på nivå A2 och nivå B1. På de högre färdighetsnivåerna var skillnaden däremot inte lika stor som på de lägre nivåerna: nästan lika stor andel av kvinnorna och männen bedömde att deras färdigheter i textförståelsen låg på nivåerna B2 och C2.

5.1.2 Skillnader relaterade till tidigare utbildning

Det fanns statistiskt signifikanta skillnader i studerandenas självbedömningar av språkfärdigheterna beroende på tidigare utbildning ($p=0,000$). Detta gällde alla delområden av språkfärdigheterna. Yrkesstuderande med gymnasiebakgrund bedömde sina språkfärdigheter högre än vad studerandena med grundskolebakgrund eller yrkesutbildning gjorde.

De yrkesstuderande som hade gått i gymnasiet bedömde oftast sina språkfärdigheter ligga på nivå B1. Detta gällde alla andra delområden av språkfärdig-

heterna utom den muntliga produktionen och interaktionen, där gymnasie-elevernas vanligaste bedömning var nivå A2. Däremot bedömde de studerande som hade gått i grundskolan eller någon yrkesutbildning att deras färdighetsnivå låg på A1, som är alltså den lägsta färdighetsnivån. Denna bedömning gällde alla delområden av språkfärdigheterna.

5.1.3 Skillnader mellan utbildningsområden

Beträffande studerandenas självbedömningar av språkfärdigheterna fanns det statistiskt signifikanta skillnader mellan olika utbildningsområden ($p=0,000$ – $p=0,007$). Detta gäller alla andra delområden av språkfärdigheterna utom den muntliga produktionen och interaktionen. Som någon slags generalisering kan det konstateras att studerandena i teknik och trafik bedömde sina språkfärdigheter lägre än vad studerandena inom andra utbildningsområden gjorde, också vad gäller den muntliga produktionen och interaktionen. Studerandena i det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området (företagsekonomi) och turism-, kosthålls- och ekonomibranschen (turism) bedömde i sin tur sina språkfärdigheter högre än studerandena i andra utbildningsområden.

Det är intressant att om man granskar skillnader mellan kvinnor och män inom olika utbildningsområden (företagsekonomi, teknik, social & hälso, turism, andra) fanns det inte statistiskt signifikanta skillnader i självbedömningarna av språkfärdigheterna bland män inom olika utbildningsområden. Bland kvinnor fanns det däremot statistiskt signifikanta skillnader i den holistiska synen på språkfärdigheterna ($p=0,003$) och i de skriftliga språkfärdigheterna mellan olika utbildningsområden (den skriftliga produktionen och interaktionen: $p=0,004$; textförståelsen: $p=0,033$).

5.2 Studiemotivation för svenska

Analysen av studiemotivation och dess inre struktur gjordes utifrån tidigare undersökningsresultat om inlärningsmotivation för svenska och dess inre struktur inom yrkesorienterad inlärningskontext (Kantelinén 2004). De 20 påståendena⁴ angående motivation gentemot svenska som yrkesstuderandena tog ställning till, utnyttjades i analysen som enskilda variabler samt som fem summavariabler (se a – e nedan). Vid resultatbeskrivningen används skalan 1 – 5 i anslutning till dessa nämnda dimensioner och variabler. På skalan visar 1 – 2 negativ, 3 neutral och 4 – 5 positivt ställningstagande till motivationsdimensionen i fråga.

I följande beskriver jag de fem summavariabler (se a-e) som användes för att undersöka och beskriva yrkesstuderandenas motivation för svenska och listar de enskilda påståendena som utnyttjats för var och en av summavariabler-

4 Påståendena här är översättningar av de ursprungliga finskspråkiga påståendena som användes i studerandeenkäten.

na. Efter namn på summavariabler nedan ges inom parentes medelvärden av motivationsdimensionen i fråga för alla yrkesstuderande som är med i materialet (N=748). Efter påståendena anges relativ andel studeranden som tog klart negativ (annan åsikt/delvis av annan åsikt) eller positiv (av samma/delvis av samma åsikt) ställning till påståendena och dessutom medelvärdet för varje enskild variabel (\bar{x}).

a. Personligt intresse för att studera svenska

(medelvärde: 2,32)

Summavariabeln beskriver studerandens vilja att studera svenska och fortsätta med studierna också efter och utanför de formella skolstudierna.

		Negativ %	Positiv %	\bar{x} (skala 1–5)
1.	”Jag är intresserad av svenska och vill lära mig mera.”	55	23	2,39
2.	”Det är trevligt att lära sig svenska.”	54	21	2,38
3.	”Jag skulle studera svenska även om det inte var obligatoriskt.”	55	24	2,32
4.	”Jag försöker utnyttja situationer utanför skolstudierna för att utveckla mina färdigheter i svenska.”	57	20	2,29
5.	”Jag tänker försöka upprätthålla mina svensk-kunskaper och utveckla dem även efter att jag avslutat dessa studier.”	61	18	2,19

b. Orientering relaterad till arbetsliv

(medelvärde: 2,70)

Summavariabeln beskriver studerandens vilja och mål att studera svenska för att få konkret och instrumentell nytta av svenska i arbetslivet: att klara sig i arbetslivet, att få en arbetsplats, att klara sig inom yrkesorienterad vidareutbildning.

		Negativ %	Positiv %	\bar{x} (skala 1 – 5)
6.	”Svenskstudier är betydelsefulla om man vill klara sig i arbetslivet.”	41	34	2,80
7.	”För mig är det viktigt att studera svenska eftersom det kan någon gång i framtiden hjälpa mig att få en bra arbetsplats.”	44	31	2,72
8.	”Jag vill lära mig svenska eftersom många arbetsgivare kräver att man kan svenska.”	46	31	2,73
9.	”Studier i svenska har betydelse när jag vill förbättra mina förutsättningar för vidareutbildning.”	42	29	2,67
10.	”Jag vill lära mig svenska eftersom jag behöver färdigheter i finska i mitt framtida arbete.”	50	28	2,52

c. Kommunikationsbetonad integrativ orientering

(medelvärde: 2,50)

Summavariabeln beskriver studerandens vilja och mål att fungera på svenska med svenskspråkiga personer och i svenskspråkiga områden i olika typer av situationer och få bättre kontakt med svenskspråkiga personer och med svenskspråkig kultur i dess olika former.

		Negativ %	Positiv %	\bar{x} (skala 1 – 5)
11.	”För mig är svenskstudier viktiga för när jag kan svenska kan jag tala med svenskspråkiga.”	41	31	2,68
12.	”Jag vill lära mig svenska eftersom jag kan behöva svenskkunskaper då jag reser i svenskspråkiga områden i Sverige och Finland.”	57	32	2,67
13.	”Jag vill lära mig svenska för jag vill tala svenska när jag träffar en svensk.”	53	25	2,46
14.	”Jag vill lära mig svenska eftersom jag kan ha glädje och nytta av svenskkunskaper även på fritiden.”	56	21	2,37
15.	”Svenskstudier är viktiga för mig för med hjälp av dem förstår jag svenskspråkiga tidningar, böcker TV-program och sånger etc.”	58	19	2,26

d. Orientering relaterad till personlig utveckling

(medelvärde: 2,53)

Summavariabeln beskriver studerandens vilja och mål att utveckla sig själv inom ramen för sina språkstudier.

		Negativ %	Positiv %	\bar{x} (skala 1–5)
16.	”Svenskstudier stöder intellektuell utveckling precis som språkstudier i allmänhet.”	44	27	2,63
17.	”Svenskstudier ger mångsidigt stöd för självutveckling.”	48	24	2,54
18.	”Svenskstudier hjälper mig att utveckla mig själv.”	52	21	2,41

e. Orientering relaterad till kulturmöten

(medelvärde: 2,13)

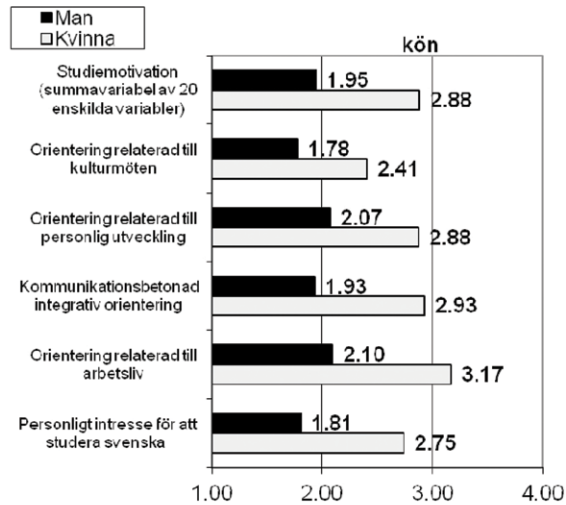
Summavariabeln beskriver studerandens vilja och mål att lära känna finlandssvenskt och sverigesvenskt vardagsliv.

		Negativ %	Positiv %	\bar{x} (skala 1–5)
19.	”Jag skulle vilja lära känna svenskar/finlandssvenskar bättre.”	57	16	2,17
20.	”Jag skulle vilja veta mera om de svenskspråkigas vardagsliv än jag gör nu.”	68	13	1,99

Då alla yrkesstuderande som besvarade enkäten (N=748) fick ta ställning till *personligt intresse för att studera svenska* blev medelvärdet 2,32 (skala 1–5). Motivationen är alltså på ett generellt plan svag: ingen av summavariablerna eller de enskilda variablerna visade klart positiv eller stark motivering för svenskstudier. Den arbetslivsorienterade nyttoaspekten visade sig vara den starkaste källan för yrkesstuderandenas studiemotivation för svenska. De högsta medelvärdena fick summavariabeln *orientering relaterad till arbetsliv* ($\bar{x} = 2,70$) och den enskilda variabeln *”Svenskstudier är betydelsefulla om man vill klara sig i arbetslivet”* ($\bar{x} = 2,80$). Däremot var intresset för svenskspråkiga och deras vardagsliv svagt hos yrkesstuderande, m.a.o. ansåg de inte den kulturella aspekten vara så motiverande att de skulle satsa energi på svenskstudier. Detta speglas i att de lägsta medelvärdena förekom i avslutning till summavariabeln *orientering relaterad till kulturmöten* ($\bar{x}=2,13$) och den enskilda variabeln *”Jag skulle vilja veta mera om de svenskspråkigas vardagsliv än jag gör nu”* ($\bar{x}=1,99$).

5.2.1 Skillnader mellan manliga och kvinnliga studerande

Kön visade sig vara den variabel som starkast förklarade studiemotivationen ($p=0,000$). De kvinnliga yrkesstuderandena hade klart starkare studiemotivation för svenska än de manliga studerandena. Detta gällde alla de motivationsdimensioner som granskades här. Av männen valde nästan var femte det mest negativa alternativet (dvs. 1) av de påståenden i enkäten som kartlade motivation (se figur 1).

Figur 1. Studiemotivation för svenska hos kvinnliga och manliga yrkesstuderande

5.2.2 Skillnader relaterade till tidigare utbildning

Det framkom statistiskt signifikanta skillnader ($p=0,000$) vad gäller studiemotivation i relation till yrkesstuderandenas tidigare utbildning. Yrkesstuderande med gymnasiebakgrund hade den starkaste studiemotivationen för svenska i alla granskade motivationsdimensionerna. Också yrkesstuderande med någon annan utbildningsbakgrund (oftast yrkesutbildning) visade en ganska hög motivation för att studera svenska. Den lägsta motivationen fanns bland studerande med grundskolebakgrund (se tabell 5).

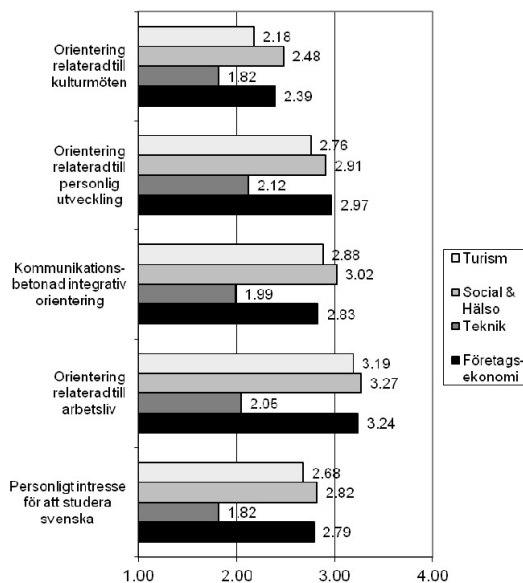
Tabell 5. Studiemotivation för svenska enligt tidigare utbildning (skala 1–5, från negativ till positiv)

Tidigare utbildning	Studiemotivation för svenska		
	Medelvärde	Median	Mod
Grundskola (87 %)	2,34	2,13	1
Gymnasium (8 %)	3,37	3,6	4
Annan utbildning (yrkesutbildning) (5 %)	3,21	3,25	4
Total (N=747)	2,47	2,45	1

5.2.3 Skillnader mellan utbildningsområden

Statistiskt signifikanta skillnader mellan utbildningsområden vad gäller studiemotivation framkom för alla dimensioner som granskades. Detta visade sig genom parvisa tester dock enbart för yrkesstuderande inom teknik och kommunikation som hade betydligt svagare motivation ($p=0,000$) än studerande inom andra utbildningsområden. Mellan andra utbildningsområden framkom således inga signifikanta skillnader. (Se figur 2.)

Yrkesstuderandenas motivation att studera svenska verkar basera sig kraftigt på upplevt behov av svenskkunskaper i arbetslivet. De flesta studerandena inom teknik och kommunikation syntes vara övertygade om att de inte ska behöva svenska i arbetslivet alls (24 %) eller att behovet är minimalt alltså ett par gånger om året eller mera sällan (63 %).

Figur 2. Studiemotivation för svenska enligt olika utbildningsområden

6 Diskussion

De resultat som presenterats här visar att det är otillräckligt att enbart förlita sig på medelvärden. I själva verket döljer sig bakom medelvärdena en intressant variation som blir tydlig först då man närmare granskar bakgrundsfaktorer hos yrkesstuderandena: kön, utbildningsbakgrund och utbildningsområde.

En del av yrkesstuderandena vill studera svenska inte bara i yrkesutbildningen utan också utanför och efter de formella skolstudierna. De verkar vara övertygade om att de har nytta av svenskfärdigheter i arbetslivet och att de behöver svenskfärdigheter för att klara sig i arbetslivet och också i den yrkesorienterade vidareutbildningen. Samtidigt är en del av yrkesstuderandena säkra på att färdigheter i svenska inte kommer att behövas i arbetslivet.

Sammanfattningsvis kan det konstateras följande om skillnader i färdigheter och motivation med avseende på de olika bakgrundsfaktorerna, dvs. kön, tidigare utbildning och utbildningsområde:

Kvinnliga yrkesstuderande bedömde sina skriftliga svenskfärdigheter, både de receptiva och produktiva färdigheterna, som betydligt bättre än vad manliga yrkesstuderande ($p=0,014$ respektive $p=0,003$). Skillnaden förekom inte i muntliga färdigheter eller i den holistiska synen på svenskfärdigheter. Vidare visade kvinnliga yrkesstuderande betydligt högre studiemotivation för svenska än manliga studerande ($p=0,000$).

Yrkesstuderande med gymnasiebakgrund bedömde sina svenskfärdigheter som betydligt bättre än studerande med grundskolebakgrund eller annan utbildning (oftast yrkesutbildning) ($p=0,000$). Yrkesstuderande med gymnasiebakgrund eller annan yrkesutbildning visade betydligt högre studiemotivation för svenska än studerande med grundskolebakgrund ($p=0,000$).

Yrkesstuderande inom området teknik och kommunikation bedömde sina färdigheter i svenska som sämre än yrkesstuderande inom de övriga utbildningsområdena. Därtill visade de betydligt lägre studiemotivation för svenska än övriga studerande ($p=0,000$).

I rubriken till denna artikel ställdes, de kanske något provokativa, frågorna huruvida studerande inom den grundläggande yrkesutbildningen kan svenska och om de alls vill lära sig svenska. Resultaten visar att det inte går att ge något enhetligt svar på någondera av frågorna. Både färdigheter i och studiemotivation för svenska visade sig variera väsentligt med hänsyn till de undersökta bakgrundsfaktorerna: kön, tidigare utbildning, och utbildningsområde.

Vad gäller den första frågan i rubriken, *Kan yrkesstuderande svenska?*, bör man ta hänsyn till yrkesutbildningens mål, som även gäller den yrkesorienterade synpunkten. Frågan om svenskfärdigheter hos yrkesstuderande kan alltså preciseras så här: *Klarar yrkesstuderande av rutinmässiga arbetsuppgif-*

ter och vardagssituationer på svenska? Även om yrkesstuderandenas färdigheter i svenska i huvudsak motsvarade nivå A1 – A2 – som är både utgångsnivå och målnivå i yrkesinriktade grundexamina – kan man som svar på frågan konstatera att kunskaperna ändå inte utan vidare kan sägas vara tillräckliga för arbetslivets behov: bara drygt hälften av yrkesstuderandena (ca 60 %) ansåg att deras kunskaper räcker till - oberoende av på vilken nivå (A1 – C2) de själva bedömde att deras svenskfärdigheter låg.

Det visade sig också, enligt studerandenas självbedömningar, att endast ungefär en tredjedel av studerandena uppnår lägst B1-nivå som i sin tur antas vara utgångsnivån vid yrkeshögskolestudier. I svenskans muntliga produktion bedömde i själva verket bara en fjärdedel av studerandena att de uppnår nivå B1.

Den andra frågan i rubriken, *Vill yrkesstuderande alls lära sig svenska?*, kan man precisera på följande sätt: *Vill yrkesstuderande lära sig svenska för arbetslivets behov?* Generellt kan det konstateras att studiemotivationen för svenska verkade vara relativt svag, men på samma sätt som för svenskfärdigheter, fanns det stor variation också gällande vad som skapade motivation. Det framkom av materialet att den starkaste motivationen hos studerandena generellt fanns för att studera yrkesinriktad svenska och annan svenska som de ansåg nyttig med tanke på arbetslivet och den yrkesorienterade vidareutbildningen. Detta rön passar bra ihop med det fakta att det alltså inte är meningen att studera så kallad allmänbildande svenska utan svenska för arbetslivsbehov inom branschen i fråga (alltså s.k. yrkesorienterad språkundervisning: LSP Languages for Specific Purposes / VOLL Vocationally Oriented Language Learning, t.ex. Brewster 1995).

7 Avslutning

Färdigheter i och studiemotivation för svenska språket tycktes gå hand i hand på gott och ont. Således framkom de största utmaningarna vad gäller (svaga) färdigheter och (låg) motivation i yrkesutbildningens svenskstudier i anslutning till följande av de tre bakgrundsfaktorer som studerades: för det första bland manliga yrkesstuderande, för det andra bland de som har endast grundskola som tidigare utbildning och för det tredje bland studerande inom området *teknik och kommunikation*.

Problemet med färdigheter är att, trots att de flesta av yrkesstuderandena (tre fjärdedelar) syntes uppnå den förutsatta miniminivån A1 – A2, ansåg en stor del av både svensklärarna och ca 40 % av yrkesstuderandena själva att de uppnådda svenskfärdigheterna är allmänspråkliga och således inte tillräckliga för arbetslivsbehov: det yrkesorienterade innehållet saknas eller studeranden vågar inte använda sina kunskaper i autentiska kommunikationssituationer. De lägsta bedömningarna av den egna svenskfärdigheten framkom på delområdet muntlig produktion och interaktion. Det låter inte uppmanande därför att rutinmässiga arbetsuppgifter inom de flesta branscherna och vardagssituationerna oftast och för det mesta kräver färdigheter just i muntlig produktion och interaktion. Vidare bör det konstateras att målet med svenskstu-

dier i yrkesutbildningen är just att studeranden klarar sig i de ovan nämnda kommunikationssituationerna. Vad gäller de färdigheter som krävs i vidareutbildning i yrkeshögskolor visar materialet att så mycket som två tredjedelar av yrkesstuderandena enligt sina egna självbedömningar inte uppnår färdighetsnivå B1 som antas som utgångsnivå för vidareutbildning i yrkeshögskolor.

Bara drygt en femtedel av sammanlagt 748 yrkesstuderande i de här data upp-gav ett personligt intresse för att studera svenska. Det som tycks motivera var viljan och tron att ha nytta av och behov för svenskkunskaper i arbetslivet och vidareutbildning, vilket i sig låter som en bra utgångspunkt för svenskstudier inom yrkesutbildningen.

För att kunna lyckas med utvecklingsarbetet gällande språkstudier och speciellt studier i det andra inhemska språket svenska, är det viktigt att man inte behandlar yrkesstuderande som en enhetlig massa liksom att man inte isolerar yrkesutbildningen från tidigare utbildning och kommande vidareutbildning. Yrkesutbildningen måste ses och utvecklas som integrerad del av ett livslångt utbildningskontinuum och med hänsyn till yrkesstuderandenas mångsidiga och varierande bakgrundshistorier.

Litteratur

- Brewster, E.M. 1995. *Vocationally Oriented Language Learning: Problems, Possibilities, Perspectives*. Wien: Braumüller.
- CEFR 2003 = Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council for Cultural Co-operation. Education Committee. Modern Languages Division, Strasbourg. Cambridge University Press.
- Förordning om yrkesutbildning (811/1998)
- Grundexamen i turism 2009. Utbildningsstyrelsen. Föreskrift 21/011/2009. http://www.oph.fi/download/116187_grundexamen_i_turism.pdf [Hämtad: 15.10.2011]
- Grundexamen inom byggnadsbranschen 2008. Utbildningsstyrelsen. Föreskrift 05/011/2008. http://www.oph.fi/download/110609_grundexamen_inom_byggnadsbranschen.pdf [Hämtad 15.10.2011]
- Hämäläinen, L., Väisänen, T. & Latomaa, S. 2007. Perus- ja toisen asteen kielikoulutus: Peruskielitaidosta monikielisyys? I: S. Pöyhönen & M.-R. Luukka (red.) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 57–121.
- Jaatinen, P. 2005. Ammattikorkeakouluopiskelijan kielitaito – harmaa vai hallintaa? Kielten opetuksen kehittämisprojekti. Seurantatutkimuksen

3. osaraportti. Syksyn 2005 lähtötasotestit. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja B, raportit 9/2005.

Juurakko-Paavola, T. 2009. Ammattikorkeakoulujen ruotsin ja suomen kielen opinnoista. Hämeen ammattikorkeakoulu. Julkaisematon artikkeli Kansalliskieliselvitystä varten.

Kansalliskieliselvitys 2011. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2011:7. http://www.oph.fi/download/131517_Kansalliskieliselvitys.pdf [Hämtad: 15.10.2011]

Kantelinen, R. 2004. Ruotsin kielen opiskelumotivaation sisäiset ulottuvuudet eri kouluopiskelukonteksteissa: peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. I: R. Kantelinen & S. Kettunen (red.) Ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. N:o 89, 103 – 123.

Kantelinen, R. 2009. Kansalliskielten opinnoista ja opiskelusta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Joensuun yliopisto. Julkaisematon artikkeli Kansalliskieliselvitystä varten.

Lag om yrkesutbildning (630/1998)

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Nuorille tarkoitettun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Nationalspråksutredningen 2011. Utbildningsstyrelsen. Rapporter och utredningar 2011:2. http://www.oph.fi/download/131546_Nationalsprakutredningen.pdf [Hämtad: 15.10.2011]

Palviainen, Å. 2010. The Proficiency in Swedish of Finnish speaking University Students: Status and Directions for the Future. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, Vol. 4, 1, 2010, 3 – 23.

Statsrådets beslut om examinas uppbyggnad och de gemensamma studierna i den grundläggande yrkesutbildningen 213/1999

WERA 2008. Webb-rapporteringstjänst. Utbildningsstyrelsen. <https://www.data.oph.fi/wera/wera?page=frameset&lang=sv> [Hämtad: 15.10.2011]

Yrkesinriktade grundexamina. http://www.oph.fi/utbildning_och_examina/yrkesutbildning/grundlaggande_yrkesutbildning [Hämtad: 15.10.2011]

YRKESHÖGSKOLESTUDENTERS KUNSKAPER I OCH MOTIVATION FÖR ATT STUDERA SVENSKA

Taina Juurakko-Paavola

1 Inledning

I alla finska yrkeshögskoleexamina ingår ett krav på kunskaper i det andra inhemska språket. För de flesta studenter är det frågan om kunskaper i svenska. Enligt lagen ska språkstudierna vid yrkeshögskolorna ge studenterna sådana kunskaper som de kommer att ha nytta av i arbetslivet. Därför är innehållen i språkstudierna yrkesinriktade. Målnivån för studierna i svenska är nivå B1 enligt den gemensamma europeiska referensramens skala. Studenterna ska alltså klara sig i rutinmässiga situationer både muntligt och skriftligt i arbetslivet.

I denna artikel redogör jag för resultaten som gäller yrkeshögskolestudenternas kunskaper i svenska och deras motivation för att studera svenska. Studenterna behandlas inte bara som en grupp utan de har också delats i olika grupper med hjälp av tre bakgrundsfaktorer: kön, tidigare utbildning och nuvarande utbildningsområde. Som material har använts webbenkäter som skickades både till svensklärare och studenter vid yrkeshögskolorna våren 2008.

2 Bakgrund

2.1 Allmänt om yrkeshögskolorna och deras språkstudier

År 2008 fanns det 25 finskspråkiga yrkeshögskolor och sammanlagt 127 479 studenter. I yrkeshögskolorna var det möjligt att studera inom åtta utbildningsområden: 1) det humanistiska och pedagogiska området, 2) kultur, 3) det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, 4) det naturvetenskapliga området, 5) teknik och kommunikation, 6) naturbruk och miljöområdet, 7) social-, hälso- och idrottsområdet samt 8) turism-, kosthålls- och ekonomibranschen. De största av dessa områden var år 2008 teknik (29,6 % av studenterna), social- och hälsoområdet (24,9 %) och det företagsekonomiska området (20,3 %). Av studenterna var i genomsnitt 54,6 % kvinnor, men variationen var stor mellan de olika utbildningsområdena: i teknik var kvinnornas andel 15,7 %, medan deras andel i social- och hälsoområdet var 87,5 % och i det företagsekonomiska området 62,6 %. (AMKOTA 2008.)

I alla yrkeshögskoleexamina ingår språkstudier i svenska och engelska, i några också studier i andra språk, speciellt i det företagsekonomiska området. År 2008 anordnades undervisning i 13 olika språk förutom svenska och engelska, men variationen mellan de olika yrkeshögskolorna var stor i utbudet av språkstudier. Sammanlagt deltog 131 720 studenter i språkundervisning och undervisningens omfattning motsvarade 20 321 studiepoäng. Det största antalet studenter och flest avlagda studiepoäng gällde av naturliga skäl engelska och svenska. I svenskundervisningen deltog sammanlagt 48 494 studenter och man gav undervisning motsvarande 5 805 studiepoäng. (AMKOTA 2008.)

2.2 Svenskstudier vid yrkeshögskolorna

Enligt statsrådets förordning om yrkeshögskolor (497/2004) ska en yrkeshögskolestuderande ha "sådana kunskaper i finska och svenska som enligt lagen om de språkkunskaper, som krävs av de offentligt anställda (424/2003) krävs för en tjänst inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt för vilken högskoleexamen är ett krav, och som behövs med tanke på studerandens yrkesutövning och utveckling i yrkesmässigt avseende". När det gäller studierna vid yrkeshögskolor, är studierna i svenska de enda vars mål har definierats så exakt i lagstiftningen. Annars har yrkeshögskolorna mycket stor autonomi i sådana frågor.

I samband med lagreformerna som gällde språkkunskaper (se närmare Juurakko-Paavola & Palviainen i denna volym) finansierade Undervisningsministeriet också åren 2003–2006 ett projekt, det så kallade KORU-projektet (Korkeakoulujen ruotsin kielen suorituksen yhteismitallisuuden kehittäminen = Att enhetliggöra bedömningen av svenskkunskaper vid högskolorna; Elsinen & Juurakko-Paavola 2006), där svensklärare både från universitetens språkcentra och yrkeshögskolorna tillsammans bearbetade bl.a. gemensamma kriterier för bedömningen av högskolestudenternas muntliga och skriftliga kunskaper i svenska. Den lägsta godkända färdighetsnivån (nöjaktig förmåga) definierades som nivå B1 enligt den gemensamma europeiska referensramen. Denna definition baserar sig på förordningen 481/2003 (den så kallade *språkkunskapsförordningen*) där det sägs att nivå 3 i allmänna språkexamina motsvarar nöjaktig förmåga i språkexamina för statsförvaltningen. Enligt samma principer definierades nivå B2 som lägsta nivå för *god förmåga*. Yrkeshögskolornas svensklärare bearbetade dessa kriterier ännu vidare så att varje vitsord (från 1 till 5) fick sin egen beskrivning. ARENE, yrkeshögskolektorernas förbund (2006), har rekommenderat att alla finska yrkeshögskolor ska använda de gemensamma kriterierna för bedömningen av yrkeshögskolestudenternas kunskaper i svenska. Detta är mycket viktigt, eftersom alla yrkeshögskolestudenter får i sitt examensbetyg två vitsord som anger om de har visat sig ha nöjaktig eller god förmåga i tal och skrift i svenska.

När det gäller innehållet på studierna i svenska, har yrkeshögskolornas svensklärare också haft nationellt samarbete och kommit fram till följande centrala slutsatser: För det första ska utgångspunkten för undervisningen i svenska som helhet vara studentens eget utbildningsområde och dennes blivande yrkesfält. För det andra är de viktigaste temaområdena i studierna de

följande: 1) utbildning, arbetssökande och arbete, 2) arbetsmiljö och samhälle, 3) kundkontakter (både muntliga och skriftliga) och 4) central fackterminologi inom den egna branschen (Juurakko-Paavola 2005).

Den största delen av studenterna vid yrkehögskolorna har avlagt studentexamen. Sedan våren 2005 har det inte längre varit obligatoriskt att delta i det svenska provet i studentskrivningarna och antalet studenter som tagit svenska har sjunkit kontinuerligt (se närmare figur 2 i Juurakko-Paavola & Palviainen i denna volym). Att svenskan inte längre är ett obligatoriskt ämne i studentskrivningarna kan ha inverkan på studenternas motivation att studera svenska på gymnasierna och också vid yrkehögskolorna.

3 Forskningsfrågor

Syftet med denna utredning är att ta reda på hurdana kunskaper yrkehögskolestudenterna har i svenska och hurdan motivation de har för att studera svenska. De här två aspekterna har undersökts med hjälp av följande frågor:

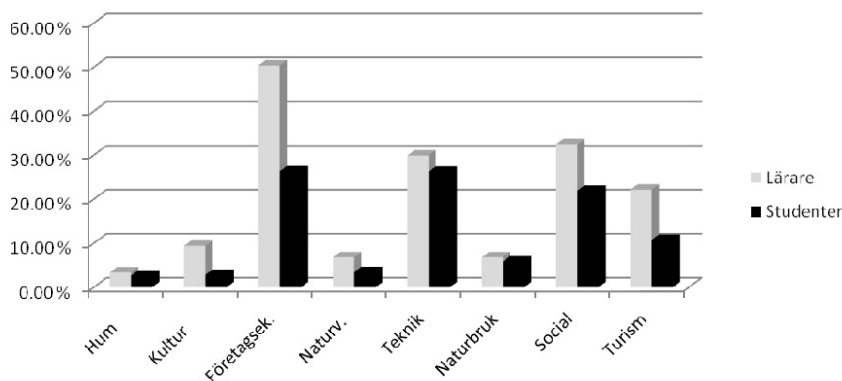
1. Hur bra svenska, baserat på självbedömningar, kan yrkehögskolestudenterna efter att de genomgått studierna i svenska vid yrkehögskolan och hur bra är kunskaperna före och efter studierna, baserat på lärarnas bedömningar? Finns det några skillnader mellan
 - kvinnliga och manliga studenter?
 - studenter som har avlagt yrkesinriktad examen, studentexamen eller kombiexamen före yrkehögskolestudierna?
 - studenter som representerar olika utbildningsområden?
2. Hurdan motivation har yrkehögskolestudenterna för att studera svenska? Finns det några skillnader mellan
 - kvinnliga och manliga studenter?
 - studenter som har avlagt yrkesinriktad examen, studentexamen eller kombiexamen före yrkehögskolestudierna?
 - studenter som representerar olika utbildningsområden?

4 Data och metod

Materialet för denna utredning samlades in i februari 2008, då två webbenkäter bearbetades tillsammans med Ritva Kantelinen (se närmare Kantelinen i denna volym, Kantelinen 2009). Denna studie utgör en del av en omfattande utredning som gjordes i samband med den så kallade Nationalspråksutredningen vid Utbildningsstyrelsen (Nationalspråksutredningen 2011). I den utredningen fanns det fyra huvudteman: yrkehögskolestudenters motivation för att studera svenska, deras kunskaper i svenska, deras åsikter om behov av svenska i arbetslivet och studiernas tillräcklighet (Juurakko-Paavola 2009). I denna artikel fokuseras endast på studenternas kunskaper i svenska och deras motivation.

Den ena enkäten var avsedd för svensklärare vid yrkeshögskolorna och bestod av totalt 48 frågor, av vilka 13 analyseras närmare i denna artikel. 116 svensklärare från 24 yrkeshögskolor svarade på frågorna. I Finland fanns det då 25 finskspråkiga yrkeshögskolor, så det saknades endast svar från svensklärare vid en yrkeshögskola. Alla utbildningsområden var representerade bland lärarna som man kan se i figur 1. Typiskt för svensklärarna var att många av dem undervisade inom flera utbildningsområden, vilket förklarar att den totala procentuella andelen överstiger 100 %. Av lärarna var 93,2 % kvinnor, och majoriteten av dem (54,8 %) var över 50 år, vilket tyder på lång erfarenhet som svensklärare.

Den andra enkäten var avsedd för yrkeshögskolestudenter. Svensklärarna ombads skicka länken till denna enkät till minst en av sina egna studentgrupper som redan hade påbörjat sina svenskstudier vid yrkeshögskolan eller som redan hade avlagt dem. I denna enkät fanns det totalt 49 frågor, av vilka 15 är intressanta i detta sammanhang. 1549¹ yrkeshögskolestudenter från 22 yrkeshögskolor skickade sina svar. Det fanns alltså svar från nästan alla finskspråkiga yrkeshögskolor. Alla utbildningsområden var representerade i materialet: cirka 26 % av dem som skickade sina svar studerade inom teknik eller företagsekonomi, 21,9 % inom social- och hälsoområdet. Materialet är representativt på det sättet att det är samma utbildningsområden som har det högsta antalet studenter vid yrkeshögskolorna (se AMKOTA 2008). Figur 1 visar fördelningarna mellan olika utbildningsområden både när det gäller svensklärare och deras studenter.

Figur 1. Andelen yrkeshögskolestudenter (N=1549) och svensklärare (N=116) inom olika utbildningsområden²

- 1 Sammanlagt skickade 1811 studenter sina svar, men 262 studenter hade inte hunnit påbörja sina studier i svenska på yrkeshögskolenivå och därför utelöstes deras svar.
- 2 I denna artikel används följande förkortningar för de olika utbildningsområdena i figurerna: hum = det humanistiska och pedagogiska området, kultur = kultur, företagsek. = det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, naturv. = det naturvetenskapliga området, teknik = teknik och kommunikation, naturbruk = naturbruk och miljöområdet, social = social-, hälso- och idrottsområdet, turism = turism-, kosthålls- och ekonomibranschen

De kvinnliga studenternas andel var 66,3 % i genomsnitt, men det fanns stor variation mellan de olika utbildningsområdena. Teknik var det enda av män dominerade området – männens andel var där 75,1 % - medan kvinnorna var av klar majoritet inom företagsekonomi (76,0 %) och inom social- och hälsoområdet (94,1 %). Som tidigare utbildning hade 65,3 % av studenterna studentexamen, 21,9 % hade avlagt yrkesinriktad examen och 9,4 % så kallad kombiexamen (båda de tidigare nämnda examina). Här fanns det litet variation mellan könen: av männen hade 60,9 % avlagt studentexamen, medan kvinnornas andel var 67,6 %. Enligt Undervisningsministeriets rekommendationer borde cirka 30 % av studenterna vid yrkehögskolorna ha yrkesinriktad examen eller kombiexamen som tidigare utbildning.

Materialet kan anses vara ganska representativt. Det finns svar från både svensklärare och studenter från nästan alla finskspråkiga yrkehögskolor och alla utbildningsområden är representerade. Studenternas fördelningar mellan olika tidigare utbildning och mellan könen kan också anses vara representativa jämfört med statistiska data från AMKOTA (2008).

Materialet har analyserats huvudsakligen kvantitativt för denna artikel. Framför allt presenteras här distributioner och medelvärden för de olika variablerna. De procentuella skillnaderna mellan de olika studentgrupperna har testats med SPSS-programmet (t-test, Mann Whitneys U-test). De kvalitativa aspekterna behandlas kortfattat som kommentarer i kapitel 6.

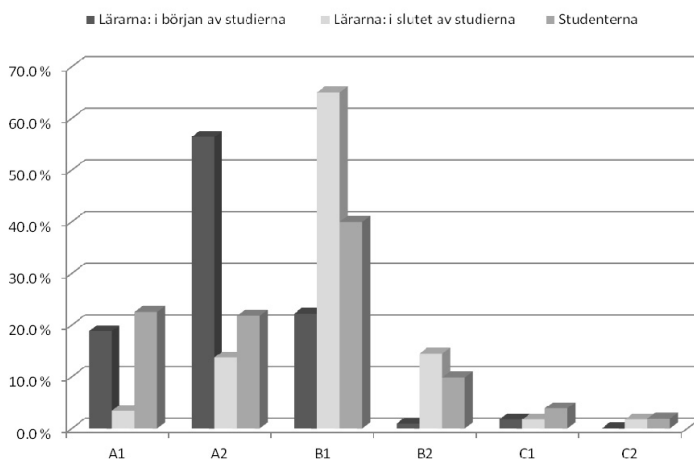
5 Resultat

5.1 Färdigheter i svenska

Studenternas kunskaper i svenska analyserades på två sätt: studenterna fick själva bedöma sina egna kunskaper och lärarna bedömde sina egna studenters kunskaper i början av svenskstudierna och i slutet av dem. I båda bedömningarna användes den finska versionen av den gemensamma europeiska referensramens allmänna skala (Eurooppalainen viitekehys 2003) (se Bilaga 1). Som första steg bedömde både studenterna och lärarna kunskaper som helhet, som andra steg skilt för de fyra delområdena hörförståelse, läsförståelse, muntlig och skriftlig produktion.

Studenterna gjorde alltså självbedömningar. Cirka hälften av dem hade redan avslutat sina studier i svenska och cirka hälften deltog i svenskursen då de besvarade enkäten. Studenterna ombads läsa igenom den allmänna nivå-beskrivningen (se Bilaga 1) och välja den nivå som bäst skulle beskriva deras egna kunskaper i svenska just då. 44,4 % av studenterna ansåg att deras kunskaper låg på nivå A1 (22,5 %) eller A2 (21,9 %). Detta resultat innebär att så många studenter tyckte att de inte uppnått till den nivå som har definierats som gräns för godkänd förmåga, dvs. nivå B1. Å andra sidan ansåg 55,6 % av studenterna att de hade kunskaper motsvarande lägst nivå B1 i svenska: 39,9 % angav nivå B1 och 15,7 % nivå B2 eller högre. Figur 2 illustrerar fördelningarna mellan de olika nivåerna.

Lärarna ombads bedöma sina studenters kunskaper i svenska med samma nivåbeskrivningar (se Bilaga 1) men två gånger: för det första fick de bedöma hur bra studenterna kunde svenska före sina svenskstudier vid yrkeshögskolan och för det andra hur bra studenterna kunde svenska efter sina svenskstudier vid yrkeshögskolan. Enligt lärarnas bedömningar hade tre fjärdedelar av deras studenter kunskaper i svenska på nivå A1 (18,8 %) eller A2 (56,4 %) i början av sina studier (figur 2). Men det skedde en stor förbättring under svenskkurserna vid yrkeshögskolan: lärarna ansåg att bara 17,1 % av studenterna stannade på nivå A1 eller A2 efter studierna. Med andra ord, 82,9 % av studenterna kom upp på minst nivå B1 efter sina studier vid yrkeshögskolan, dvs. till den nivå som definierats som tröskelnivå till godkänd.

Figur 2. Yrkeshögskolestudenternas (N=1549) självbedömningar och svensklärarnas (N=116) bedömningar av kunskaper i svenska

Studenterna ombads också bedöma sina kunskaper inom de olika delområdena i svenska med hjälp av en enskild deskriptor för varje nivå. De här deskriptorerna hade valts så att de på bästa möjliga sätt skulle beskriva just nivån i fråga. Det fanns fyra delområden: hörförståelse, läsförståelse, muntlig produktion och skriftlig produktion. Också lärarna bedömde sina studenters kunskaper inom dessa delområden. I tabell 1 presenteras resultaten. Där anges också som jämförelsematerial resultaten från AMKKIA-projektet som är den enda tidigare riksomfattande undersökningen om yrkeshögskolestudenternas kunskaper i svenska. Där var dock bara studenterna från de tre vanligaste utbildningsområdena (teknik, företagsekonomi samt social- och hälsoområdet) representerade (se närmare Juurakko & Takala 2001a, 2001b).

Tabell 1. Yrkehögskolestudenternas självbedömningar om sina kunskaper i svenska och lärarnas bedömningar i föreliggande studie jämfört med resultaten i AMKKIA-projektet (Juurakko & Takala 2001a, 18, 2001b, 161)³

	Studenternas självbedömningar: denna studie (N = 1549)	Studenternas självbedömningar: AMKKIA (N = 357)	Lärarnas bedömningar: denna studie (N = 116)	AMKKIA-resultat (N = 378-409)
Muntlig produktion	A2/B1 (2,4)	A2+ (2,2)	B1- (2,7)	B1 (3,1)
Skriftlig produktion	A2/B1 (2,4)	A2/B1 (2,4)	B1 (3,0)	B1- (2,8)
Läsförståelse	B1 (2,9)	B1 (3,0)	B1/B2 (3,4)	B1- (2,7)
Hörförståelse	B1 (2,9)	B1 (3,0)	B1+ (3,2)	A2/B1 (2,6)

Om studenternas självbedömningar i dessa två studier jämförs med varandra, kan det konstateras, att deras resultat ligger mycket nära varandra i föreliggande studie och i AMKKIA-projektet. Det finns en klar tendens: studenternas receptiva kunskaper i svenska, dvs. deras kunskaper i läs- och hörförståelse, tycks vara på nivå B1. Dessutom tycks studenterna tendera att undervärdera sina produktiva kunskaper (att kunna tala och skriva på svenska): enligt sina egna bedömningar nådde de i genomsnitt inte upp till nivå B1, medan lärarna ansåg att de kom upp till nivå B1 eller åtminstone nära den.

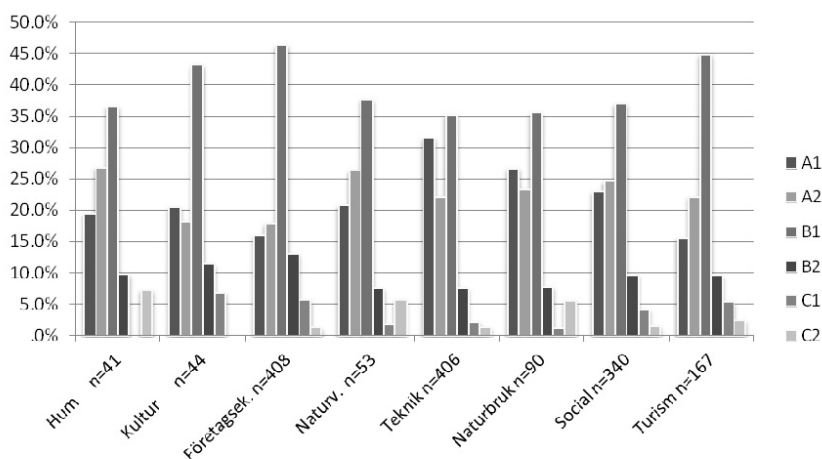
5.1.1 Skillnader mellan kvinnliga och manliga studenter

De kvinnliga studenterna hade i genomsnitt bedömt sina kunskaper på nivå B1- (medelvärde 2,70), medan de manliga studenternas medelvärde var nivå A2+ (medelvärde 2,30). Det fanns alltså en mycket klar skillnad mellan könen som också var statistiskt signifikant (t-test, $p=0,000$). Kvinnorna ansåg sig vara i genomsnitt mycket nära den lägsta godkända färdighetsnivån B1, medan männens situation inte såg lika bra ut. Det fanns dock stora individuella skillnader också inom de här grupperna. Andelen kvinnliga studenter som ansåg sig vara på nivå A1 eller A2 var 38,7 %, medan drygt hälften (55,6 %) av de manliga studenterna valde dessa nivåer. Detta innebär i praktiken att så många studenter ansåg att de inte har nått upp till nivå B1. Skillnaden mellan kvinnliga och manliga studenter liknade den i AMKKIA-projektet (Juurakko-Paavola 2005, 238). Motsvarande skillnader mellan flickor och pojkar kan upptäckas redan i grundskolan (se Tuokko i denna volym) och också vid den grundläggande yrkesutbildningen (se Kantelinen i denna volym).

3 CEFR-nivåerna har fått följande siffror som motsvarigheter: A1 = 1, A2 = 2, B1 = 3, B2 = 4, C1 = 5, C2 = 6. Detta gör det möjligt att jämföra resultaten i olika grupper med statistiska test. Vidare används nivåerna A2-, A2+, A2/B1, B1- and B1+ för att illustrera resultaten och de har följande motsvarigheter: medelvärdet 1,66 – 1,85 = A2-, 2,15 – 2,35 = A2+, 2,36 – 2,65 = A2/B1, 2,66 – 2,85 = B1-, 3,15 – 3,35 = B1+.

5.1.2 Skillnader mellan studenter från olika utbildningsområden

Man kunde också finna skillnader mellan studenter från olika utbildningsområden. Studenter inom teknik valde i genomsnitt den lägsta nivån, A2+ (medelvärde 2,31), medan det högsta genomsnittet B1 uppvisades av studenterna inom företagsekonomi och turism (medelvärden 2,75 och 2,78). Skillnaderna mellan dessa två grupper och studenter inom teknik var statistiskt signifikanta (t-test, $p=0,000$) i båda fallen. Studenterna inom det sociala området och naturbruk hade i genomsnitt den näst lägsta nivån A2/B1 (medelvärden 2,52 och 2,50). Figur 3 åskådliggör färdighetsnivåerna inom de olika utbildningsområdena.

Figur 3. Yrkehögskolestudenternas färdighetsnivå i svenska enligt studenternas (N=1549) självbedömningar, fördelat enligt utbildningsområden

Skillnaderna mellan studenterna från olika utbildningsområden var i de flesta fall statistiskt signifikanta. Inom alla utbildningsområden valde majoriteten av studenterna (35–45 %) nivå B1. I AMKKIA-projektet liknade resultaten dem i denna undersökning: studenterna inom företagsekonomi fick i genomsnitt de högsta resultaten, medan studenterna inom teknik hade de svagaste kunskaperna i genomsnitt (Juurakko–Paavola 2005, 239). Samma tendens kan man se också vid den grundläggande yrkesutbildningen (se Kantelin i denna volym).

5.1.3 Skillnader mellan studenter med olika tidigare utbildning

Majoriteten av studenterna med en yrkesinriktad utbildning tyckte att deras kunskaper i svenska var på nivå A1 eller A2 (medelvärde 2,03), medan studenterna med en studentexamen eller kombiexamen (både yrkesinriktad grundexamen och studentexamen) i genomsnitt hade bedömt sina kunskaper på nivå A2/B1 eller B1- (medelvärden 2,63 och 2,74). De här skillnaderna

mellan studenterna som hade en yrkesinriktad utbildning eller som hörde till de andra två studentgrupperna var statistiskt signifikanta (t -test, $p=0,000$).

Av studenterna med en yrkesinriktad utbildning valde hela 66,1 % A1 eller A2 som sin färdighetsnivå, medan 38 % respektive 40 % av studenterna med studentexamen eller kombiexamen bedömde sina kunskaper vara på nivå A1 eller A2 och 44 % respektive 46 % valde nivå B1. Liknande resultat har också rapporterats tidigare (Jaatinen & Juuso 2008, 21). Det är inte heller något överraskande resultat mot den bakgrunden att det i gymnasiet finns fem obligatoriska kurser i svenska (det totala antalet undervisningstimmar cirka 190), medan det ingår endast en obligatorisk kurs svenska (cirka 20–30 undervisningstimmar) i de yrkesinriktade grundexamina (se närmare Kantelinen i denna volym).

5.2 Studiemotivation för svenska

Studenternas motivation för att studera svenska analyserades med hjälp av samma analysmodell som Kantelinen (2004) tidigare använt. Studenterna besvarade 20 påståenden med en femgradig Likert-skala. Likert-skalans värden hade följande förklaringar: 1=av annan åsikt, 2=delvis av annan åsikt, 3=delvis av annan, delvis av samma åsikt, 4=delvis av samma åsikt, 5=av samma åsikt. Skalan kan tolkas på det sättet att 1–2 visar negativ motivation, 3 neutral motivation och 4–5 positiv motivation. Studenterna ombads också fritt kommentera vilka saker som stöder och/eller ökar deras studiemotivation och vilka saker som förhindrar och/eller försvagar deras studiemotivation. Lärarna hade likadana öppna frågor som studenterna. Dessa kommenteras kort i kapitel 6.

Påståendena indelades i fem summavariabler enligt en modell som använts av Kantelinen (2004, se också Kantelinen i denna volym). De här summavariablerna kan betecknas som motivationsorienteringar och benämns på följande sätt:

- personligt intresse för att studera svenska (fem påståenden):
- orientering relaterad till arbetsliv (fem påståenden)
- kommunikationsbetonad integrativ orientering (fem påståenden)
- orientering relaterad till personlig utveckling (tre påståenden)
- orientering relaterad till kulturmöten (två påståenden)

Medelvärden beräknades för varje motivationsorientering. Tabell 2 visar att medelvärdena för alla andra orienteringar utom för orientering relaterad till kulturmöten låg nära 3, vilket tyder på neutral motivation. Det högsta värdet hade kommunikationsbetonad integrativ orientering, medan det lägsta värdet hade orientering relaterad till kulturmöten. För att se om de olika påståendena i de respektive orienteringarna var relaterade till varandra på samma sätt som i Kantelinens (2004) tidigare studie, beräknades Cronbachs α för varje faktor och analysen visade att klassificeringen gällde också i detta material.

Tabell 2. Yrkehögskolestudenters motivationsorienteringar för att studera svenska: medelvärdet för alla studenter (5-poäng Likert-skala, 1–2 = negativ motivation, 3 = neutral motivation, 4–5 = positiv motivation)

Motivationsorientering	Alla studenter N=1549
Total motivation	3,00
Personligt intresse för att studera svenska (Cronbachs alpha 0,950)	3,07
Orientering relaterad till arbetsliv (Cronbachs alpha 0,949)	2,99
Kommunikationsbetonad integrativ orientering (Cronbachs alpha 0,948)	3,14
Orientering relaterad till personlig utveckling (Cronbachs alpha 0,936)	3,03
Orientering relaterad till kulturmöten (Cronbachs alpha 0,919)	2,41

Medelvärdet för alla motivationsorienteringar låg så nära 3 i de flesta fall, att det egentligen inte beskrev situationen tillräckligt bra. Därför beräknades medelvärdet skilt för varje påstående och också andelen studenter som visade positiv eller negativ motivation. I tabell 3 anges dessa siffror för alla påståendena, och det framgår tydligt att det finns stor variation mellan studenterna. Minst 45 % av dem visade positiv motivation i över hälften av fallen, medan minst 35 % av dem visade negativ motivation i 2/3 av fallen. Det fanns också stor variation mellan de enskilda påståendena. Det högsta medelvärdet (3,33) och också mest positiv motivation (54,9 %) visade svaren till påståendet ”*Jag skulle vilja lära mig svenska, även om det inte var obligatoriskt.*” De flesta negativa svaren fick påståendet ”*Jag skulle vilja veta mera än jag gör nu om de svenskspråkigas dagliga liv.*” Medelvärdet var 2,28, och negativ motivation visade 59,8 % av studenterna.

Tabell 3. Yrkehögskolestudenters motivationsorienteringar att studera svenska: medelvärdet för alla studenter/påstående och andelen studenter med positiv/negativ motivation (5-poäng Likert-skala, från negativ till positiv)

Påstående	Motivation		
	Negativ %	Positiv %	Medel- värde
Personligt intresse för att studera svenska			3,07
Jag är intresserad av svenska och vill lära mig mera.	35,7	46,3	3,12
Det är trevligt att lära sig svenska.	35,0	44,8	3,08
Jag skulle studera svenska även om det inte var obligatoriskt.	32,2	54,9	3,33
Jag försöker utnyttja situationer utanför skolstudierna för att utveckla mina färdigheter i svenska.	40,3	41,3	2,94
Jag tänker hålla mina svenskunskaper uppe och utveckla dem även efter att jag slutar dessa studier.	41,3	37,6	2,88

Påstående	Negativ %	Positiv %	Medelvärde
Orientering relaterad till arbetsliv			2,99
Svenskstudier är betydelsefulla om man vill klara sig i arbetslivet.	34,0	46,6	3,15
För mig är det viktigt att studera svenska eftersom jag kan ha hjälp/nytta av svensk-kunskaper i mitt framtida arbete.	33,3	49,1	3,21
Jag vill lära mig svenska eftersom många arbetsgivare kräver att man kan svenska.	37,2	42,8	3,03
Studier i svenska har betydelse när jag vill förbättra mina förutsättningar för vidare utbildning.	45,3	32,0	2,70
Jag vill lära mig svenska eftersom jag behöver färdigheter i svenska i mitt framtida yrke.	40,8	37,7	2,88
Kommunikationsbetonad integrativ orientering			3,14
För mig är svenskstudier viktiga för när jag kan svenska kan jag tala med svenskspråkiga	29,9	52,1	3,31
Jag vill lära mig svenska eftersom jag kan behöva svensk-kunskaper då jag reser i Sverige eller i svenskspråkiga områden i Finland.	30,2	52,8	3,29
Jag vill lära mig svenska för jag vill tala svenska när jag träffar en svensk.	35,7	45,4	3,07
Jag vill lära mig svenska eftersom jag kan ha glädje och nytta av svensk-kunskaper även under fritiden.	37,4	44,9	3,05
Svenskstudier är viktiga för mig för med hjälp av dem förstår jag svenskspråkiga tidningar, böcker TV-program och sånger etc.	39,4	41,0	2,96
Orientering relaterad till personlig utveckling			3,03
Svenskstudier stöder intellektuell utveckling precis som språkstudier i allmänhet.	30,7	47,6	3,18
Svenskstudier ger mångsidigt stöd i självutveckling.	34,0	44,1	3,07
Svenskstudier hjälper mig utveckla mig själv.	40,0	35,9	2,84
Orientering relaterad till kulturmöten			2,41
Jag vill lära känna svenskspråkiga bättre.	50,2	24,1	2,52
Jag skulle vilja veta mera än jag gör nu om de svenskspråkigas dagliga liv.	59,8	19,2	2,28

Av tabell 3 framgår också att över 50 % av studenterna var positivt inställda när det gällde påståendena ”För mig är svenskstudier viktiga för när jag kan svenska kan jag tala med svenskspråkiga” och ”Jag vill lära mig svenska eftersom jag kan behöva svenskkunskaper då jag reser i Sverige eller i svenskspråkiga områden i Finland.” Däremot visade över hälften av studenterna negativ motivation, när det gällde påståendena om orientering relaterad till kulturmöten.

5.2.1 Skillnader mellan kvinnliga och manliga studenter

Det fanns stora skillnader mellan kvinnliga och manliga studenter (se tabell 4). Kvinnornas medelvärden för alla motivationsdimensioner var betydligt högre än männens: kvinnornas medelvärden var mellan 3,36 och 3,55 (med undantag för orientering relaterad till kulturmöten), medan männens medelvärden var mellan 2,17 och 2,39 (med undantag för orientering relaterad till kulturmöten).

Tabell 4. De kvinnliga och manliga yrkeshögskolestudenternas motivationsorienteringar för att studera svenska (5-poäng Likert-skala, från negativ till positiv)

Motivationsorientering	Kvinnliga studenter n=1027	Manliga studenter n=522
Total motivation	3,39	2,22
Personligt intresse för att studera svenska	3,49	2,23
Orientering relaterad till arbetsliv	3,42	2,17
Kommunikationsbetonad integrativ orientering	3,55	2,32
Orientering relaterad till personlig utveckling	3,36	2,38
Orientering relaterad till kulturmöten	2,71	1,81

Kvinnorna visade således klarare positiv motivation, medan männens motivation var ganska negativt orienterad. Alla skillnaderna var också statistiskt signifikanta (t-test, $p=0,000$ för varje motivationsorientering). Det fanns dock också stora individuella skillnader inom båda grupperna, men tendensen var klar: av kvinnorna visade nästan genomgående – med undantag för orientering relaterad till kulturmöten – drygt hälften (50 – 57 %) positiv motivation, medan 56 – 68 % av männen visade negativ motivation.

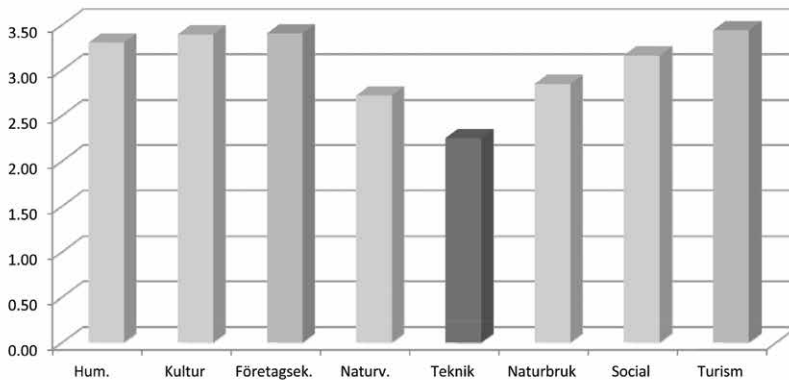
5.2.2 Skillnader mellan studenter med olika tidigare utbildning

Studenterna som hade yrkesinriktad grundexamen (n=339) hade 2,53 som medelvärde för hela motivationen, medan studenterna med studentexamen (n=1 012) eller kombiexamen (n=145) båda hade ett betydligt högre medelvärde, 3,13. De här skillnaderna var statistiskt signifikanta. Samma tendens blir

ännu tydligare, när man tittar närmare på de olika motivationsorienteringarna. Studenter som hade yrkesinriktad examen hade för de olika motivationsorienteringarna medelvärden som låg mellan 2,08 – 2,66, medan motsvarande medelvärden för de två andra grupperna var 2,38 – 3,32.

5.2.3 Skillnader mellan studenter från olika utbildningsområden

Det fanns också skillnader mellan studenterna från olika utbildningsområden (se figur 4). Det lägsta medelvärdet (2,25), vilket visar en tendens mot negativ motivation, hade studenterna inom teknik som i sin tur skilde sig avsevärt från studenterna inom alla andra utbildningsområden. Likadana skillnader mellan studenter från olika utbildningsområden upptäcktes också vid den grundläggande yrkesutbildningen (se Kantelinen i denna volym). Också studenterna inom naturvetenskap och naturbruk hade medelvärden under 3. Studenter som representerade andra utbildningsområden hade medelvärden som snarare visade på positiv motivation. De högsta medelvärdena uppvisades av dem som studerade företagsekonomi (3,41), turism (3,44) eller kultur (3,39).

Figur 4. Medelvärden för yrkehögskolestudenters (N=1549) motivation i olika utbildningsområden

När man studerar de enskilda motivationsorienteringarna i mer detalj (se tabell 5), kommer skillnaderna mellan de olika utbildningsområdena fram lika klart. Inom teknik visade medelvärdet alltid negativ motivation, medan medelvärdet inom företagsekonomi gick mot positiv riktning.

Tabell 5. Yrkehögskolestudenters motivationsorienteringar för att studera svenska inom olika utbildningsområden (5-poäng Likert-skala, från negativ till positiv)

Motivationsorientering Utbildningsområde	Personligt intresse för att studera svenska	Orientering relaterad till arbetsliv	Kommunikationsbetonad integrativ orientering	Orientering relaterad till personlig utveckling	Orientering relaterad till kulturmöten
Hum.	3,41	3,18	3,53	3,26	2,83
Kultur	3,58	3,04	3,72	3,60	2,70
Företagsek.	3,53	3,48	3,47	3,45	2,69
Naturv.	2,78	2,50	2,94	2,88	2,35
Teknik	2,28	2,17	2,38	2,40	1,82
Naturbruk	2,95	2,76	3,03	2,84	2,41
Social	3,20	3,21	3,37	3,10	2,52
Turism	3,52	3,61	3,55	3,34	2,71

Också inom naturbruk och naturvetenskap låg medelvärdena i medeltal litet under 3. Det högsta medelvärdet återfanns oftast i den kommunikationsbetonade integrativa orienteringen och det lägsta alltid i orienteringen relaterad till kulturmöten.

6 Diskussion

Både när det gäller yrkehögskolestudenternas kunskaper i svenska och deras motivation för att studera svenska kan man inte bara behandla resultaten på gruppnivå, utan man måste studera närmare också hur vissa bakgrundsfaktorer påverkar resultaten och hurdan individuell variation det finns. De bakgrundsfaktorer som tycks ha ett samband både med färdighetsnivå och motivation är studentens kön, tidigare utbildning och utbildningsområde.

I fråga om studenternas färdighetsnivå i svenska tycks majoriteten av gruppen som helhet nå upp till nivå B1, medan detta knappast gäller en manlig student som har yrkesinriktad grundutbildning och studerar teknik. I genomsnitt har dessa manliga teknikstudenter de svagaste kunskaperna i svenska, motsvarande nivå A2- (1,67), medan de kvinnliga studenter som har avlagt studentexamen och studerar företagsekonomi har medelvärdet B1 (3,08) och således de bästa kunskaperna i svenska.

Också när det gäller studenternas motivation för att studera svenska kan man inte generalisera gällande huruvida studenterna känner positiv eller negativ motivation, utan man måste ta hänsyn till de tre bakgrundsfaktorerna. Tendensen är likadan som när det gäller färdighetsnivån: en manlig student med yrkesinriktad examen som studerar teknik hade sammantaget för alla motivationsorienteringar medelvärdet 1,72, medan dennes medelvärden för de olika

faktorerna befann sig mellan 1,51 – 1,95. Alla dessa medelvärden visade alltså på negativ motivation. Det motsatta fallet är igen en kvinnlig student som har avlagt studentexamen och studerar företagsekonomi: medelvärdet för motivationen som helhet var 3,67 och medelvärdena för de olika orienteringarna var 2,92 – 3,83. Alla motivationsorienteringarna var alltså positiva.

Vad kan man göra åt situationen? Hur kan man få alla yrkehögskolestudenter att uppnå nivå B1 i sina svenskstudier vid yrkehögskolorna? Hur skulle man få alla att känna positiv motivation gentemot att studera svenska? Vad är nyckeln till framgång i studierna i svenska? Studenterna fick kommentera fritt om vilka faktorer som bäst förklarar graden av framgång i studierna i svenska. Det som oftast kom fram i deras svar – både i negativ och i positiv bemärkelse – var läraren: om läraren är bra och uppmuntrande får studenterna bättre motivation att studera svenska än om läraren inte är så bra. En annan påverkande faktor är på vilken nivå studierna börjar på: många studenter skrev att de känner sig frustrerade eftersom de inte kan följa med undervisningen då de har så bristfälliga kunskaper i början av svenskstudierna. Det var mycket intressant att se att också lärarna förstod sin egen viktiga roll och framhävde den i sina egna svar. Som en annan viktig motivationsfaktor nämnde lärarna att studenterna borde förstå betydelsen av svensk kunskaper i arbetslivet, alltså nyttoaspekten med svenskstudierna. Till detta kan lärarna bidra genom att välja sådant material och sådana arbetsmetoder som är så praktiska och arbetslivsnära som möjligt.

Svensklärarna fick också kommentera hur de anser att studier i svenska kunde eller borde utvecklas kvantitativt och/eller innehållsmässigt vid yrkehögskolorna och motivera sina förslag. De flesta förslagen gällde att försäkra tillräcklig omfattning av svenskundervisning. De föreslog att man borde ha mera kontaktundervisning inom ramen för kursen, fler obligatoriska kurser eller fler valfria fördjupade yrkesinriktade kurser. Vidare kom de med kommentarer om hur man borde utveckla svenskundervisningen vid yrkehögskolorna. De föreslog t.ex. att man bättre borde iaktta studenternas kunskaper i början av studierna och att det borde finnas test i början av studierna som visar på om man borde delta i förberedande kurser om man inte kan svenska så bra som det förutsätts. Man kommenterade också att man borde ha mera av yrkesinriktat innehåll på kursen.

Även om lärarna ombads kommentera hur man skall utveckla undervisningen vid yrkehögskolorna kommenterade många av dem svenskundervisningen även på andra skolstadier. Många tyckte att eleverna efter grundskolan och gymnasiet borde ha bättre färdigheter än de nu har; bara en liten del av eleverna når upp till den nivå som har definierats som mål i läroplanerna (se Tuokko i denna volym, Takala 2005).

Samma problematik har tidigare diskuterats i KORU-projektet (Elsinen & Juurakko-Paavola 2006) och i KIEPO-projektet (Pyykkö, Tuomi, Juurakko-Paavola & Fiilin 2007). I båda projekten konstaterades att högskolornas problem till stor del beror på att eleverna i de tidigare stadierna inte lär sig tillräckligt bra svenska, men ändå får godkända betyg, och går vidare till nästa

stadium. Sedan blir det problem på högskolenivå, eftersom kravet på färdighetsnivå B1 är så högt för många jämfört med deras faktiska färdigheter (se Jauhojärvi-Koskelo & Palviainen i denna volym). Tyvärr har Undervisningsministeriet eller Utbildningsstyrelsen inte vidtagit några åtgärder för att utveckla svenskundervisningen i grundskolan och på gymnasier utom i det så kallade TOKI-projektet (2011).

I KORU-projektet (se närmare Elsinen & Juurakko-Paavola 2006, 136) nämndes också att gymnasisterna kan behöva mera information om de krav som gäller studierna i svenska på högskolenivå än de nu kanske får. En central roll spelar här gymnasiernas studievägledare; de borde klargöra för alla gymnasister att det ingår obligatoriska studier i svenska i alla högskoleexamina och att studenterna i dessa högskolestudier måste nå sådana kunskaper i svenska som motsvarar nivå B1, dvs. målnivån (betyg 8) för studierna i svenska i gymnasier. Nuförtiden blir det en överraskning för många studenter att de måste studera svenska vid yrkeshögskolorna. Om de satsade mera tid och energi på sina studier i svenska redan i gymnasiet, skulle det bli lättare för dem att avlägga sina studier i svenska vid yrkeshögskolan. Dessutom är yrkeshögskolornas främsta uppgift i svenskundervisningen inte att fylla i de kunskapsluckor i basvokabulär och basgrammatik som studenterna har efter sina studier i gymnasiet eller i yrkesinriktad utbildning utan att ge studenterna mera fördjupade kunskaper i svenska inom deras egen bransch så att de kan använda svenska i sitt blivande yrke. Men för tillfället har yrkeshögskolorna inget val: de måste satsa mycket pengar och resurser på den så kallade förberedande undervisningen i svenska där det centrala innehållet är grammatik och vokabulär.

Svensklärarna vid yrkeshögskolorna har en nästan omöjlig uppgift för närvarande: de flesta studenter har i början av sina studier kunskaper i svenska på nivå A1 – A2 och i de flesta yrkeshögskolor finns det en kurs på 3 studiepoäng med vars hjälp studenterna borde uppnå nivå B1. Detta kan betecknas som en orimlig uppgift både ur lärarnas och studenternas synvinkel: det krävs mycket mera arbete än 80 timmar för att studenternas språkkunskaper kan utvecklas från nivå A2 till nivå B1. I KORU-projektet (se närmare Elsinen & Juurakko-Paavola 2006, 137) föreslog svensklärarna att man kanske borde förändra lagstiftningen så att det skulle bli möjligt att studenten i sitt examensbetyg skulle kunna få vitsordet bristfälliga kunskaper i svenska. Detta skulle innebära i praktiken att alla studenter fortfarande skulle studera svenska vid yrkeshögskolorna, men om någon student inte nådde upp till den lägsta godkända nivån B1 skulle han kunna få avlägga en kurs i svenska på en mindre krävande nivå. I hans examensbetyg skulle det stå att han inte har sådana kunskaper i svenska som krävs av de offentligt anställda, men att han kan svenska på en lägre färdighetsnivå. För närvarande är detta alltså inte möjligt, utan detta skulle innebära förändringar i lagstiftningen.

Enligt förordningen om yrkeshögskolor (352/2003, 8 §) är det dock möjligt att befria en student från språkraven i svenska om han inte har studerat svenska under sin tidigare skolgång eller av särskilda orsaker. Dessa särskilda orsaker definieras inte närmare i lagstiftningen, utan de kan bestämmas av varje

yrkeshögskola. Vid några yrkeshögskolor har man fattat beslut att denna möjlighet inte utnyttjas, medan andra yrkeshögskolor har definierat dessa särskilda orsaker på det sättet att det är möjligt att befria en student om hans kunskaper i svenska inte är tillräckligt bra trots att han har deltagit aktivt i undervisningen och försökt sitt bästa för att förbättra sina kunskaper. Om studenten befrias från dessa krav på kunskaper i svenska, står det i hans examensbetyg att han inte har visat sig ha de kunskaper i svenska som det krävs av de offentligt anställda.

7 Avslutning

Svensklärare vid yrkeshögskolorna har redan i några år väntat på åtgärder från Undervisningsministeriet och Utbildningsstyrelsen. I medierna får problematiken med studierna i svenska uppmärksamhet med jämna mellanrum. I mars 2011 tillsattes en ny arbetsgrupp som ska ta ställning till hur man borde utveckla svenskundervisningen (Pressmeddelande 31.3.2011). I National-språkutredningen (2011) har det föreslagits åtgärder för alla skolstadier, men kanske måste man vänta tills den nya arbetsgruppen får sin rapport färdig, innan det vidtas några åtgärder t.ex. när gäller resurserna för svenskundervisningen eller läroplanerna. Det är viktigt att det görs omfattande utredningar, men nu skulle det ändå också behövas konkreta åtgärder. Här kommer det kanske fram att frågan om svenskundervisning och dess framtid är mycket känslig; det tycks vara frågan om språkpolitik, inte bara om språkutbildningspolitik.

Litteratur

- AMKOTA 2008. Amk-tietopalvelu. Opetusministeriö. <http://www.minedu.fi> [Hämtad: 19.10.2011]
- ARENE 2006. ARENEn kieltenopetuksen käytäntösuositukset 2006. <http://extra.seamk.fi/arenektr/kaytantosuositukset/index.html> [Hämtad: 19.10.2011]
- Elsinen, R. & Juurakko-Paavola, T. 2006. Korkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen taidon arviointi. HAMKin julkaisuja 4/2006.
- Eurooppalainen viitekehys 2003. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Helsinki: WSOY.
- Jaatinen, P. & Juuso, M. 2008. Ammattikorkeakouluopiskelijan kielitaito – kuulu kasvaa, kuka rakentaisi sillan? Kielten opetuksen kehittämissuunnitelma. Seurantatutkimuksen 4. osaraportti. Syksyn 2007 lähtötasotiedot. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sarja B, raportit 5/2008.
- Juurakko, T. & Takala, S. 2001a. Kohti yhdenmukaisempaa kielitaidon arviointia ammattikorkeakouluissa. I: T. Juurakko (red.) Kielitaidon arvioinnin yhdenmukaistaminen ammattikorkeakouluissa (AMKKIA). Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja A:16, 9 – 24.
- Juurakko, T. & Takala, S. 2001b. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden käsityksiä AMKKIA-pilottikokeista. I: T. Juurakko (red.) Kielitaidon arvioinnin yhdenmukaistaminen ammattikorkeakouluissa (AMKKIA). Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja A:16, 153 – 168.
- Juurakko-Paavola, T. 2005. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen kirjallinen taito. I: T. Juurakko-Paavola (red.) Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kielitaito ja sen arviointikäytännöt. HAMKin julkaisuja 1/2005, 199 – 270.
- Juurakko-Paavola, T. 2009. Ammattikorkeakoulujen ruotsin ja suomen kielen opinnoista. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opublicerad artikel för Nationalspråksutredningen.
- Kantelinen, R. 2004. Ruotsin kielen opiskelumotivaation sisäiset ulottuvuudet eri kouluopiskelukonteksteissa: peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta yleisivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia N:o 89, 103 – 123.
- Kantelinen, R. 2009. Kansalliskielten opinnoista ja opiskeluista toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, Joensuun yliopisto. Opublicerad artikel för Nationalspråksutredningen.

Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)

Nationalspråksutredningen 2011. Rapporter och utredningar 2011:2. Utbildningsstyrelsen. <http://www.oph.fi/publikationer> [Hämtad: 15.10.2011]

Pressmeddelande 31.3.2011. Arbetsgruppen ska dryfta utvecklingen av svenskundervisningen. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2011/> [Hämtad: 15.10.2011]

Pyykkö, R & Tuomi, U.-K. & Juurakko-Paavola, T. & Fiilin, U.-M. 2007. Uutta yhteistyötä ja profiilien terävöittämistä: korkeakoulujen kielikoulutus. I: S. Pöyhönen & M.-R. Luukka (red.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielen tutkimuksen keskus, 123 – 151.

Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003)

Statsrådets förordning om yrkeshögskolor (352/2003)

Statsrådets förordning om ändring av statsrådets förordning om yrkeshögskolor (497/2004)

Takala, S. 2005. Ylioppilastutkinnon B-ruotsin arvosanojen ja kielten eurooppalaisen viitekehyksen vastaavuutta koskeva tutkimus. Memorandum 1.2.2005.

TOKI-projekt 2011. Opetushallituksen TOKI-projektin 2007–2010 loppuraportti. Raportteja ja selvityksiä 2011:10. Opetushallitus. Slutrapport över Utbildningsstyrelsens TOKI-projekt 2007–2010. Rapporter och utredningar 2011:3. Utbildningsstyrelsen. <http://www.oph.fi/julkaisut> [Hämtad:15.10.2011]

Bilaga 1.

Nivåbeskrivningar i den gemensamma europeiska referensramen (en svensk översättning av Eurooppalainen viitekehys 2003)

A1 Jag förstår och använder bekanta vardagliga uttryck och uttryckssätt på basnivån som har som mål att tillfredställa enkla, konkreta behov. Jag klarar av att presentera mig själv och andra. Jag kan svara på frågor som gäller mig själv och fråga motsvarande frågor av andra, till exempel var de bor, vem de känner och vad de har samt svara på motsvarande frågor. Jag klarar av enkla samtal om samtalsparten talar långsamt och tydligt och är färdig att hjälpa.

A2 Jag förstår meningar och ofta använda uttryck som anknyter till de vanligaste vardagsbehoven: de mest centrala uppgifterna om mig själv och familjen, inköp, lokalkännedom, arbete. Jag kan kommunicera i enkla rutinartade uppgifter som förutsätter enkelt utbyte av information om bekanta, all dagliga saker. Jag kan på ett enkelt sätt beskriva min egen bakgrund, närmiljö och mina omedelbara behov.

B1 Jag förstår det centrala i klara allmänspråkliga budskap som förekommer ofta till exempel på arbetet, i skolan och på fritiden. Jag klarar av de flesta situationerna under resor på målspråksområden. Jag klarar av att producera enkel, ändamålsenlig text om bekanta ämnen eller ämnen som intresserar mig själv. Jag kan beskriva erfarenheter och händelser, drömmar, önskemål och mål. Jag kan kort motivera och förklara åsikter och planer.

B2 Jag förstår huvudtankarna i mångfacetterade texter som behandlar konkreta och abstrakta ämnen, även behandling av mitt eget specialområde. Jag kommunicerar så flytande och spontant att jag kan regelbundet interagera med en infödd utan att någondera behöver anstränga sig. Jag kan producera klara, detaljrika texter om mycket varierande ämnen, uttrycka mina åsikter om aktuella ämnen och förklara för- och nackdelar med olika alternativ.

C1 Jag förstår olika typers svåra, rätt långa texter och känner igen dold innebörd. Jag kan uttrycka mina tankar flytande och spontant utan märkbara svårigheter att hitta uttrycken. Jag använder språket flexibelt och effektivt både för sociala ändamål och för studie- och yrkesändamål. Jag klarar av att framställa klar, väl strukturerad och detaljrik text som behandlar invecklade ämnen. Jag kan strukturera texter och till exempel genom bindeord knyta ihop meningar.

C2 Jag förstår vanligen utan svårigheter all slags talad och skriven text. Jag kan kombinera information från olika talade och skrivna källor och sammanställa ett innehållsmässigt enhetligt anförande av motiveringar och redogörelser som presenteras i dem. Jag kan uttrycka mina tankar spontant, mycket flytande och korrekt. Jag kan urskilja betydelsenyanser även i krångliga situationer.

”JAG STUDERAR GÄRNA SVENSKA MEN ÄR INTE NÖJD MED DET JAG KAN”

Motivation, attityder och färdigheter i svenska hos finska universitetsstudenter

Camilla Jauhojärvi-Koskelo och Åsa Palviainen

1 Inledning

I den studie som presenteras här undersöks vilka färdigheter finskspråkiga universitetsstudenter har i svenska och vilken syn de har på språket. Precis som alla finskspråkiga studenter på yrkeshögskolan (se Juurakko-Paavola i denna volym), går alla finskspråkiga universitetsstudenter en obligatorisk kurs¹ i svenska som leder till den s.k. *språkexamen för statsförvaltningen* (se vidare Juurakko-Paavola & Palviainen i denna volym, samt nedan). Vi har båda erfarenhet som svensklärare på dessa kurser och i samma veva som språklagen förnyades 2004 och språkraven för språkexamen konkretiserades (se Elsinen och Juurakko-Paavola 2006), noterade vi att studenternas färdigheter i svenska ganska snabbt verkade ha försämrats. Vid denna tidpunkt blev också provet i svenska i studentexamen på gymnasiet frivilligt och vi anade att detta skulle få negativa konsekvenser för färdighetsnivån i svenska när studenterna som valt att inte skriva provet kom till våra kurser på universitetet.

För att ”ta tempen” på situationen, genomförde vi under läsåret 2006–2007 en kartlägningsstudie vid Jyväskylä universitet.² Syftet med studien var att *fastställa hur pass bra studenternas svenska var då de inledde den obligatoriska kursen i svenska samt deras attityder till och motivation för att läsa svenska*. Totalt deltog 776 studenter från universitetets alla sju fakulteter i undersökningen som innebar att svara på en enkät samt att skriva en uppsats på svenska. Sjuttio uppsatser från var och en av de sju fakulteterna bedömdes för att avgöra studenternas färdighetsnivåer. Det är dessa 490 studenters skriftliga färdigheter samt deras åsikter som de återspeglas i enkätsvaren som skall analyseras närmare nedan.

1 Egentligen är det bara avläggandet av språkexamen för statsförvaltningen som är obligatorisk vilket gör att man i princip har rätt att bara gå upp på ett prov. En klar majoritet går dock kursen som leder till denna språkexamen.

2 Kartläggningen gjordes inom ramen för projektet SVE2JU (Svenska som andraspråk vid Jyväskylä universitet). Projektet ledes av Åsa Palviainen och har delfinansierats av Nordplus Språk (2006–2007) och Finlandssvenska kulturfonden (2009–2010).

2 Bakgrund

2.1 Allmänt om språkstudier vid universitet

Vid alla universitetsstudier i Finland ingår obligatoriska kurser i språk och kommunikation. De olika fakulteterna vid de 12 universiteten har stor frihet att bestämma omfattningen av dessa studier, så hur många studiepoäng som ska avläggas varierar därför stort såväl mellan som inom universiteten. Det finns dock en grundläggande struktur i universitetssystemet vad gäller de studier som ska genomföras av alla. Denna struktur består av kurs(er) i *modersmål* (finska för dem som gått i skola på finska, svenska för dem som gått i svensk skola), kurs i *andra inhemska språket* (svenska för den förstnämnda gruppen, finska för den andra) samt studier i *minst ett främmande språk* (vid vissa fakulteter kan kravet vara två främmande språk). Vid många av universiteten finns en särskild institution som ger kurserna (ofta kallat språkcenter) men undervisningen kan också förmedlas av andra enheter som verkar inom andra institutioner. Det finns stora variationer vad gäller utbud av språkkurser vid olika universitet, i synnerhet vad gäller främmande språk. Omfattningen mätt i obligatoriska studiepoäng kan återigen variera stort på ett nationellt plan, men en kvalificerad gissning är att det genomsnittliga antalet obligatoriska studiepoäng som studenter ska avlägga är 10 studiepoäng. Många väljer dock att läsa mer än de obligatoriska kurserna; vid dags dato läser ca 50 % av universitetets studenter i Jyväskylä frivilliga språkkurser, utöver de obligatoriska.³

Målet generellt med språk- och kommunikationskurserna är att ge studenterna sådan språkkunskap som de behöver för att kunna inhämta information för att förbättra, upprätthålla och utveckla sin yrkesfärdighet. Studierna i svenska är alltså en del av de språk- och kommunikationsstudier som ingår i alla högskoleexamina i Finland och beskrivs närmare nedan.

2.2 Svenskstudier vid universitet

I språkkunskapslagen (424/2003) bestäms att om högskoleexamen enligt lag och förordning är behörighetsvillkor för en statlig anställning, *krävs vid tvåspråkiga myndigheter att man har utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket* (6 § 1 mom.). Vid enspråkiga myndigheter krävs endast att man har nöjaktig förmåga att förstå det andra språket. För alla som avlägger universitetsexamina (liksom de som avlägger yrkeshögskoleexamina) ingår som examenskrav att man visar att man har de kunskaper i det andra språket (dvs. svenska för dem som gått i finskspråkig skola och finska för dem som fått sin skolutbildning på svenska) som krävs för en tjänst med högskoleexamen som behörighetsvillkor vid en tvåspråkig myndighet. I förordningen om universitetsexamina (794/2004)

3 Språkcenterchef Peppi Taalas, 31.10.2011, personlig kommunikation.

bestäms dessutom att studerande för högre eller lägre högskoleexamen ska visa sådana språkkunskaper som är nödvändiga med tanke på det egna området (6 §). Kurserna som arrangeras vid universiteten – och som leder fram till den s.k. *språkexamen för statsförvaltningen* – är därför inriktade på studerandenas specialområden. De språkkunskaper som krävs i högskoleexamen gäller alltid muntlig och skriftlig förmåga varför det är dessa som fokuseras på och som testas i avläggandet av språkexamen för statsförvaltningen. I högskoleexamensbetyget står om studenten har visat sig ha nöjaktig eller god förmåga i tal respektive skrift i svenska. Studenter som läser svenska som bi- eller huvudämne undantas från obligatoriet att gå kursen i svenska.⁴

Jyväskylä universitet, vid vilket undersökningen som presenteras här genomfördes, är ett finskspråkigt universitet med 15 000 studenter i Mellersta Finland. Universitetet har sju fakulteter: humanistisk, samhällsvetenskaplig, matematisk- och naturvetenskaplig, idrotts- och hälsovetenskaplig, pedagogisk, ekonomisk samt informationsteknologisk fakultet. Den obligatoriska kursen i svenska heter vid Jyväskylä universitet *Akademisk svenska* och skall tas av alla studenter som fått sin skolbildning på finska. Kursen ges av språkcentret, som är en separat institution inom universitetet⁵. Syftet med kursen är att studenten skall tillägna sig de kunskaper som krävs av statligt anställda vid tvåspråkiga myndigheter och som är nödvändiga med tanke på det egna området (424/2003). På kursen läser man t.ex. in sig på fackterminologin inom det område man studerar. Man skall också vid kursens avslutning kunna påvisa att man har kunskaper motsvarande nivå B1 i både tal och skrift, enligt Europarådets sexgradiga språkfärdighetsskala CEFR (se vidare Juurakko-Paavola & Palviainen i denna volym).

Hur många studiepoäng sådana språkkurser motsvarar, beror på fakultet och det ämne man läser. Vid Jyväskylä universitet skall t.ex. studenterna på den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten läsa minst 6 studiepoäng språk- och kommunikationskurser, varav två av dessa studiepoäng skall vara i svenska. Två studiepoäng innebär här 24 timmars kontaktundervisning. På ekonomiska fakulteten består svenskursen av 3 studiepoäng (36 kontaktundervisningstimmar) medan det totala omfånget språk- och kommunikationskurser uppgår till mellan 30 och 40 studiepoäng, beroende på det huvudämne man har. Ekonomistudenterna tar förutom kurserna i finska (dvs. det egna modersmålet) och svenska (det andra inhemska språket), kurser i minst två språk till, där engelska oftast är det ena. Det finns också i viss mån frivilliga kurser i svenska att ta för den som är intresserad.

4 Genomförda grundstudier i svenska ger automatiskt vitsordet nöjaktiga kunskaper i examensbetyget och genomförda ämnesstudier ger goda kunskaper.

5 Under läsåret 2006 – 2007 var fyra lärare heltidssysselsatta och 11 deltidssysselsatta med att undervisa på Akademisk svenska.

3 Forskningsfrågor

Det övergripande syftet med studien som presenteras här är att utreda hurdana kunskaper i svenska studenterna har när de påbörjar den obligatoriska kursen i svenska vid universitetet samt vilken inställning de har till att studera svenska. Färdigheter i och inställning till att studera svenska i relation till tidigare utbildning undersöks inte, då 98 % av studenterna hade gymnasieexamen. Forskningsfrågorna är de följande:

1. Hur bra svenska kan studenterna, baserat på CEFR-bedömningar av skrivna uppsatser, när de påbörjar den obligatoriska kursen i svenska? Finns det skillnader i språkfärdighet mellan
 - kvinnliga och manliga studenter?
 - studenter som studerar vid olika fakulteter?
2. Vilken motivation, baserat på ställningstaganden till ett antal påståenden, känner studenterna gentemot att studera svenska? Finns det några skillnader mellan
 - kvinnliga och manliga studenter?
 - studenter som studerar vid olika fakulteter?
 - studenter med olika färdighetsnivåer?

4 Data och metod

Enkäten som studenterna fyllde i samlades alltid in av en av oss i samband med introduktionstillfället på kursen Akademisk svenska. Enkäten var på finska och tvådelad. I den första delen ställdes bakgrundsfrågor med främst slutna svarsalternativ. Studenternas kön, födelseår, studieämne, geografisk hemvist (landskap), antal år man läst svenska i skolan, genomförd studentexamen inklusive betyg samt språkanvändningsvanor efterfrågades. I den andra delen fick studenten ta ställning till 19 påståenden som rörde motivation och attityder gentemot svenska som studenten fick skatta enligt en femgradig Likert-skala: *instämmer inte alls* – *instämmer inte helt* – *vet inte* – *instämmer delvis* – *instämmer helt* (dessa fem svarsmöjligheter har i analyserna nedan reducerats till tre: *instämmer*, *instämmer inte*, samt *vet inte*). I denna studie kommer 11 av de ursprungliga 19 påståendena analyseras och dessa kommer att korreleras med *kön*, *fakultetstillhörighet* samt *färdighetsnivå* (se nedan). I korrelationsanalyserna användes Pearson Chi-Square. I redogörelserna nedan har alla samband som nämns som signifikanta, ett p-värde på <0.01. Det bör noteras att vi använt de statistiska analyserna främst för att *beskriva* våra data snarare än att *förklara* dem.⁶

6 Att utreda orsak och verkan eller att finna den starkast förklarande variabeln, hade krävt noggrannare kontroll av bakgrundsfaktorer vid datainsamlingen och delvis andra statistiska metoder (för loglineär analys, se Nordqvist Palviainen & Jauhojärvi-Koskelo 2009).

För att avgöra färdighetsnivå, fick studenterna vid det andra kurstillfället skriva en kortare uppsats (ca 150 ord) på svenska på ämnet *Universitetets ljusa och mörka sidor*. Totalt 666 uppsatser samlades in och 490 av dessa (70 uppsatser från var och en av universitetets sju fakulteter) bedömdes av tre olika erfarna svensklärare utifrån CEFR-skalan. Interreliabiliteten var ganska hög (Cronbach's Alpha 0,834). Bedömningsprocessen beskrivs mer i detalj i Palviainen (2010).

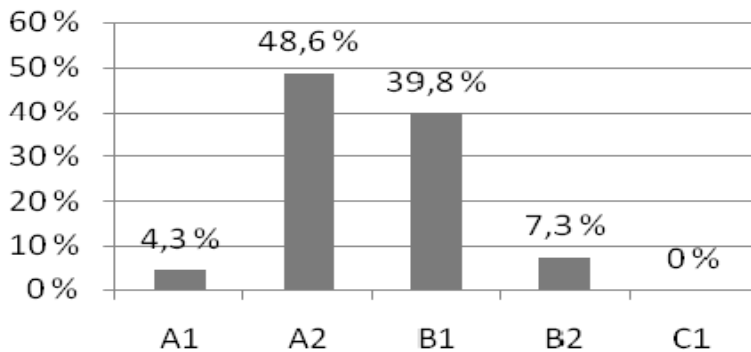
I studien som presenteras här är det de 490 studenter vars uppsatser bedömts, som är i fokus. Medianåldern bland dem var 24 år och 64 % var kvinnor (vilket speglar könsfördelningen på universitetet som helhet). Drygt 98 % av studenterna hade gymnasieexamen och av dessa hade 98 % skrivit provet i svenska i studentexamen. Sett till studiebakgrund, och till skillnad från vad som är fallet vid yrkeshögskolan (se Juurakko-Paavola i denna volym), är det alltså en mycket homogen grupp som studeras.

5 Resultat

5.1 Färdigheter i svenska

5.1.1 Lärares CEFR-bedömningar

Resultatet av uppsatsbedömningarna ger vid handen att över hälften av studenterna vid kursstart befinner sig på en färdighetsnivå i skriven svenska som är *lägre* än den som krävs för avläggande av språkexamen för statsförvaltningen (lägst nivå B1). Figur 1 visar att 52,9 % av uppsatserna är bedömda som motsvarande färdighetsnivåerna A1 och A2, medan övriga når upp till B1 eller B2. Ingen av uppsatserna bedömdes motsvara nivå C1. I tabell 1 finns exempel på texter som representerar de olika nivåerna.

Figur 1. Skriftliga färdigheter i svenska, enligt procentuella fördelningar, vid inledningen av den obligatoriska kursen i svenska: Studentuppsatser (N=490) bedömda enligt CEFR-nivåer

Resultaten korrelerade med kön så att kvinnliga studenter bedömdes ha bättre färdigheter än män.⁷ Över hälften (55 %) av de kvinnliga studenterna bedömdes ha färdigheter motsvarande nivå B1 eller B2, medan motsvarande andel för manliga studenter var ca en tredjedel (34 %). Vidare skiljde sig studenterna vid IT-fakulteten från övriga fakulteter: endast 14 % av IT-studenterna befanns vara på nivå B1 eller B2 medan motsvarande siffra för de sex övriga fakulteterna var 53 %. Det bör påpekas att könsfördelningarna vid de olika fakulteterna skiljde sig åt, så att 83 % av studenterna vid IT-fakulteten var män medan andelen män vid pedagogiska fakulteten endast var 14 %. En närmare granskning av relationerna mellan färdigheter, kön och fakultet⁸ visar därför att könsskillnaderna endast är statistiskt signifikanta för den samhällsvetenskapliga respektive den ekonomiska fakulteten. Vid dessa två fakulteter presterade de kvinnliga studenterna klart bättre än de manliga studenterna, medan könsskillnaderna inte var noterbara vid de övriga fakulteterna. Man bör därför vara något försiktig med att dra slutsatser om färdighetsnivåer kontra kön vad gäller universitetsstudenter.

Trots att målet för studierna i svenska på gymnasiet är nivå B1 (jfr. Juurakko-Paavola & Palviainen i denna volym), är det alltså klart att en hög andel av studenterna inte har sådana skriftliga färdigheter i svenska när de påbörjar den obligatoriska kursen vid universitetet. Med tanke på att kursen är såpass kort är det en stor utmaning för såväl studenten själv som läraren att utveckla kunskaperna tillräckligt mycket för att studenten vid kursens slut skall kunna avlägga språkexamen, där färdigheter motsvarande B1 krävs. Detta gäller i synnerhet manliga studenter vid vissa fakulteter (jfr. ovan) samt generellt studenter vid IT-fakulteten. Denna problematiska situation diskuteras mer ingående i Palviainen (2010).

7 Pearson $\chi^2=38.363$, $df=3$, $p=0.000$

8 Multinominell logistisk regressionsmodell och *likelihood ratio test* applicerades för att utröna korrelationer och effekter (se Palviainen 2010).

Tabell 1. Exempel på studentuppsatser på olika CEFR-nivåer

<p><i>A1</i></p> <p><i>Den mörkaa sider med här livet är, at man har lite pengor, eftersom du kan inte arbeta och studiera engong så bra. Det er möligt, men svår. Du har din studiertort (?), men det är bara lite.</i></p> <p><i>I din fritiden, måste du göra hemnskrivor, eller arbetet, eller nogåning.</i></p> <p><i>Den ljusa sidor, din tid er din tid, kan du göra vad du vill. Ingen personen kan...</i></p> <p><i>Kanske den bästa sider er det mat du kan köpa på universitetets cafe.</i></p>	<p><i>A2</i></p> <p><i>Jag tycker att vara en student är en sak för mig. Jag kan sova i morgon och festa i natten. Livet är fri och det är den bästa sidor i universitetetslivet. Nu måste jag säga att jag tycker på studera och lära mig nya saker. Så den frighet inte är den enast ljusa sidor för mig.</i></p> <p><i>Studenter har inte mycket pengor i back fickan, speciellt om man inte ha en jobba, men det är en priset på vara fri. Mörka sidor är inte så stranga och ljusa sidor alltid vinner.</i></p>
<p><i>B1</i></p> <p><i>Jag har studerat i ett år på universitetet nu. Jag tycker att förra år var kanske det bästa år i mitt liv.</i></p> <p><i>När jag första gången kom i Jyväskylä visste jag ingenting om hur ska jag plugga på universitet. Lyckligtvis fått jag flera nya kompisar. allt var ganska lätt. Jag har den mening, att kompisar är den viktigaste saken. Det är också viktigt, att man kan studera som man vill. Jag behöver mycket tid eftersom jag arbetar och spelar fotboll.</i></p> <p><i>Det finns bara några mörka sidor som jag vet. Det är ganska tråkigt att man också måste arbeta. Jag tycker att jag kan inte köpa mat och betala allt om jag inte har ett job. Ibland känns prov och läxor tråkigt, men lyckligtvis är allt verkligen fritt.</i></p>	<p><i>B2</i></p> <p><i>Jag har studerat på universitetet i nio år och jag har tyckt väldigt mycket om att studera här. Man har frihet att studera då man vill och det är inte obligatoriskt att delta i föreläsningar eller i lektioner. Man kan välja sina kurser ganska fritt och studera kurser som man är intresserad av. Jag blir färdig i nästa år och jag tror att jag har en bra chans att få ett bra jobb, eftersom jag har universitetsutbildningen.</i></p> <p><i>Men det finns också den mörka sidan i universitetet. Om man är en student, då har man mycket lite pengar och det kan vara svårt. Det finns också ingen som säger att du måste studera. Friheten kan bli ett problem om man inte har en bra motivation(?) att studera. Det finns också branscher, där det är svårt att få ett jobb även om man har en examen från universitetet.</i></p>

5.1.2 Studenternas subjektiva uppfattningar av färdigheter

I kartlägningsprojektet ingick inte att studenterna skulle göra självbedömning av färdigheterna enligt CEFR-skalan. Däremot rör två av påståendena i enkätens attityd- och motivationsdel vilka *uppfattningar man har om de egna färdigheterna*. De uppfattningar som en viss individ har är kontextuella och påverkas av tidigare erfarenheter (t.ex. från skoltiden) och är också personliga, kognitiva och kontextuella (se t.ex. Kalaja & Barcelos 2003, Barcelos & Kalaja u.u.). Laine och Pihko (1991) talar om den språkliga jaguppfattningen som den information, de uppfattningar, förhoppningar och antaganden som inläraren har om sig själv som språkinlärare. Denna kan vara både positiv och negativ till sin karaktär och den förändras också mycket långsamt, i synnerhet om den språkliga jaguppfattning man har etablerats tidigt (Barcelos & Kalaja u.u.).

De två påståendena som undersöks och som rör den språkliga jaguppfattningen är:

1. *Jag tycker att mina svenskenskaper är bra.*
2. *Jag är nöjd med mina kunskaper i svenska.*

Som framgår av tabell 2, var det bara 16 % av studenterna som instämde i påståendet ”*Jag tycker att mina svenskenskaper är bra*”. Kvinnorna ansåg i högre grad än männen att de har bra kunskaper i svenska (20 % respektive 8 %) och de på högre färdighetsnivå ansåg i högre grad att de hade bra kunskaper. Intressant nog finns inga skillnader på fakultetsnivå. Vad gäller huruvida studenterna var nöjda med det de kan, var de även här återhållsamma. Endast 15 % av studenterna instämde i påståendet ”*Jag är nöjd med mina kunskaper i svenska*” (påstående 2 ovan). Det finns en viss koppling mellan färdighetsnivå och hur man svarat – endast 9,5 % av dem på nivå A1 uttryckte att de var nöjda med kunskaperna – men även bland dem som bedömts ha kunskaper motsvarande B2 uttryckte bara 39 % att de var nöjda med det de kan. Fakultetstillhörighet har däremot inte någon betydelse för hur man förhållit sig till de två påståendena ovan.

Tabell 2. Fördelningen av svar på påstående 1. *Jag tycker att mina svenskenskaper är bra* enligt färdighetsnivå

		instämmer		instämmer inte		vet inte		Totalt	
		Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Färdighets- nivå	A1	1	4,8	18	85,7	2	9,5	21	100
	A2	17	7,1	173	72,7	48	20,2	238	100
	B1	45	23,1	92	47,2	58	29,7	195	100
	B2	14	38,9	10	27,8	12	33,3	36	100
Totalt		77	15,7	293	59,8	120	24,5	490	100

Man kan alltså konstatera att majoriteten av studenterna är ganska självkritiska gällande de egna kunskaperna i svenska. Man anser dels att färdigheterna i svenska inte är bra och dels att man inte är nöjd med det man kan. Vidare kan vi se att det finns en viss koppling mellan färdighetsnivå (så som den bedömts av de tre lärarna) och självuppfattningen man har om färdigheterna.

Det är dock vanskligt att analysera en individs uppfattningar. Som nämnades tidigare är uppfattningar i högsta grad personliga och kontextuella. Vad menas t.ex. med "bra kunskaper i svenska" och hur har man tolkat det? Är det vad man fått förmedlat genom resultat i studentexamen eller av en lärare? Eller något annat? Likaså är "nöjd" (jfr. påstående 2) ett relativt begrepp: En student kan ha mycket svaga färdigheter och ändå vara nöjd med det liksom en student kan vara omvittnad duktig på språket men ändå inte själv vara nöjd. Detta är beroende bl.a. av den självkänsla och de ambitioner man har i språkinläringen och detta är svårt för forskaren att komma åt. Att inte vara nöjd med det man kan innebära ändå på något plan att man har drömmar och önskemål om ens språkkunskap och strävar efter en nivå som han oftast själv har satt upp.

5.2 Inställningen till att studera svenska

I denna del analyseras studenternas motivation och inställning gentemot svenska. Studenterna tog i enkäten ställning till 19 olika påståenden och här skall nio av dessa analyseras närmare. Analysen är uppdelad enligt fyra teman som bygger på Kantelinens (2004) motivationskategoriseringar: *personligt intresse för att studera svenska*, *motivation relaterad till arbetsliv*, *kommunikationsbetonad integrativ orientering*, samt *motivation relaterad till kulturmöten*. Dessutom undersöks påståendet *lärarens inverkan på studiemotivationen*.

5.2.1 Personligt intresse för att studera svenska

Den första gruppen påståenden som undersöks är sådana som rör *personligt intresse för att studera svenska*. Dessa påståenden har att göra med studentens inställning till, och vilja för, att studera svenska och eventuell önskan att studera svenska även efter och utanför den obligatoriska undervisningen (Kantelin 2004). Fyra påståenden undersöktes (se 3–6 nedan), varav påståendena 3–5 närmast gäller den inställning man har till att använda och studera svenska medan påstående 6 har att göra med vilket intresse man har att använda svenska utanför skolmiljön.

3. *Om jag hade haft möjlighet att välja hade jag inte läst svenska alls.*
4. *Jag studerar gärna svenska.*
5. *Det är roligt att tala svenska.*

6. *Jag söker alla möjliga tillfällen att öva svenska på fritiden.*

På påståendet ”*Om jag hade haft möjlighet att välja hade jag inte läst svenska alls*” (påstående 3 ovan) svarade nära 70 % att de inte instämde i det.⁹ Med andra ord hade en klar majoritet troligen läst svenska även om det inte hade varit obligatoriskt i skolan. Detta kan ställas i kontrast till 16 % som instämde i påståendet¹⁰, och alltså antagligen inte hade valt att läsa svenska om möjligheten funnits. Såväl fakultetstillhörighet, kön som färdighetsnivå hade betydelse för hur man svarat. Studenterna vid hälso- och idrottsvetenskapliga, ekonomiska samt pedagogiska fakulteten var mest positiva (nära 80 % av studenterna på dessa tre fakulteter hade sannolikt läst svenska även om det inte varit obligatoriskt). Motsvarande siffra för studenterna vid IT-fakulteten var 34 %. Vidare var kvinnliga studenter mer positivt inställda till att läsa svenska än manliga studenter och de som hade bättre kunskaper visade också mer intresse. Nära 90 % av dem på nivå B2 hade sannolikt läst svenska i skolan även om det hade varit frivilligt medan 43 % av dem på nivå A1 antagligen hade gjort det. Värt att notera är ändå att denna senare siffra är ganska hög. Även bland dem med mycket svaga kunskaper i svenska var intresset för att läsa svenska alltså relativt stort.

Vad gäller påståendet ”*Jag studerar gärna svenska*” (påstående 4 ovan), instämde drygt 60 % helt eller delvis i det medan andelen som svarat att de inte gärna läser svenska var 20 %. För detta påstående hade såväl fakultetstillhörighet, kön som färdighetsnivå betydelse och resultaten går helt i linje med dem för påstående 3 ovan. Med andra ord var studenterna vid hälso- och idrottsvetenskapliga, ekonomiska samt pedagogiska fakulteten de mest positiva (drygt 70 % instämde i att de gärna läser svenska) medan studenterna vid IT-fakulteten var mest negativa (endast 33 % svarade att de gärna studerar svenska). På samma sätt var de kvinnliga studenterna klart mer motiverade än de manliga (70 % respektive 48 % instämde i påståendet). Kanske inte helt förvånande är de studenter som bedömts vara på högre färdighetsnivå mer positiva än de med sämre färdigheter: Knappt 90 % av de på nivå B2 instämde i påståendet medan endast 24 % av dem på nivå A1 instämde i att de gärna studerade svenska.

Nära hälften av alla informanter tyckte om att tala svenska, dvs. instämde i påståendet ”*Det är roligt att tala svenska*” (påstående 5 ovan), medan en fjärdedel inte gjorde det. Det bör påpekas här att det är svårt, om inte omöjligt, att avgöra hur informanterna tolkat detta påstående. Det finns åtminstone två möjliga tolkningar, där den ena har betoningen på att det är roligt att *tala* svenska (i motsats till att skriva) och den andra att det är roligt att tala *svenska* (i motsats t.ex. till engelska). Tyvärr kan inte dessa data svara på hur det har tolkats. Klart är ändå att ett instämmande i påståendet pekar på en positiv inställning till att använda svenska medan ett icke-instämmande inte nöd-

9 Med *instämmer inte* menas att man antingen svarat *instämmer inte alls* eller *instämmer inte helt*.

10 Svaren har varit antingen *instämmer delvis* eller *instämmer helt*.

vändigtvis betyder att man är negativt inställd. Det kan t.ex. vara så att man inte har något emot svenskan i sig, men att man tycker det är jobbigt att *tala*.

Vid det här laget, med tanke på resultaten som presenterats ovan, är det knappt överraskande att alla bakgrundsvariabler – fakultetstillhörighet, kön och färdighetsnivå – även här hade betydelse för hur man har svarat på påståendet. Alltså var studenterna vid IT-fakulteten minst roade av att tala svenska (endast 19 % instämde i påståendet). Studenterna vid den humanistiska fakulteten och den pedagogiska fakulteten var mest positivt inställda till att tala svenska (drygt 60 %). Vidare gillade kvinnor i högre grad (57 %) än männen (38 %) att tala svenska och drygt 60 % av dem på nivåerna B1 eller B2 tyckte att det är roligt att tala svenska. Endast 24 % av dem med färdigheter motsvarande nivå A1 instämde i påståendet.

Till skillnad från ovanstående påståenden, vars svar pekar på en generellt sett positiv inställning till svenska – och där alla bakgrundsvariabler spelar en roll – så visar analysen av svaren till påstående 6 att studenterna visar ett ganska lågt intresse för att självmant öva svenska utanför skolan. Endast 6,5 % av studenterna instämde i påståendet "Jag söker alla möjliga tillfällen att öva svenska på fritiden" medan hela 87 % svarade att de inte gör det. Hur man har svarat på detta korrelerade bara med en av bakgrundsvariablerna, nämligen färdighetsnivå. De som bedömts ha bättre färdigheter i svenska sökte i allmänhet fler möjligheter till övning på fritiden medan inte någon av dem på färdighetsnivå A1 instämde i detta påstående. Om det sedan är kunskaperna i sig som gör att de duktigare studenterna söker övning utanför skolan, eller om det är för att de övat på fritiden som gör att de har blivit bra på svenska, är svårt att svara på. Samtidigt kan vi konstatera att även studenter som har svenska som huvud- eller biämne och skall bli svensklärare inte heller alltid söker möjligheter att använda och lära sig svenska utanför svensklektionerna (Kalaja, Alanen, Palviainen & Dufva 2011).

5.2.2 Motivation relaterad till arbetsliv

Att känna att man har konkret och instrumentell nytta av att läsa ett visst språk, kan öka motivationen. Med tanke på att studenterna står på randen till yrkeslivet är det möjligt att vetskapen om att svenska kan behövas när man söker jobb och är ute i arbetslivet gör att det känns meningsfullt att lära sig svenska. Kursen de går, Akademisk svenska, är ju också utformad så att man bl.a. lär sig vokabulär som rör området man kommer att arbeta med i framtiden. I enkäten fanns två påståenden som rörde detta specifikt:

7. *Att studera svenska är viktigt för mig för det kan hjälpa mig i mitt kommande yrke.*
8. *Jag vill lära mig svenska för att många arbetsgivare efterfrågar svensk kunskaper.*

Resultaten visar att drygt hälften, 57 %, av studenterna tyckte att det är viktigt att studera svenska för att det skulle kunna hjälpa dem i kommande arbetsliv (påstående 7). Samtidigt svarade en fjärdedel av studenterna att de inte höll med om detta. Man kan se att det är av betydelse vid vilken fakultet studenterna läste: Ca 70 % av humanisterna, idrotts- och hälsovetarna samt ekonomerna instämde i påståendet medan endast 26 % av studenterna vid IT-fakulteten gjorde det. Förutom fakultetstillhörighet, fanns det också statistiskt signifikanta samband med kön respektive färdighetsnivå. Återigen hade kvinnor en mer positiv inställning än män (68 % respektive 38 % instämde i påståendet) liksom studenter på färdighetsnivå B2 (86 % av dem instämde i påståendet, att jämföras med 33 % på A1).

Påståendena 7 och 8 kan tyckas representera två sidor av samma mynt, men i själva verket tar man i det första påståendet ställning till huruvida studierna är viktiga *för mig som enskild individ och hur jag fungerar med språket i arbetet* medan det andra påståendet snarare rör vad man tror att *arbetsgivaren* efterfrågar. Det är en intressant skillnad.

Det finns ett fåtal studier som kartlagt vilka språkkunskaper arbetsgivarna faktiskt efterfrågar i Finland och inom t.ex. företagsvärlden anser man att svenska är ett viktigt kriterium vid rekrytering (Meriläinen 2004, EK 2005, EK 2010, se även Karjalainen & Lehtonen 2005). Borenus och Renvall (2005) fann att svenskkunskaper efterfrågades i synnerhet inom handel, industri, IT samt administration och förvaltning. Detta påstående om arbetsgivares potentiella språkkrav är också intressant att undersöka eftersom Akademisk svenska leder till statsexamen för statsförvaltningen som krävs för arbete vid tvåspråkiga myndigheter. Tänker man sig jobb inom statliga myndigheter behöver man alltså i allra högsta grad kunna påvisa svenskkunskaper (se t.ex. Juurakko-Paavola & Palviainen i denna volym, Palviainen 2011a).

Frågan är då hur pass medvetna studenterna är om kraven på arbetsmarknaden. Det visar sig att en majoritet av studenterna vill lära sig svenska för att arbetsgivarna efterfrågar det. Nära 63 % instämde i påstående 8 medan knappt 21 % inte gjorde det. Liksom med föregående påstående, fanns det signifikanta samband med såväl fakultetstillhörighet, som kön och färdighetsnivå (se tabeller 3 a – c).

Tabell 3a. Fördelningen av svar på påstående 8. Jag vill lära mig svenska för att många arbetsgivare efterfrågar svenskkunskaper, enligt fakultetstillhörighet

		instämmer		instämmer inte		vet inte		Totalt	
		Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Fakultet	Humanistisk	59	84,3	6	8,6	5	7,1	70	100
	Samhälls- vetenskaplig	49	70	13	18,6	8	11,4	70	100

	Matematisk-naturvetenskaplig	33	47,1	23	32,9	14	20	70	100
	Idrotts- och hälsovetenskaplig	43	61,4	11	15,7	16	22,9	70	100
	Pedagogisk	42	60	17	24,3	11	15,7	70	100
	Ekonomisk	56	80	5	7,1	9	12,9	70	100
	Informations-teknologisk	26	37,1	27	38,6	17	24,3	70	100
Totalt		308	62,9	102	20,8	80	16,3	490	100

Tabell 3b. Fördelningen av svar på påståendet 8. Jag vill lära mig svenska för att många arbetsgivare efterfrågar svenskkunskaper, enligt kön

		instämmer		instämmer inte		vet inte		Totalt	
		Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Kön	Kvinnor	227	72,8	43	13,8	42	13,5	312	100
	Män	81	45,5	59	33,1	38	21,3	178	100
Totalt		308	62,9	102	20,8	80	16,3	490	100

Tabell 3c. Fördelningen av svar på påståendet 8. Jag vill lära mig svenska för att många arbetsgivare efterfrågar svenskkunskaper, enligt färdighetsnivå

		instämmer		instämmer inte		vet inte		Totalt	
		Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Betyg	A1	8	38,1	9	42,9	4	19	21	100
	A2	130	54,6	59	24,8	49	20,6	238	100
	B1	140	71,8	31	15,9	24	12,3	195	100
	B2	30	83,3	3	8,3	3	8,3	36	100
Totalt		308	62,9	102	20,8	80	16,3	490	100

Vad gäller fakultetstillhörighet finns det ganska intressanta mönster (tabell 3a). De som är allra mest orienterade mot arbetsgivarkraven är, i tur och ordning, studenter vid humanistisk, ekonomisk samt samhällsvetenskaplig fakultet. Varför humanisterna i så hög grad instämmer i påståendet (jämfört med de andra fakulteterna) har vi faktiskt inget bra svar på, mer än att de kanske rent allmänt har ett större intresse för språk (jfr. Elsinen 2000) och/eller kommer att arbeta inom områden där språkkunskaper är en merit. Att ekonomistudenter ligger högt förvånar däremot knappast, med tanke på att de i hög grad kommer att ha arbetsuppgifter som kräver språkkunskaper (jfr. kartlägningsstudierna av näringslivet ovan).

Intressant är sedan att 70 % av studenterna vid samhällsvetenskaplig fakultet svarat att de instämmer i påståendet. När det gällde *personligt intresse för att studera svenska* liksom påstående 7 ovan "Att studera svenska är viktigt för mig för det kan hjälpa mig i mitt kommande yrke" uttryckte de nämligen ingen större motivation för svenska. Sannolikt är det just vetskapen om att statliga myndigheter – där många av dessa studenter sannolikt kommer att arbeta – kräver svenskkunskaper som gör att studenterna ser arbetsgivarkrav som en viktig motivationsfaktor för att lära sig svenska. Mönstret för studenterna vid idrotts- och hälsovetenskapliga fakulteten är det motsatta: de visade stort personligt intresse för att studera svenska, och tänkte sig att de kommer ha nytta av svenska i yrkeslivet, medan arbetsgivarkrav tycks vara en mindre stark drivkraft.

Även om en tredjedel av studenterna vid IT-fakulteten och nära hälften av studenterna vid matematisk-naturvetenskaplig fakultet instämde i påståendet, var det klart fler av dem, jämfört med de andra fakulteterna, som *inte* instämde i påståendet. Detta kan betyda antingen att eventuella språkrav från arbetsgivare inte är en motivationsfaktor för dem eller att de helt enkelt inte tror att arbetsgivare efterfrågar svenskkunskaper inom deras fackområden. Engelskan dominerar t.ex. inom IT-branchen, varför man kanske tänker sig att arbetsgivarna vill att man skall vara bra på engelska snarare än svenska. I uppsatsen, med rubriken *Universitetslivets ljusa och mörka sidor*, uttrycker en IT-student detta explicit:

Jag tänker att det är en dålig idea på studera svenska i hela Finland. Om man boks i något placet som lives ingen svenskar man behöver inte svenska. All svenskor spöker eller dom skulle spöka engelska. I speciel arbete som datatekniker man spöker engelska och alla ord är från det språget. En stor problem är det alla måste läsa svenska. Om svenska varit obligatorisk språk vill man läse det mer. Det var fem år sedan, när jag har läsa svenska och jag måste säga det jag har förglömt alla!

För studenterna vid IT-fakulteten gäller också att männen är klart fler än kvinnorna (81 % vs. 19 %) och att de befanns vara generellt sett på en klart lägre CEFR-nivå än studenterna vid övriga fakulteter (86 % av studenterna hade färdigheter motsvarande nivå A1 eller A2).

Som kan ses i tabell 3b och c ovan, spelar såväl kön som färdighetsnivå roll för hur man svarat men dessas inbördes relationer är inte klara. Med andra ord, vilket är viktigast för hur man svarat: att man är man, IT-studerande, eller att man är dålig på svenska?

5.2.3 Kommunikationsbetonad integrativ orientering

En drivkraft, och ett mål, som en inlärare kan ha, är att kunna använda svenska för att få kontakt med och kommunicera med svenskspråkiga personer och fungera i svenskspråkiga områden i olika typer av situationer. I enkäten finns ett påstående som pekar på om man har denna *kommunikationsbetonade integrativa orientering*:

9. *Att studera svenska är viktigt för mig, för med hjälp av språket kan jag fungera tillsammans med svenskspråkiga personer.*

Femtiofem procent av studenterna instämde i påståendet, medan 30 % inte höll med om detta. Med andra ord tyckte något mer än hälften att det är viktigt att studera svenska för att kunna fungera tillsammans med svenskspråkiga personer. Kvinnor och studenter med goda färdigheter i svenska instämde i högre grad än män respektive studenter med sämre färdigheter i detta. Dessa samband var statistiskt signifikanta, liksom även med fakultetstillhörighet. Två fakulteter sticker ut när det gäller hur man svarat: vid idrotts- och hälsovetenskapliga fakulteten svarade 80 % att de instämmer i påståendet, medan endast 26 % av studenterna vid IT-fakulteten gjorde det (se tabell 4). Som redan konstaterats ovan uppvisar studenterna vid idrotts- och hälsovetenskapliga fakulteten ett *personligt intresse för att studera svenska*. Varför intresset är såpass stort vid denna fakultet vet vi inte säkert, men klart är att studenterna som studerar idrottsvetenskapliga ämnen ofta har erfarenhet av internationella kontakter, utbyten och tävlingsverksamhet, inte sällan i de andra nordiska länderna. Idrotts- och hälsovetenskapliga fakulteten vid Jyväskylä universitet är också den enda i sin karaktär i Finland och det finns en egen intagningskvot för studenter med svenska som modersmål. Det är med andra ord sannolikt att de mött svenskspråkiga kurskamrater på universitetet.

Tabell 4. Fördelningen av svar på påstående 9. Att studera svenska är viktigt för mig, för med hjälp av språket kan jag fungera tillsammans med svenskspråkiga personer, enligt fakultetstillhörighet

		instämmer		instämmer inte		vet inte		Totalt	
		Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Fakultet	Humanistisk	43	61,4	18	25,7	9	12,9	70	100
	Samhälls- vetenskaplig	37	52,9	26	37,1	7	10	70	100
	Matematisk- naturveten- skaplig	33	47,1	21	30	16	22,9	70	100
	Idrotts- och hälsoveten- skaplig	56	80	9	12,9	5	7,1	70	100
	Pedagogisk	37	52,9	21	30	12	17,1	70	100
	Ekonomisk	45	64,3	18	25,7	7	10	70	100
	Informations- teknologisk	18	25,7	33	47,1	19	27,1	70	100
Totalt		269	54,9	146	29,8	75	15,3	490	100

5.2.4 Motivation relaterad till kulturmöten

Om orienteringen som behandlades i ovanstående avsnitt har att göra med att man kan använda språket som kommunikativt verktyg i mötet med svenskspråkiga, så handlar *motivation relaterad till kulturmöten* om en drivkraft och ett intresse att få tillgång till och lära känna finlandssvenskt och/eller sverigesvenskt vardagsliv och dess kultur. Påstående 10 nedan handlar om viljan att lära känna svenskspråkiga.

10. Jag vill lära känna personer som har svenska som modersmål.

Drygt hälften, 54 %, av studenterna instämde i detta påstående och kvinnor instämde i högre grad än män i påståendet (60 % vs. 43 %). Kön var för övrigt den enda bakgrundsvariabel som korrelerade med hur man svarat. Det mest intressanta är ändå att nästan en tredjedel (30 %) svarat att de inte vet om de vill lära känna personer med svenska som modersmål.

Ett viktigt mål i läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen och gymnasiet är att man lär känna finlandssvensk och sverigesvensk kultur och att väcka nyfikenheten och intresset för dessa (se Juurakko-Paavola och Palviainen i denna volym). Signalerar dessa siffror möjligen ett ointresse för

svenskspråkiga och den kultur de representerar, trots intentionerna i läroplanerna? Det är också värt att notera att även studerandena vid den grundläggande yrkesutbildningen (Kantelinen i denna volym) och vid yrkeshögskolorna (Juurakko-Paavola i denna volym) visade det lägsta intresset just gällande kulturmöten.

5.2.5 Lärarens inverkan på studiemotivationen

Inläring sker aldrig i ett vakuum och i klassrumskontexter spelar läraren ofta en central roll. Lärarens betydelse för en elevs inläring och motivation kan dock skilja mellan olika individer och en lärarens sätt att vara, agera och undervisa kan påverka motivationen positivt såväl som negativt. I enkäten inbegrip ett påstående som rörde tidigare lärarens inverkan på inläring och studiemotivation (påstående 11 nedan).

11. *Mina tidigare lärare har påverkat min inläring och studiemotivation positivt.*

Hälften av alla informanter instämde i detta påstående medan en fjärdedel inte gjorde det.¹¹ För hälften av studenterna har lärare uppenbarligen haft en viktig och uppmuntrande roll. Intervjuer med elever från gymnasieskolor där eleverna är bra på svenska och motiverade att lära sig (Green-Vänttinen, Korkman & Lehti-Eklund 2010) visar just på lärarens viktiga roll. Däremot är det vanligare att tolka vad svaret "instämmer inte" står för. Betyder det att läraren för dessa individer inte har haft någon avgörande betydelse för inläring och motivation generellt (dvs. varken positivt eller negativt), eller är "instämmer inte" snarare ett uttryck för *negativa* erfarenheter? I själva verket kan en lärare man upplevt som dålig inverka negativt på inläring och motivation på samma sätt som en god lärare kan inverka positivt (Elsinen 2000).

Till skillnad från många av de motivationsfaktorer vi undersökt ovan, har fakultetstillhörighet ingen betydelse för hur man svarat. Däremot finns det samband mellan kön och hur man svarat samt färdighetsnivå. Kvinnor tycker i högre grad än män att deras tidigare lärare har påverkat deras inläring och studiemotivation positivt (57 % respektive 40 % instämde i påståendet) och drygt 60 % av dem på färdighetsnivå B1 eller B2 instämde i påståendet, medan motsvarande siffra hos dem på färdighetsnivå A1 var 35 %. I vilken mån bra lärare medverkat till att färdigheterna blivit goda hos den förra gruppen och om mindre bra erfarenheter påverkat inläringen negativt i den senare gruppen kan vi bara spekulera i. Sannolikt är det många faktorer som spelar in på inläringen, varav egenskaper hos en lärare och dennes undervisningsmetoder är en.

11 Det bör påpekas att påståendet här inte specifikt nämner *svensklärares* inverkan på inläringen och studiemotivationen i *svenska*. Då enkäterna samlades in på en kurs i svenska och alla övriga påståenden gäller svenska, tror vi ändå att studenterna också har förknippat detta påstående med svensklärare.

Med tanke på att Akademisk svenska kanske är den enda svenskkursen som universitetsstudenterna deltar i efter gymnasiet, är det viktigt för lärarna på kursen att inse vilken betydelse deras insats har. Elsinen (2000) konstaterar att detta i synnerhet gäller språklärare för vuxenstuderande inom särskilda fackområden.

6 Diskussion

Av denna studie framgår att studenterna vid inledningen av studierna i svenska som ska leda fram till språkexamen för statsförvaltningen, generellt sett har svaga färdigheter i svenska: Drygt hälften av studenterna befann sig under CEFR-nivå B1. Vidare kunde vi se att det fanns skillnader mellan fakulteter så att i synnerhet studenter vid IT-fakulteten visade mycket svaga färdigheter medan t.ex. samhällsvetare och pedagogikstudenter hade förhållandevis starka färdigheter. En analys av könsskillnader visade att kvinnliga studenter generellt visade sig ha bättre färdigheter i svenska än manliga studenter och det här är en tendens man kan spåra långt ner i åldrarna (se Tuokko i denna volym för högstadieelevers färdigheter i svenska ur ett könsperspektiv). Samtidigt bör man vara försiktig med generaliseringar då skillnaderna främst gällde två av de undersökta fakulteterna – samhällsvetenskaplig samt ekonomisk fakultet – medan det inte fanns en signifikant skillnad mellan könen vid de övriga fakulteterna. Då man diskuterar könsskillnader i relation till hur bra man kan svenska bör man alltså akta sig för allt för svepande generaliseringar, åtminstone vad gäller högutbildade individer.

Studenterna själva är kritiska vad gäller deras egna kunskaper: endast runt 15 % tycker att de har bra kunskaper i svenska och är nöjda med det de kan. Frågan är om detta är uttryck för en känsla att man inte har uppnått – upplevda eller faktiska – krav som ställts. Eller är det så att man önskar att man hade haft större möjligheter att utveckla sina kunskaper i svenska än vad man haft under skoltiden?

Även om denna studie är begränsad till ett (1) universitet med knappa 500 deltagare är ändå den generellt sett svaga kunskapsnivån hos dessa studenter en viktig larmsignal. Många av dessa studenter tillhör just den grupp som kommer att arbeta i statens tjänst vid olika myndigheter där man kommer behöva ge service på svenska till medborgare. Många studenter kommer i framtiden ha chefspositioner, arbeta som sakkunniga och vara internationellt verksamma. Såväl lärare som studenterna själva står inför en tuff uppgift att införa ramen för en kurs – som ofta inte är längre än 24 kontaktundervisningstimmar och där grupperna är stora – försöka förbättra färdigheterna så mycket som skulle behövas för att nå nivån B1. Denna problematiska situation har redan tidigare diskuterats av t.ex. Niemi (2008) och Palviainen (2010) och måste fortsatt lyftas upp på agendan.

Det är också önskvärt att bättre följa upp elevers och studerandes färdighetsnivåer innan de kommer till universitet och yrkeshögskolor. Med tanke på att Finland har systemet med studentexamensprov finns egentligen mycket

goda förutsättningar att bedöma studentprestationer enligt färdighetskriterier i CEFR. För närvarande är bedömningskalan relativ vilket gör att den saknar transparens: Ett *laudatur* säger att en viss provtagare klarat sig bra i relation till övriga provtagare, men rent krasst inget om hans/hennes språkliga färdigheter.

Man bör också närmare undersöka vilka konsekvenser frivilliggörandet av svenska i studentexamen 2005 eventuellt har fått för de fortsatta studierna vid universitet och yrkeshögskolor. Sedan svenskprovet blev frivilligt har andelen som skrivit svenska stadigt sjunkit (se figur 2 i Juurakko-Paavola och Palviainen i denna volym). Föreliggande studie kan inte ge svar på om frivilligheten påverkat studenternas kunskaper i svenska då majoriteten av studenterna som deltog hade genomfört sin studentexamen då svenskprovet fortfarande ingick som en obligatorisk del. På vetenskaplig grund man inte kan hävda att kunskaperna nödvändigtvis är sämre för att man inte skrivit provet i svenska. För att hävda något sådant måste man först undersöka eventuella samband och detta har ännu inte gjorts. Vad vi vet däremot är att universitetsstudenter i högre grad än andra väljer att skriva provet i svenska: En uppföljning inom projektet SVE2JU som genomfördes 2009/2010, visade att 91 % av de universitetsstudenter som skrivit studentexamen efter att provet blivit frivilligt 2005, hade valt att skriva svenskan (Palviainen 2011b). Det är en klart högre andel än genomsnittet. Samtidigt vet vi också att denna senare kull universitetsstudenter hade en mer negativ inställning till behovet av att studera svenska än de studenter som besvarade enkäten tre år tidigare (Palviainen 2011a, 76–78, Palviainen 2011b).

Analysen av studenternas inställning till att studera svenska visar att universitetsstudenter generellt sett är klart mer positiva än t.ex. studenter vid yrkeshögskolorna (se Juurakko-Paavola i denna volym). En stor andel av studenterna hade ett personligt intresse av att studera svenska: 70 % svarade att de troligen hade läst svenska även om det inte varit obligatoriskt och 60 % svarade att de gärna studerar svenska. Värt att notera däremot är att studenterna höll sig förhållandevis neutrala eller rentav svala till att lära sig svenska som medel för kulturmöten (*jag vill lära känna personer som har svenska som modersmål*). Denna tendens finns i alla utbildningsstadier (se de övriga undersökningarna i denna volym). Hur kan detta förklaras och vad får det för konsekvenser för undervisning och för samhälle i stort?

När det gällde personligt intresse för att läsa svenska, användning av svenska i arbetslivet och önskan att kommunicera med svenskspråkiga, visade sig de kvinnliga studenterna ha en mer positiv inställning än männen. Kvinnor svarade också i högre grad än männen att tidigare lärare haft en positiv inverkan på inlärning och motivation. Studenterna vid IT-fakulteten, där man antingen kan läsa systemvetenskap eller datateknologi som huvudämne, utmärkte sig som att ha särskilt negativ inställning till svenska och visade låg motivation. Dessa studenter hade också klart sämre färdigheter i svenska än studenterna vid de övriga fakulteterna. Studenterna vid de ekonomiska, humanistiska, pedagogiska och idrotts- och hälsovetenskapliga fakulteterna, å andra sidan, kände i hög grad motivation för att läsa svenska. Samhällsvetare ville läsa svenska i synnerhet för att arbetsgivare efterfrågar det, medan stu-

denter vid natur- och hälsovetenskapliga fakulteten hade ett ganska ljummet intresse för att läsa svenska generellt.

7 Avslutning

Sammantaget kan vi dra två slutsatser från denna undersökning. 1) Färdigheterna i svenska hos universitetsstudenterna är svagare än önskvärt, och 2) universitetsstudenter är generellt sett motiverade att läsa svenska, och klart mer motiverade än t.ex. yrkeshögskolestudenter. Vad gäller färdighetsnivåerna är nog knappast verksamma svensklärare inom den högre utbildningen särskilt överraskade, men det finns skäl för såväl forskare som (utbildnings-) politiska beslutsfattare att allvarligt diskutera situationen. Vad gäller motivation, kan vi dra slutsatsen att teoretisk utbildning och positiv motivation i hög grad går hand-i-hand. I föreliggande studie hade nära hundra procent av universitetsstudenterna en gymnasieexamen med sig i bagaget och även i Juurako-Paavolas studie (denna volym) utmärkte sig studenterna med gymnasieexamen med en mer positiv attityd till svenska än de med examen från den grundläggande yrkesutbildningen. I Tuokkos studie (denna volym) visade det sig att högstadieelever som siktade på gymnasiestudier generellt sett kände god motivation att studera svenska. Även om könsskillnader finns vad gäller motivation – kvinnliga studenter mer positiva än manliga studenter, flickor mer motiverade än pojkar – bör man ta i beaktande att studiebakgrund, studievana och ambitioner kan ha större betydelse för kunskapsnivå och motivation än könet i sig.

Avslutningsvis kan vi konstatera att motivation och goda kunskaper ofta går hand i hand. Samtidigt finns en hönan-eller-ägget-problematik vad gäller ursprunget: Är det motivationen hos en enskild som leder till att man lär sig ett språk bra, eller leder känslan av att man behärskar ett språk till att man blir mer motiverad? För att vända på resonemanget: Har de manliga studenterna vid IT-fakulteten tidigt upplevt tillkortakommande i inläringen av svenska

och därför uppfattat svenska som tråkigt, eller är det en grundläggande negativ inställning som sedan försvårat inläringen?

Litteratur

- Barcelos, A.M.F. & Kalaja, P. Under utgivning. Beliefs about SLA: Teacher. Encyclopedia of Applied Linguistics. Wiley.
- Borenus, A. & Renvall, C. 2005. Ett företag – två språk. En utredning av användningen av svenska i den finländska företagsvärlden samt av användningen av finska på företag i Österbotten. Institutionen för företagsledning och organisation. Svenska handelshögskolan i Helsingfors.
- EK 2005 = Elinkeinoelämän keskusliitto. Työelämän murros heijastuu osaa-mistartpeisiin. Osaavaa henkilöstöä yrityksiin. Helsinki.
- EK 2010 = Elinkeinoelämän keskusliitto. Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009. http://www.ek.fi/www/fi/yrityskyselyt/henkilosto_ja_koulutustiedustelu.php?we_objectID=11548 [Hämtad 1.10.2011]
- Elsinen, R. 2000. "Kielitaito – väylä Suomen ulkopuoliseen maailmaan." Yliopisto-opiskelijoiden vieraiden kielten oppimiseen liittyviä käsityksiä kielikeskusopettajan tulkitsemana. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 62. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Elsinen, R. & Juurakko-Paavola, T. 2006. Korkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen taidon arviointi. Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisu- ja 4/2006.
- Green-Vänttinen, M., Korkman, Ch. & Lehti-Eklund, H. 2010. Svenska i finska gymnasier. Nordica Helsingensia 22. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet.
- Kalaja, P. & Barcelos, A.M.F. 2003. Beliefs about SLA. New research approaches. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers.
- Kalaja, P., Alanen, R., Palviainen, Å. & Dufva, H. 2011. From milk cartons to English roommates: Context and agency in L2 learning beyond the classroom. I: P. Benson & H. Reinders (red.) Beyond the Language Classroom. Palgrave Macmillan, 47–58.
- Kantelinen, R. 2004. Ruotsin kielen opiskelumotivaation sisäiset ulottuvuudet eri kouluopiskelukonteksteissa: peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta yleisivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia N:o 89, 103–123.

Karjalainen, S. & Lehtonen, T. (red.) 2005. Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito työntekijöiden ja työnantajien kuvaamana. Helsinki: Helsingin yliopiston kielikeskus.

Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)

Laine, E. & Pihko M-K. 1991. Kieliminä ja sen mittaaminen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen julkaisusarja A. Tutkimuksia 47.

Meriläinen, T. 2004. Keski-suomalaisten pk-yritysten kansainvälistyminen. Keski-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskuksen julkaisuja B1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Niemi, H. 2008. Korkeakoulututkintoihin kuuluvan ruotsin kielen taidon osoittaminen. Korkeakoulujen ruotsinopettajien käsityksiä virkamies-ruotsin merkityssisällöistä ja sen taitotasovaatimuksen toteutumises-ta. Doktorsavhandling. Acta Univ. Oul. E 99, 2008.

Nordqvist Palviainen, Å. & Jauhojärvi-Koskelo, C. 2009. Mitt i brytpunkten: Finska universitetsstudenters åsikter om svenska. I: L. Collin & S. Haapamäki (red.) Svenskan i Finland 11. Åbo: Åbo universitet, 125 – 133.

Palviainen, Å. 2010. The Proficiency in Swedish of Finnish-speaking University Students: Status and Directions for the Future. Apples – Journal of Applied Language Studies, Vol. 4, 1, 2010, 3 – 23. <http://apples.jyu.fi/> [Hämtad 20.2.2011]

Palviainen, Å. 2011a. Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser. Magma-studie 3/2011. Helsinki: Tankesmedjan Magma <http://www.magma.fi/magma-media/frivillig-svenska> [Hämtad 19.6.2011]

Palviainen, Å. 2011b. Från lågstadium till arbetsliv. Vad händer på vägen? Föredrag på seminariet Tradition och förnyelse i svenskundervisningen i finska skolor. Arrangör: Svenska Litteratursällskapet, 21 januari 2011. Hanaholmen.

Statsrådets förordning om universitetsexamina (794/2004)

Den finska skolan och högre utbildningen

Svenskans ställning som obligatoriskt skolämne i Finland diskuteras mycket i olika medier. Syftet med denna publikation är att bidra med forskningsresultat på vilka man kan basera argument. Resultaten kan också tjäna som underlag vid beslutsfattande. I boken presenteras omfattande kartläggningar av kunskaper i och studiemotivation gentemot svenska hos elever och studerande från fyra olika utbildningsstadier: grundskolan, den grundläggande yrkesutbildningen, yrkeshögskolorna och universitetet. Även svensklärare har kommit med input gällande elevers och studerandes motivation.

I de olika studierna beskrivs inte elever och studerande enbart på gruppbasis utan hänsyn tas även till bakgrundsvariabler såsom kön, tidigare utbildning och utbildningsämnesområde. En klar tendens tycks vara att flickor generellt sett har både bättre kunskaper i svenska och högre motivation att studera svenska än pojkar. För den högre utbildningen gäller genomgående att studenter som har en studentexamen klarar sig bättre än de som genomgått en grundläggande yrkesutbildning. Samtidigt visar kartläggningarna att den generella kunskapsnivån i svenska bland studenter vid högskolorna är oroväckande låg. Artikelförfattarna diskuterar fynden och föreslår olika åtgärder för att komma till rätta med eventuella problem.

Denna publikation är avsedd för alla som är intresserade av svenskans ställning i Finland i allmänhet och svenskans roll i den finska skolan och högre utbildningen i synnerhet. Boken, som är den första i sitt slag, ger en bra överblick över situationen på de olika skolstadierna.

ISBN 978-951-784-560-1
ISSN 1795-4231
HAMKin julkaisuja 11/2011

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES